

Strategia Rozwoju Powiatu Brzozowskiego do roku 2030

OPEN THE BOX

OPRACOWANIE W ZAKRESIE:

Strategia Rozwoju Powiatu Brzozowskiego do roku 2030

WYKONANY NA ZLECENIE:

Powiat brzozowski
ul. Armii Krajowej 1
36-200 Brzozów

PRZEZ ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

OPEN THE BOX:

Jakub Jaźwiec, MBA, ekspert strategiczny (kierownik zespołu),

Piotr Górka, ekspert strategiczny,

Paweł Kowalski, ekspert strategiczny,

Kamil Niklewicz, DBA, ekspert strategiczny

CZERWIEC 2024

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp	5
1.1.	Metodologia prac	6
2.	Diagnoza obszaru	9
2.1.	Podstawowe informacje.....	9
2.2.	Charakterystyka obszaru	10
2.3.	Analiza statystyczna	14
2.3.1.	Wymiar społeczny	16
2.3.2.	Wymiar gospodarczy	20
2.3.2.	Wymiar środowiskowo-przestrzenny	22
2.4.	Wyniki badań społecznych	24
2.4.1.	Wyniki badań mieszkańców.....	24
2.4.2.	Wyniki badań liderów	25
2.4.3.	Wspólne wnioski	26
2.5.	Analiza zdiagnozowanych uwarunkowań rozwojowych.....	27
2.5.1.	Kluczowe potencjały	27
2.5.2.	Kluczowe problemy	30
2.5.3.	Czynniki warunkujące rozwój (analiza SWOT)	34
2.5.4.	Kluczowe potrzeby rozwojowe.....	36
3.	Cele Powiatu brzozowskiego i ich operacjonalizacja	38
3.1.	Wizja Powiatu brzozowskiego	38
3.2.	Cele strategiczne Powiatu brzozowskiego	40
3.3.	Kierunki działań strategicznych	43
3.4.	Zgodność logiczna celów strategicznych	46
3.4.1.	Drzewo celów	47
3.4.2.	Relacja celów i problemów.....	49
3.4.3.	Relacja celów i potrzeb.....	51
3.4.4.	Kontekst strategiczny	52
4.	Projekty strategiczne	63
4.1.	Zarysy projektów strategicznych	64
5.	Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii.....	76
5.1.	Zarządzanie wdrażaniem strategii	76

5.2.	Obowiązywanie i aktualizacja strategii	76
5.3.	Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	77
5.4.	Monitorowanie i ocena wdrażania.....	77
5.4.1.	Rezultaty strategiczne.....	78
5.4.2.	Monitorowanie procesu wdrażania strategii	79
5.4.3.	Ewaluacja strategii	80
6.	Opis procesu angażowania partnerów społeczno-gospodarczych .	82
6.1.	Zespół Doradczy	83
6.2.	Partycypacja społeczna na etapie przygotowywania strategii	84
6.2.1.	Badania i ankiety.....	85
6.2.2.	Spotkania warsztatowe	86
6.2.3.	Informacja o sposobie uwzględnienia praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem dokumentu.....	87
6.3.	Uzgodnienia strategiczne	88
6.3.1.	Konsultacje społeczne.....	88
6.3.2.	Uzgodnienie z Zespołem Doradczym.....	88
6.3.3.	Uzgodnienie w zakresie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.....	88
6.4.	Partycypacja społeczna na etapie wdrażania i oceny strategii.....	89
6.4.1.	Poziom skoncentrowany	89
6.4.2.	Poziom powszechny.....	90
6.4.3.	Komunikacja	90
7.	Źródła finansowania.....	91
7.1.	Program regionalny.....	91
7.2.	Programy krajowe.....	93
7.3.	Pozostałe źródła finansowania	97
	Wykaz tabel i ilustracji.....	100

1. WSTĘP

Strategia Rozwoju Powiatu Brzozowskiego definiuje kluczowe kierunki dotyczące rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru, wynikające z istniejących uwarunkowań społecznych, ekonomicznych, środowiskowych i infrastrukturalnych, będące podstawą jego konkurencyjności.

Dokument został opracowany w ramach procesu przygotowania Strategii Rozwoju dla Powiatu brzozowskiego, która uwzględnia syntezę diagnozy wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, wyłonionych wizji i celów strategicznych wraz z listą projektów proponowanych do realizacji oraz sposobów realizacji strategii. Materiał został opracowany przez ekspertów Open the BOX we współpracy z reprezentantami samorządu.

Celem dokumentu jest określenie pożądaných wyzwań i kierunków rozwojowych Powiatu brzozowskiego, mających na celu poprawę jakości życia jego mieszkańców, a także wzrost konkurencyjności obszaru. Strategia jest wynikiem podjętych decyzji strategicznych – wyboru kluczowych kierunków rozwojowych i koncentracji interwencji na wyzwaniach, wypracowanych w procesie uspołecznionym, których efektem jest propozycja projektów strategicznych.

Niniejsza Strategia przewidziana jest na okres do roku 2030 i ma być podstawą do kształtowania propozycji projektów i inwestycji do realizacji w oparciu o wyznaczoną wizję obszaru i cele strategiczne, w tym w szczególności do realizacji działań w oparciu o pozyskane środki zewnętrzne publiczne i prywatne. W opracowaniu uwzględniono dostępne dane zastane i wygenerowane w trakcie procesu, w tym wnioski z przeprowadzonego procesu diagnostycznego.

Strategia składa się z czterech zasadniczych części (tj. diagnostycznej, strategicznej, wdrożeniowej oraz opisu włączenia społecznego w jej realizację). W części diagnostycznej sformułowano syntetycznie najistotniejsze wnioski wynikające z przygotowanego Raportu diagnostycznego Powiatu brzozowskiego, ukazującego deficyty obszaru ograniczające jego rozwój oraz identyfikujące potencjały wewnętrzne będące podstawą dla ukierunkowania rozwoju. Część strategiczna określa pożądanę kierunki rozwojowe, przedstawione w formie wizji i celów strategicznych obszaru. Część wdrożeniowa zawiera propozycje projektów strategicznych wraz z systemem realizacji strategii oraz źródeł finansowania zaplanowanych działań. W części ostatniej opisano zaangażowanie społeczne w procesie przygotowania, realizacji i oceny strategii.

1.1. METODOLOGIA PRAC

Niniejsze opracowanie jest wynikiem prac Zespołu Autorskiego opracowującego Strategię rozwoju Powiatu brzozowskiego. Prace strategiczne są konsekwencją poprzedniego etapu – diagnostycznego, w ramach którego zidentyfikowano wewnętrzne potencjały oraz ograniczenia będące podstawą do ukierunkowania rozwoju. Prace nad częścią strategiczną trwały od maja do czerwca 2024 roku i objęły wyselekcjonowany zakres zagadnień i narzędzi strategicznych.

Niniejszy dokument został opracowany na podstawie kilku zasadniczych grup źródeł oraz narzędzi i danych strategicznych

Raport diagnostyczny

Wnioski wynikające z przeprowadzonej w maju 2024 roku analizy w ramach Raportu diagnostycznego, w tym w szczególności: zidentyfikowane potencjały obszaru (zasoby i produkty); bariery, problemy, deficyty obszaru; determinanty potrzeb rozwojowych obszaru; kluczowe wyzwania, kierunki interwencji i współpracy.

Dane statystyczne

Ogólnodostępne zastane, istniejące dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym (strategie, opracowania diagnostyczne, badania, raporty, sprawozdania, bilanse, itd.). Podstawowymi kryteriami ich wykorzystania były: aktualność, merytoryczny związek z problematyką diagnozy oraz jakość – rzetelność źródła. Dostępne na moment opracowania części statystycznej diagnozy.

Monitor Rozwoju Lokalnego (MRL)

Specjalnie przygotowane, uzupełnione i zasilone danymi na potrzeby procesu, dostępne pod adresami: <https://gminy.monitorrozwoju.pl/> (MRL Gminy) i <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> (MRL Analizy).

MRL stanowi kompleksową bazę statystyczną pogrupowaną w kluczowe kategorie i obszary rozwojowe skupione wokół trzech wymiarów: gospodarczego, społecznego i środowiskowo-przestrzennego. MRL zawiera najbardziej aktualne dane dostępne w źródłach publicznych, zebrane dla poszczególnych lat, w celu wykazania aktualnej sytuacji, ale również dynamiki zmian i potencjalnych trendów rozwojowych.

Matryce logiczne

Narzędzie pozwalające na przedstawienie i powiązanie istotnych zagadnień w uporządkowany sposób, przygotowane dla określenia zachodzących relacji funkcjonalnych oraz przyczynowo-skutkowych w zakresie problemów (drzewo problemów) i celów (drzewo celów) dla całego obszaru. Matryce wypracowano w toku prac warsztatowych w czerwcu 2024 roku wspólnie z przedstawicielami samorządu oraz lokalnymi liderami.

Głównym celem matryc było zidentyfikowanie kluczowych problemów (wyzwań), celów strategicznych (kierunków) wspólnych dla całego obszaru, uzupełnionych o kluczowe zależności przyczynowo-skutkowe dla poszczególnych problemów, celów i potrzeb (geneza, skutki). Pozwoliło to na zobrazowanie faktycznego ciągu logicznego dla wybranych zagadnień.

Matryca wskaźników

Narzędzie porządkujące oczekiwane efekty (rezultaty) strategiczne realizowanych interwencji.

Celem matrycy było określenie wskaźników rezultatu strategicznego na potrzeby monitoringu celów strategicznych wraz z podstawowymi informacjami niezbędnymi do monitoringu.

Spotkania z interesariuszami

Kluczowy element współpracy i uspołecznienia z grupą dostarczającą szerokiej wiedzy i informacji o sytuacji na obszarze, zapewniając różnorodność wniosków i propozycji w trakcie całego procesu.

Głównym celem narzędzia była identyfikacja i zaproszenie do współpracy partnerskiej najważniejszych przedstawicieli, reprezentantów, liderów obszaru, z czterech grup interesów (liderów administracji, liderów gospodarki, liderów sektora społecznego i liderów opinii) w ramach Zespołu Doradczego¹. Pozwala to na uzyskanie zróżnicowanych ocen i opinii od reprezentantów kluczowych środowisk w zakresie rozwoju powiatu.

¹ Zespół Doradczy powołany Zarządzeniem Nr 22/2024 Starosty Brzozowskiego z dnia 26 marca 2024 r. w sprawie powołania Zespołu Doradczego partnerów społeczno-gospodarczych dla realizacji Strategii Rozwoju Powiatu Brzozowskiego

Spotkania robocze

Cykliczne narzędzie pomocnicze, w formie spotkań bezpośrednich i zdalnych odbywających się w pełnej reprezentacji i w stałych terminach z udziałem kluczowych przedstawicieli powiatu.

Głównym celem narzędzia była ciągła i transparentna komunikacja, współuczestniczenie wszystkich stron w procesie diagnostycznym oraz sprawne wykorzystanie pozostałych narzędzi, wypracowanie kluczowych wniosków oraz zatwierdzanie poszczególnych zadań.

2. DIAGNOZA OBSZARU

2.1. PODSTAWOWE INFORMACJE

Obszar objęty procesem strategicznym, czyli Powiat brzozowski, obejmuje niżej wymienione samorządy:

- Gmina miejsko-wiejska Brzozów
- Gmina Domaradz
- Gmina Dydnia
- Gmina Haczów
- Gmina Jasienica Rosielna
- Gmina Nozdrzec

Tabela 1: Podstawowe dane liczbowe dotyczące samorządów

Nazwa samorządu	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności (osoby)	Gęstość zaludnienia (osoby/km ²)
Powiat brzozowski	539,5	63591	117,9
W tym:			
Gmina miejsko-wiejska Brzozów	103,1	25995	252,1
Gmina Domaradz	56,5	5854	103,6
Gmina Dydnia	130,3	7557	58,0
Gmina Haczów	71,7	9026	125,9
Gmina Jasienica Rosielna	57,1	7582	132,8
Gmina Nozdrzec	120,8	7577	62,7

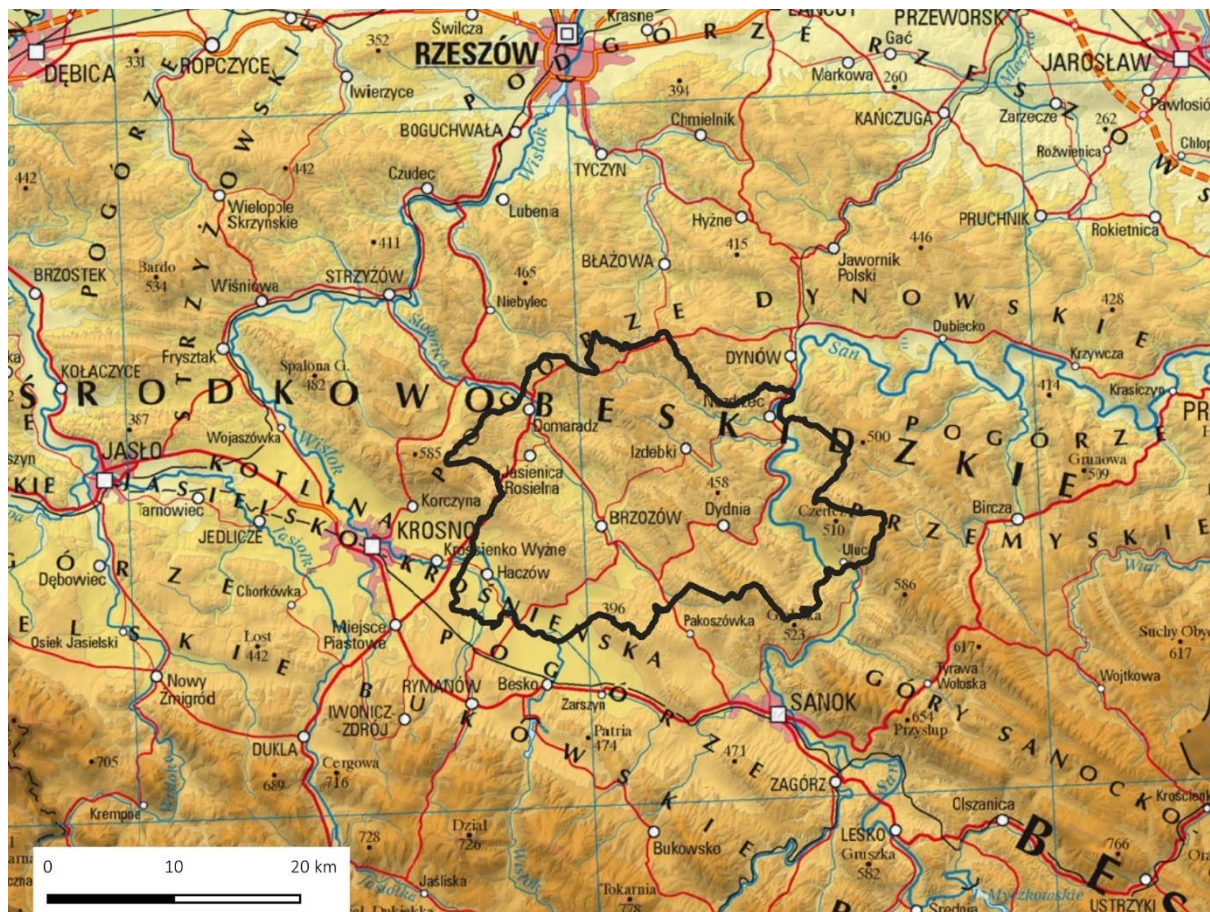
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (2022)

W poniższej części rozdziału zostały opisane kluczowe wnioski i komentarze wynikające z przeprowadzonej diagnozy obszaru wyłącznie w formie syntetycznej (skróconej), natomiast pełne wątki pogłębione wraz ze szczegółowymi analizami i danymi statystycznymi znajdują się w publicznym raporcie diagnostycznym z maja 2024 roku.

2.2. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU

Powiat brzozowski położony jest na obszarze południowo-wschodniej Polski w środkowej części województwa podkarpackiego, w obrębie Pogórza Dynowskiego. Od północy sąsiaduje z powiatami rzeszowskim i strzyżowskim, od wschodu z powiatem przemyskim, od południa z powiatem sanockim, zaś od zachodu z powiatem krośnieńskim. Zajmuje on obszar 539,5 km², który zamieszkuje około 63,6 tysiąca mieszkańców. Powiat brzozowski położony jest na Pogórzu Dynowskim (teren między Wisłokiem, a Sanem) – od strony południowej Pogórza to łączy się z zapadliskiem kotlin podkarpackich zwanych Dołami Jasielsko-Sanockimi. Ciągące się pasma wzgórz poprzedzielane są rzekami i potokami.

Rysunek 1: Położenie obszaru powiatu brzozowskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

Im bardziej na południe, wzniesienia stają się coraz bardziej ostre i strome, sięgające niejednokrotnie 500 i więcej metrów n.p.m. Do najwyższych wzniesień zaliczyć można Grabówkę (528 m n.p.m.), Wroczeń (501m n.p.m.), Kopacz (536 m n.p.m.). Region brzozowski wykazuje skomplikowaną budowę geologiczną, powstałą wskutek dość silnych ruchów tektonicznych, które miały miejsce w starszym trzeciorzędzie

podczas fałdowań alpejskich. Obszar ten zbudowany jest ze skał, należących do zespołu naprzemianległych warstw łupków ilastych i marglistych, mułowców, piaskowców oraz zlepieńców. W związku z budową geologiczną podkreślić należy, że występują tutaj złoża ropy naftowej i gazu ziemnego oraz nieliczne źródła mineralne o różnych właściwościach leczniczych. Region brzozowski należy do zlewiska rzeki San (444 km), zamykającej od wschodu jego granice.

W granicach powiatu San płynie na odcinku 24 km i stanowi fragment szlaku kajakowego Zwierzyń-Przemyśl. Rzeka ta płynąc w poprzek wszystkich występujących tam pasm, tworzy kilka przełomów, wśród których największym jest próg skalny nazywany „Ptasi Uskok” – znajduje się on pomiędzy Witryłowem a Temeszowem.

Administracyjnie na terenie powiatu znajduje się sześć gmin: Haczów, Jasienica Rosielna, Domaradz, Nozdrzec, Dydnia i Brzozów, zaś jedynym miastem w powiecie jest Brzozów, będący równocześnie lokalnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym, kulturalnym i oświatowym. Stolica ziemi Brzozowskiej znajduje się na trasie wiodącej z centrum kraju w Bieszczady i Beskid Niski, 50 km na południe od Rzeszowa i 20 km na północ od Sanoka. Przez teren powiatu przebiega międzynarodowa droga E 371, łącząca Województwo Podkarpackie z Preszovskim Krajem przez dawne przejście graniczne Barwinek-Vysny Komarnik, jak również drogi wojewódzkie, prowadzące w kierunku przejść granicznych z Ukrainą.

Od 2009 roku Powiat posiada własny herb „W polu błękitnym pół dwugłowego orła złotego a nad nim także korona otwarta, pod nim brzozowa ostrzew w barwie naturalnej w pas z odrastającymi ku podstawie tarczy trzema liśćmi złotymi. Gdzie: złoty ukoronowany dwugłowy orzeł w polu błękitnym wywodzi się od herbu ziemi sanockiej, której tereny obecnego powiatu brzozowskiego były częścią od lat siedemdziesiątych XIV wieku do roku 1772, czyli dokładnie czterysta lat.

Od 2010 roku patronem powiatu brzozowskiego jest bł. ksiądz Jerzy Popiełuszko, zamordowany w 1984 r. przez Służbę Bezpieczeństwa.

Ziemia brzozowska może poszczycić się nie tylko wybitnymi walorami przyrodniczymi ale również unikatowymi w skali europejskiej zabytkami kultury materialnej. Brylantami wśród brzozowskich skarbów są gotyckie kościoły drewniane, cerkwie, świątynie barokowe, zabytki architektury rezydencjonalnej. Drewniane kościoły gotyckie w Haczowie i Bliznem – zostały 4 lipca 2003 r. wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO, jako zabytki szczególnie cenne historycznie, ciekawe architektonicznie i najlepiej zachowane konstrukcyjnie.

Dotychczasowa Strategia Rozwoju Powiatu Brzozowskiego na lata 2015-2024 wskazywała cele strategiczne w trzech głównych obszarach funkcjonowania Powiatu:

Obszar: Zaspokojenie potrzeb mieszkańców:

- Wyższy poziom zaspokojenia potrzeb mieszkańców Powiatu

- Wysoki poziom bezpieczeństwa środowiskowego i społecznego

Obszar: Potencjały i zasoby Powiatu:

- Większy stopień wykorzystania zasobów ludzkich na rynku pracy Powiatu
- Wyższy poziom rozwoju i skuteczność działania organizacji pozarządowych
- Poprawa stanu i utrzymanie dobrego stanu środowiska naturalnego
- Lepsza dostępność komunikacyjna i wysoki standard dróg w Powiecie
- Wyższy poziom zarządzania zasobem geodezyjnym i nadzorem budowlanym

Obszar: Gospodarka i promocja Powiatu:

- Wyższy poziom wykorzystania potencjału gospodarczego Powiatu.

Jednocześnie biorąc pod uwagę metodologię występowania różnego rodzaju problemów i wyzwań gminy wchodzące w skład powiatu sklasyfikować można według poniższej typologii.

Tabela 2: Typologia gmin

Gmina Brzozów	
Funkcja wiodąca gminy	I3_GMW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	Nie dotyczy
Rodzaj obszaru problemowego	Nie dotyczy
Gmina Domaradz	
Funkcja wiodąca gminy	I4_GW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	opóźnienia urbanizacyjnego
Rodzaj obszaru problemowego	Ekonomiczne
Gmina Dydnia	
Funkcja wiodąca gminy	J4_GW: Gospodarka ekstensywna
Typ obszaru problemowego	opóźnienia urbanizacyjnego
Rodzaj obszaru problemowego	Spółeczno-ekonomiczne
Gmina Haczów	
Funkcja wiodąca gminy	I3_GMW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	izolowane
Rodzaj obszaru problemowego	Ekonomiczne
Gmina Jasienica Rosielna	
Funkcja wiodąca gminy	I4_GW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	Nie dotyczy
Rodzaj obszaru problemowego	Nie dotyczy
Gmina Nozdrzec	
Funkcja wiodąca gminy	I4_GW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	opóźnienia urbanizacyjnego
Rodzaj obszaru problemowego	Spółeczno-ekonomiczne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Aktualizacji delimitacji obszarów problemowych w Polsce na 2018 rok (P. Śleszyński z zespołem. Warszawa, 13 grudnia 2019 r.)

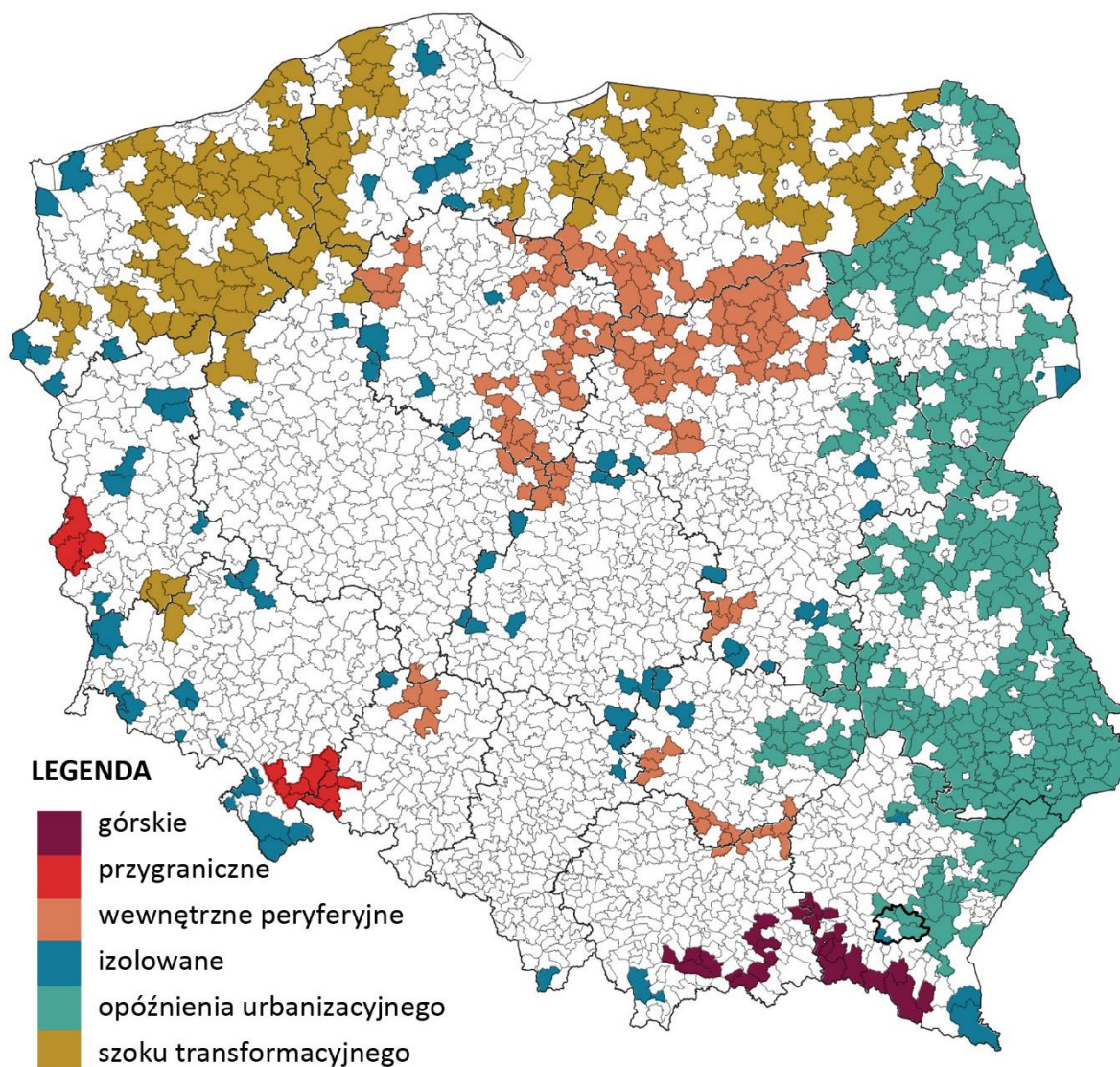
Gminy powiatu pełnią umiarkowane funkcje rolnicze, jedynie Gmina Dydnia pełni inną funkcję – gospodarki ekstensywnej. Cztery gminy mają tzw. charakter problemowy – Gminy Dydnia i Nozdrzec rodzaju społeczno-ekonomicznego, natomiast Gminy Domaradz i Haczów – ekonomicznego. Z czego trzy gminy (Domaradz, Dydnia, Nozdrzec) mają charakter problemowy typu „opóźnienia urbanizacyjnego”, a Gmina Haczów typu „izolowana”.

Podobszary opóźnienia urbanizacyjnego są położone głównie we wschodniej i częściowo centralnej Polsce, które, wskutek m.in. wolniejszego uprzemysłowienia (wynikającego m.in. z położenia w byłym zaborze rosyjskim czy Galicji) nie rozwinęły sieci miast i poziomu urbanizacji w takim stopniu, jak miało to miejsce na terenach leżących obecnie na zachodzie i częściowo południu kraju. Problem ten nazywany jest też „niedokończoną urbanizacją” – gdyż obszary te charakteryzują się zdecydowanie niższym poziomem urbanizacji, niż inne, a głównym problemem była przestarzała struktura agrarna.

Wszystkie gminy powiatu, poza Brzozowem, stanowią gminy zagrożone trwałą marginalizacją², tym samym obszar ten jest szczególnie ważny i wymagający z punktu widzenia powstrzymania negatywnych zjawisk i podjęcia skutecznych działań rozwojowych.

² Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027

Rysunek 2: Charakterystyka obszarów problemowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Aktualizacji delimitacji obszarów problemowych w Polsce na 2018 rok (P. Śleszyński z zespołem, Warszawa, 13 grudnia 2019 r.)

2.3. ANALIZA STATYSTYCZNA

Portret statystyczny przygotowano dla zobrazowania sytuacji społeczno-gospodarczej i środowiskowo-przestrzennej powiatu brzozowskiego. Zgodnie z teorią zrównoważonego rozwoju przeanalizowano trzy wymiary rozwoju: **gospodarczy, społeczny i środowiskowo-przestrzenny**. Następnie w ramach każdego z wymiarów wyodrębniono dodatkowe podobszary analizy.

Na ich bazie dokonano sformułowania wniosków istotnych z punktu widzenia diagnozowania problemów, deficytów, ale też potencjałów rozwojowych badanego

obszaru. Jednocześnie przeprowadzone wnioskowanie wskazuje **kluczowe, kierunkowe obszary wsparcia i rozwoju**, bez pogłębionej analizy eksperckiej. Pozwoliło to na ich ukierunkowanie, ale nie zamknięcie, podczas procesu **wyodrębnienia celu strategicznego rozwoju i kierunków interwencji**.

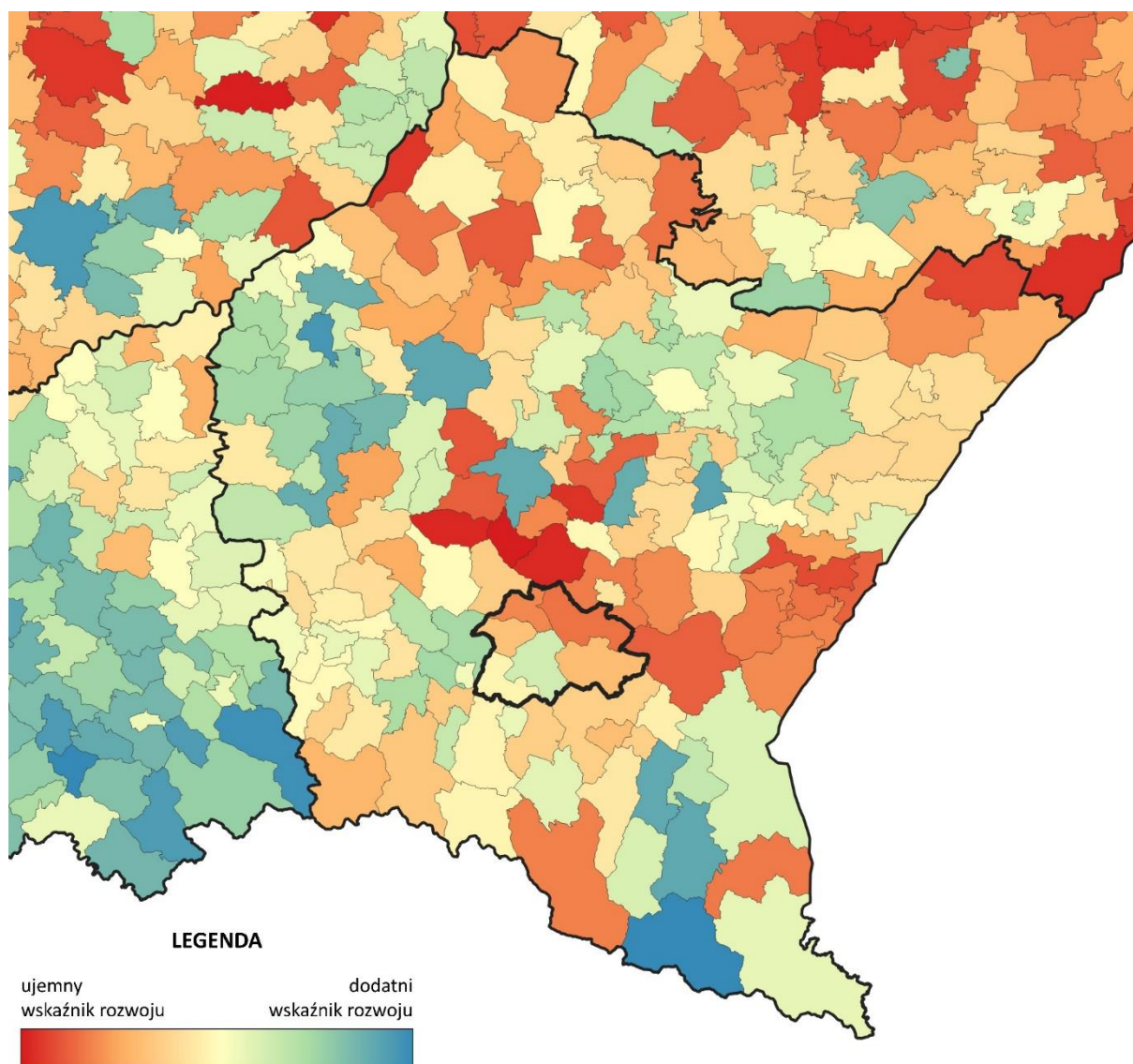
Portret statystyczny obszaru został przedstawiony w dwóch zasadniczych ujęciach. Przede wszystkim z perspektywy całego Powiatu brzozowskiego oraz w niektórych przypadkach, z perspektywy każdej z gmin osobno, wraz ze zbiorczym podsumowaniem.

Do stworzenia portretu statystycznego obszaru i jego charakterystyki wskaźnikowej, zarówno w obszarze podstawowym, jak i pogłębionym, obszarowym, wykorzystano:

- Dostępne dane statystyczne przedstawione w formie wskaźników syntetycznych rozwoju poszczególnych gmin (MRL Gminy);
- Dostępne dane statystyczne przedstawione w formie wartości nominalnych, danych procentowych i strukturalnych dla obszaru (MRL Analizy);
- Zebrane zastane w powiecie dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym (strategie, opracowania, badania, raporty, etc.)
- Zebrane dane z przeprowadzonych badań i ankiet: mieszkańców i liderów;
- Wnioski z przeprowadzonych spotkań warsztatowych, spacerów badawczych i białego wywiadu.

Ogólny wskaźnik rozwoju obszaru wskazuje, iż ogólna sytuacja w roku 2022 na obszarze powiatu brzozowskiego jest raczej ujemna i nieco słabsza niż średnia w grupie referencyjnej – z wyjątkiem gminy Brzozów (sytuacja lepsza) i Haczów (sytuacja neutralna). Oznacza to, że bez kluczowych, celowanych interwencji, deficyty te mogą się pogłębiać i postępować dalej oddalając samorzady obszaru od szybciej rozwijających się samorządów.

Rysunek 3: Ogólny wskaźnik rozwoju na tle regionu (2022)

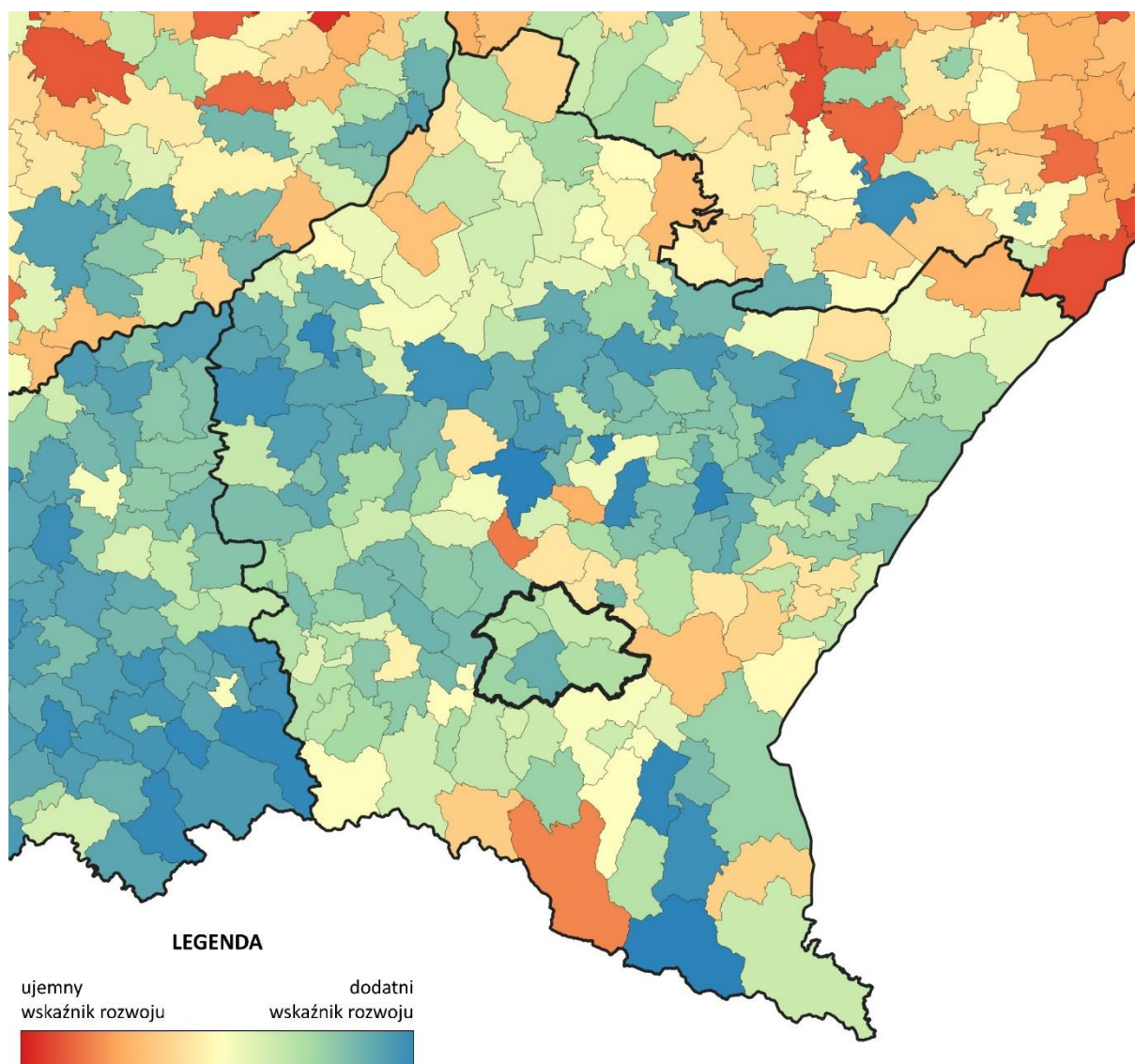
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Celem uściślenia i uszczegółowienia obrazu obszaru powiatu, dotarcia do przyczyn problemów, a także przewidywania skutków obecnej sytuacji, dla wyodrębnienia działań zaradczych do podjęcia, konieczna jest poszerzona analiza kluczowych obszarów życia społeczno-gospodarczego.

2.3.1. Wymiar społeczny

Społeczny wskaźnik rozwoju obszaru wskazuje, iż sytuacja w roku 2022 na obszarze powiatu brzozowskiego (dla wszystkich gmin) jest neutralna lub lepsza niż średnia dla grupy referencyjnej.

Rysunek 4: Społeczny wskaźnik rozwoju na tle regionu (2022)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Diagnoza wymiaru społecznego Powiatu brzozowskiego stanowi kluczowy punkt wyjścia do zrozumienia wielowymiarowej rzeczywistości społecznej tego obszaru. Kompleksowe spojrzenie na różnorodne aspekty życia mieszkańców, obejmujące zarówno zmienne demograficzne, strukturalne elementy społeczności lokalnej oraz analiza procesów zachodzących na tym terenie, pozwoli lepiej zrozumieć potrzeby i wyzwania stojące przed mieszkańcami oraz powiatem brzozowskim.

Poprzez analizę sytuacji społecznej zostaną uchwycone trendy dotyczące zapotrzebowania na szeroki zakres usług zarówno publicznych, jak i rynkowych, infrastruktury technicznej, zasobów mieszkaniowych oraz warunków rynku pracy. Istotnym elementem analizy jest identyfikacja powiązań pomiędzy dostępnymi usługami a aktywnościami społecznymi mieszkańców, jak również ich sytuacją finansową. Tworzy to swoisty mechanizm sprzężenia zwrotnego, którego efektem

może być poziom zdolności do finansowania zadań publicznych, mający bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców. Przez holistyczne spojrzenie na te interakcje możemy lepiej zrozumieć dynamikę społeczną oraz wsparcie potrzebne dla zrównoważonego rozwoju społeczności lokalnej.

Podsumowanie wymiaru

Podsumowując analizę wymiaru społecznego warto zwrócić uwagę na kluczowe trendy obrazujące sytuację oraz procesy społeczne zachodzące w powiecie brzozowskim.

Powiat zmaga się ze **spadkiem liczby mieszkańców**, co widać w zmniejszeniu populacji o 2 955 osób w ciągu ostatniej dekady z 66 546 w 2012 roku do 63 591 w 2022 roku. Depopulacja może negatywnie wpłynąć na lokalny rynek pracy i gospodarkę.

W powiecie brzozowskim widoczny jest też ogólnopolski trend **starzenia się społeczeństwa**, który znajduje odbicie w negatywnych zmianach struktury ludności sklasyfikowanej wg ekonomicznych grup wiekowych. W powiecie będzie przeważać liczba osób w wieku poprodukcyjnym względem osób w wieku przedprodukcyjnym. W dużej mierze będzie to efektem zjawiska migracji, w szczególności ludzi młodych. Dlatego też niezbędne jest podjęcie działań mających na celu zahamowania chociaż w części zjawiska depopulacji poprzez m.in. dostosowanie usług publicznych związanych z wychowaniem i edukacją młodych mieszkańców gmin z obszaru powiatu, ale także w kwestii związanych ze wzrostem popytu na usługi opiekuńcze dla osób starszych.

Systematycznie **zmniejsza się liczba osób w wieku produkcyjnym** (kobiety od 18 do 59 lat, mężczyźni od 18 do 64 lat) – spadek o 8,82% z 41 611 do 37 941 osób, co stanowi 59,66% ogólnej liczby mieszkańców powiatu brzozowskiego (okresie od 2012 r. do 2022 r.) Zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym prowadzi do braków w lokalnej siłę roboczej, co może hamować rozwój ekonomiczny regionu. Jest to szczególnie problematyczne dla sektorów wymagających specjalistycznych umiejętności.

Współczynnik **dziatności** dla całego powiatu brzozowskiego w 2022 roku wyniósł 1,31 i zmniejszył się o 0,29 punktu w porównaniu z 2017 rokiem. Jest on wyższy niż w województwie podkarpackim (1,25) oraz w Polsce (1,261). Niska dziatność wpłynie na kształtowanie się popytu na usługi edukacyjne w gminach, a w długich ciągach czasowych także na wszystkie inne usługi publiczne i sytuację finansową gmin.

Przedszkola i szkoły podstawowe w pełni **zaspakajają potrzeby mieszkańców**, jednakże liczba miejsc w żłobkach jest niewystarczająca. Ogranicza to możliwości rodziców do powrotu na rynek pracy i wpływa na decyzje o zakładaniu

rodziny. Brak tych usług może zniechęcać młode rodziny do osiedlania się w powiecie.

Analizując liczbę ludności w ostatnich latach można wysnuć wniosek, że część młodzieży wybiera coraz częściej **edukację ponadpodstawową** poza powiatem brzozowskim decydując się na większe ośrodki edukacyjne. Decyzje te mogą być również podyktowane brakiem szkół wyższych na terenie powiatu oraz kierunków, w jakich chce się obecnie kształcić młodzież.

Powiat brzozowski charakteryzuje się dość **dobrym dostępem do jednostek podstawowej oraz specjalistycznej opieki medycznej**, które zapewniają ośrodki zdrowia funkcjonujące w każdej z gmin powiatu oraz Szpital Specjalistyczny w Brzozowie – Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny im. Ks. B. Markiewicza.

W ostatnich latach obserwowane jest ograniczenie potrzeb związanych ze wspieraniem osób będących w **trudnej sytuacji życiowej** (w okresie od 2012 do 2022 z pomocy społecznej skorzystało ponad 63% mniej osób), co ma związek z poprawiającą się sytuacją na rynku pracy.

Aby móc przeciwstawić się problemom depopulacji należy tworzyć odpowiednie warunki mieszkalnictwa poprzez **rozwój budownictwa wielorodzinnego**. Tempo przyrostu liczby mieszkań w powiecie brzozowskim znacznie odbiega od wojewódzkiego czy dla Polski.

Powiat brzozowski, w porównaniu do danych wojewódzkich, charakteryzuje się niższym poziomem wyposażenia w **infrastrukturę wodociągową** oraz niższym stopniem **kanalizacji**. Wyposażenie w infrastrukturę wodociągową jest o 1,35% niższe w powiecie brzozowskim zaś odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej jest niższy od województwa, aż o 2,31%.

Pomimo rosnących nakładów na **ochronę kultury i dziedzictwa narodowego** oraz kulturę fizyczną, sport i rekreację, zainteresowanie ofertą kulturalno-rozrywkową wśród mieszkańców spada. Może to wynikać z braku dostępu do zróżnicowanej i wysokiej jakości oferty kulturalnej w regionie oraz z konkurencji ze strony większych miast, takich jak Rzeszów.

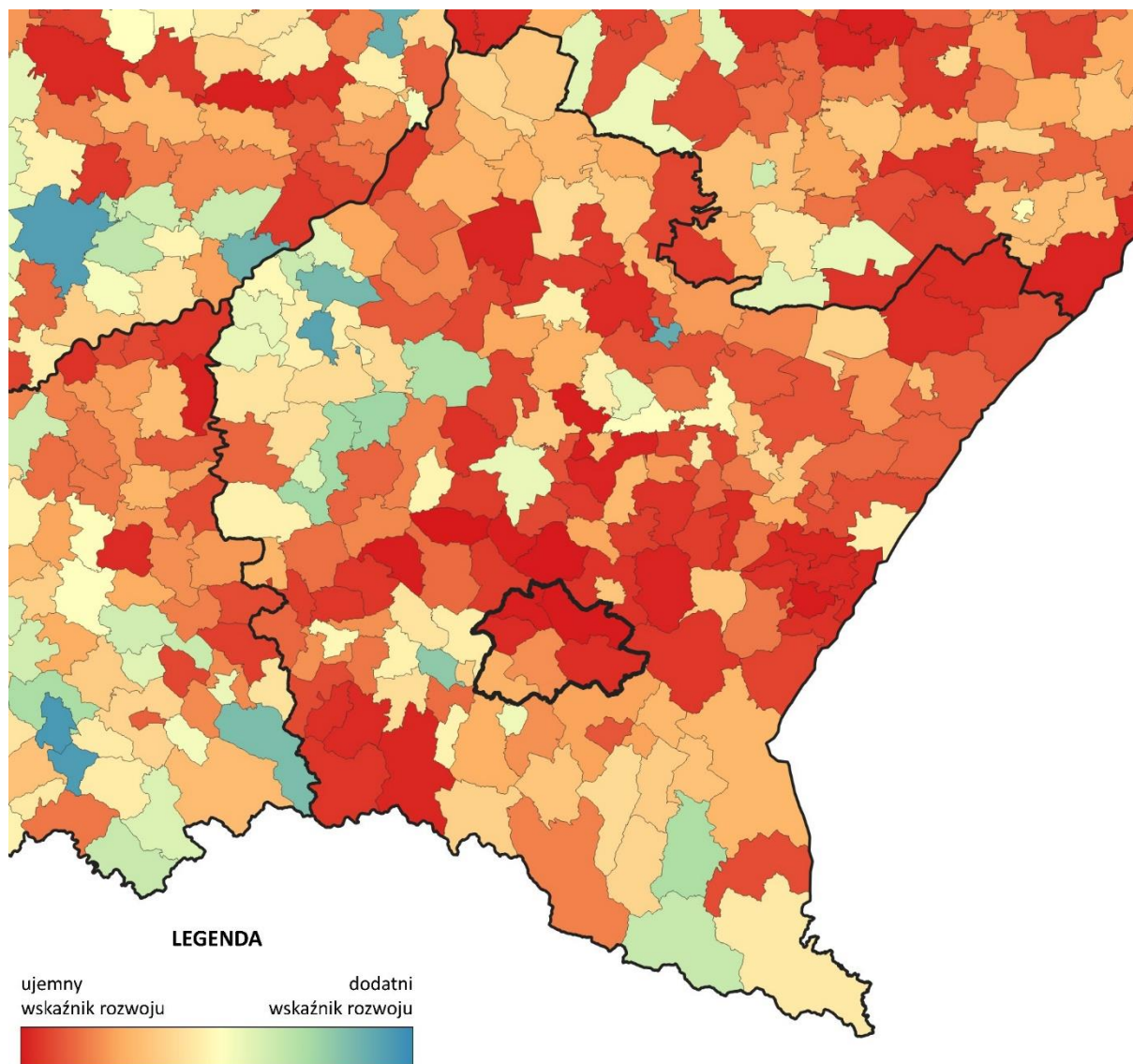
Widoczny jest wzrost liczby nowo utworzonych **fundacji i stowarzyszeń**, a także wzrost środków na dotacje dla organizacji pozarządowych, których wartość prawie podwoiła się w ciągu dekady. To świadczy o pozytywnym trendzie w zaangażowaniu lokalnych społeczności w życie kulturalne i społeczne.

Bezpieczeństwo publiczne pozostaje na stabilnie wysokim poziomie, co można zaobserwować w niskiej liczbie przestępstw na mieszkańca w porównaniu do średnich regionalnych i krajowych. Efektywność działań policji potwierdza wskaźnik wykrywalności przestępstw, który osiąga 70% i jest wyższy niż średnie regionalne.

2.3.2. Wymiar gospodarczy

Gospodarczy wskaźnik rozwoju obszaru wskazuje, iż sytuacja w roku 2022 na obszarze powiatu brzozowskiego dla wszystkich gmin jest słabsza lub dużo słabsza niż średnia dla grupy referencyjnej.

Rysunek 5: Gospodarczy wskaźnik rozwoju na tle regionu (2022)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Diagnoza wymiaru gospodarczego Powiatu brzozowskiego obejmuje analizę sytuacji i procesów zachodzących w lokalnej gospodarce i przedsiębiorstwach, zarówno w kontekście rynku pracy, sytuacji materialnej mieszkańców, ale też potencjału i konkurencyjności lokalnej gospodarki oraz wpływu tych elementów na stan finansów publicznych.

Celem diagnozy sytuacji gospodarczej jest uchwycenie trendów dotyczących zapotrzebowania na usługi gospodarcze i rynkowe oraz struktury i uwarunkowań rynku pracy. Elementy te stanowią o poziomie aktywności zawodowej mieszkańców oraz ich zdolności do generowania popytu, co wpływa z jednej strony na atrakcyjność gospodarczą obszaru, a z drugiej na stan lokalnych finansów publicznych, co przekłada się finalnie na jakość życia mieszkańców.

Podsumowanie wymiaru

Z punktu widzenia przeprowadzonych badań i analiz własnych w trakcie procesu, obszar szeroko rozumianego rynku pracy jest bardzo ważnym **obszarem zainteresowania strategicznego**, omawianym i wykazywanym w toku prac. Szczególnie w kontekście dwóch zjawisk – wysokiego bezrobocia pomimo tzw. rynku pracownika i niskiej zastępowalności pokoleń na rynku pracy, oraz **słabszej jakości oferty pracy** dostępnej dla mieszkańców Powiatu brzozowskiego. Składa się na to przede wszystkim **niska atrakcyjność wynagrodzeń lokalnej gospodarki**, przy średniej **aktywności gospodarczej**.

Dostępność i jakość oferowanych miejsc pracy to jedno z podstawowych wyzwań w kontekście rozwoju całego obszaru, gdyż nie są one na zadowalającym poziomie, jednocześnie zwiększając dystans do innych ośrodków. Dostępność ofert pracy jest względnie niska i utrudnia elastyczność i konkurencyjność pracowników. Negatywnie wygląda **jakość** oferowanej pracy wyrażona w **przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu brutto**, stanowiącym około **75% średniego wynagrodzenia** w Polsce.

W kontekście rynku pracy zauważalny i bardzo niepokojący jest także stały spadek nominalnej liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym. Wynika to ze stałego zmniejszania się liczby mieszkańców na terenie obszaru (depopulacja) oraz zmiany struktury w kontekście starzenia (zasilanie grupy mieszkańców w wieku poprodukcyjnym). To bardzo negatywny trend w kontekście rozwoju gospodarczego w oparciu o lokalny kapitał ludzki.

Niepokojące mogą być również bardzo wysokie wskaźniki **stopy bezrobocia**. Wskaźniki te mają znaczenie jako podstawowe dla oceny sytuacji na rynku pracy, gdyż wskazuje na poziom dostosowania popytu do podaży siły roboczej. W ostatnim okresie zwiększył się również **poziom bezrobocia wśród osób wchodzących na rynek pracy**, a więc grupy wymagającej szczególnej uwagi, stanowiącej o przyszłości i potencjale rozwoju gospodarczego i społecznego obszaru.

Zarówno **przedsiębiorczość** i aktywność mieszkańców, konkurencyjność i dywersyfikacja rynku, ale też dostępność zasobów do prowadzenia działalności czy dostępność do usług doradczych, prawnych i finansowych są poniżej średniej dla

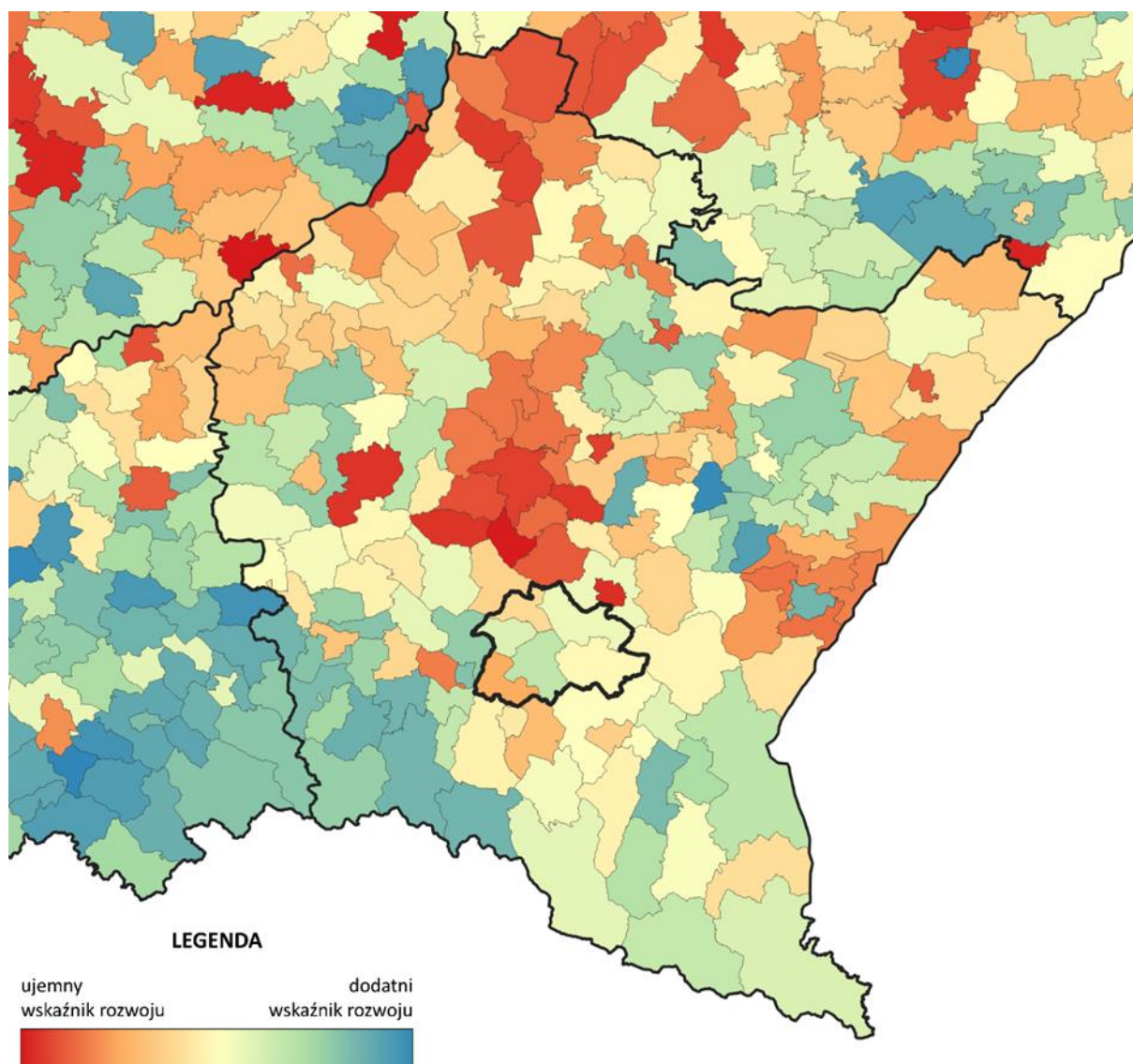
podobnych obszarów, generując **niską zdolność do samodzielnego tworzenia nowych, atrakcyjnych miejsc pracy (przedsiębiorczość)**.

W całości ma to z kolei przełożenie na niewystarczające **sytuacje budżetowe** gmin i powiatu, gdyż kwota wpływów do ich budżetów z udziałów we wpływach budżetu państwa z PIT i CIT jest pochodną dochodów osiąganych przez mieszkańców i przedsiębiorstw – powodując ryzyko wpadnięcia w błędne koło negatywnej sytuacji gospodarczej i jej dalsze pogłębianie.

2.3.2. Wymiar środowiskowo-przestrzenny

Środowiskowo-przestrzenny wskaźnik rozwoju obszaru wskazuje, iż sytuacja w roku 2022 na obszarze powiatu brzozowskiego jest neutralna lub słabsza niż średnia dla grupy referencyjnej.

Rysunek 6: Środowiskowo-przestrzenny wskaźnik rozwoju na tle regionu (2022)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Diagnoza wymiaru środowiskowo-przestrzennego Powiatu brzozowskiego obejmuje analizę sytuacji wynikającej z położenia obszaru i charakterystyki środowiska naturalnego, a także procesów zachodzących w zakresie turystyki, rekreacji i kultury, mobilności, odnawialnych źródeł energii.

Celem diagnozy sytuacji środowiskowo-przestrzennej jest uchwycenie specyfiki przestrzennej i geograficznej wpływającej na pozostałe wymiary – społeczny i gospodarczy. Elementy te stanowią podstawę do generowania produktów i usług i prowadzenia działalności publicznej i gospodarczej, bazę do rozwoju turystyki, rekreacji, oferty kulturalnej, poprzez atrakcyjność przestrzeni, ale także konieczność zapewnienia odpowiedniej dostępności komunikacyjnej, zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej, co w całości tworzy przestrzeń do funkcjonowania mieszkańców.

Podsumowanie wymiaru

Obszar powiatu brzozowskiego znajduje się pomiędzy mocnymi i rozpoznawalnymi obszarami funkcjonalnymi województwa podkarpackiego (OF Rzeszowa, OF Krosna, Bieszczady). Obszar powiatu posiada **cenne zasoby przyrodnicze** i liczne tereny chronione. Krajobraz jest łagodny, pagórkowaty i lesisty. Obszar jest bogaty w rzeki i strumienie, jednak boryka się z suszą hydrologiczną. Głównymi rzekami Obszaru powiatu są San i Wisłok.

Obszar powiatu **nie jest mocno rozwinięty turystycznie**. Baza noclegowa jest skromna, dostosowana do skali ruchu turystycznego. Największymi zasobami turystycznymi regionu są **obiekty sakralne UNESCO**, a także **czysta przyroda**.

Największe wyzwania w ramach wymiaru środowiskowo-przestrzennego koncentrują się na **dostępności komunikacyjnej**, głównie wewnętrznej. Deficyty w transporcie publicznym powodują wykluczenie **komunikacyjne** szczególnie młodych oraz seniorów.

Poważne wyzwania dotyczą również **gospodarki wodno-ściekowej** oraz infrastruktury w zakresie odnawialnych źródeł energii (**OZE**), które wymagają rozwoju i modernizacji infrastruktury.

Obszar powiatu brzozowskiego, ze względu na bardzo **niski stopień pokrycia MPZP**, jest narażony na zablokowanie możliwości prowadzenie dotychczasowej polityki przestrzennej, w przypadku nie uchwalenia Planów Ogólnych. Reforma Planowania przestrzennego, w szczególnym stopniu wpływa na takie obszary jak powiatu. (opierające politykę przestrzenną o decyzje o warunkach zabudowy).

2.4. WYNIKI BADAŃ SPOŁECZNYCH

Proces strategiczny, związany z opracowaniem raportu diagnostycznego obszaru powiatu, obejmował włączenie społeczności lokalnej (partycypację). Elementem pośredniej partycypacji społecznej były dwa kluczowe badania opinii społecznej – mieszkańców (badanie powszechne) oraz lokalnych liderów (kluczowi interesariusze obszaru).

2.4.1. Wyniki badań mieszkańców

Ankieta cieszyła się dużym zainteresowaniem (183 wypełnienia, średnio ponad 30 na każdą gminę), co pokazuje, że mieszkańcy byli gotowi wypowiadać się w kwestii potrzeb i rozwoju miejsca, w którym mieszkają.

Jako najsilniejsze strony obszaru mieszkańcy wymieniają:

- Więzy i tradycje rodzinne,

- Lokalny patriotyzm, dziedzictwo i historię,
- Relacje międzyludzkie: z sąsiadami, przyjaciółmi, znajomymi,
- Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni),
- Bezpieczeństwo.

Obszary jakie mieszkańcy najslabiej oceniają to:

- Wysokość zarobków i płac,
- Oferty pracy, rynek pracy,
- Komunikacja i transport zbiorowy,
- Warunki dla przedsiębiorczości – otwarcia, prowadzenia własnej firmy,
- Skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami i większymi miastami.

Przedsięwzięcia jakie powinny być zrealizowane zasadniczo odpowiadają na najważniejsze problemy zauważane przez mieszkańców, tj.:

- Tworzenie nowych miejsc pracy,
- Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia,
- Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.,
- Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury publicznej: chodniki, przystanki, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe,
- Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna).

Ankietę wypełniło zdecydowanie więcej kobiet, prawie 1/3 wypełniających, przez co można wysunąć wniosek, że kobiety są osobami bardziej zaangażowanymi w życie społeczności lokalnej. Ponadto najwięcej wypełnień zauważa się wśród mieszkańców w szczycie swojej aktywności zawodowej 31-45 lat i z wykształceniem wyższym.

2.4.2. Wyniki badań liderów

W badaniu liderów wzięli udział ściśle wyselekcjonowani przedstawiciele różnych środowisk – publicznego, społecznego, gospodarczego i opiniotwórczego (wysokie zróżnicowanie i reprezentatywność), mający najwięcej konstruktywnych i cennych uwag i komentarzy z punktu widzenia rozwoju obszaru.

Jako najsilniejsze strony obszaru liderzy wymieniają:

- Więzy i tradycje rodzinne,
- Lokalny patriotyzm, dziedzictwo i historię,
- Bezpieczeństwo,
- Atrakcyjność turystyczna: przyrodnicza i kulturowa, zabytki,
- Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni).

Obszary jakie liderzy najslabiej oceniają to:

- Oferty pracy, rynek pracy,

- Wysokość zarobków i płac,
- Komunikacja i transport zbiorowy,
- Oferta i infrastruktura kulturalna i rozrywkowa,
- Oferta usług społecznych i opiekuńczych (żłobki, przedszkola, domy opieki).

Aby poprawić warunki życia i zachęcić zwłaszcza młodych mieszkańców do pozostania bądź powrotu na obszar powiatu według liderów, w pierwszej kolejności powinny zostać poczynione następujące działania:

- Tworzenie nowych miejsc pracy,
- Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia,
- Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury miejskiej (chodniki, przystanki, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe)
- Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.,
- Lepsza promocja obszaru, budowanie marki, prestiżu, dobrych skojarzeń

Przedsięwzięcia te w pełni odpowiadają największym deficytom obszaru powiatu zdefiniowanym przez lokalnych liderów oraz wybranym potencjałom (silnym stronom).

2.4.3. Wspólne wnioski

Analizując wnioski z przeprowadzone badań wśród mieszkańców powiatu oraz lokalnych liderów, można wyciągnąć wspólne wnioski i spostrzeżenia.

Wszyscy badani jako **najsilniejsze strony** obszaru powiatu wymieniali:

- **Więzi i tradycje rodzinne,**
- **Lokalny patriotyzm, dziedzictwo i historię,**
- **Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni),**
- **Bezpieczeństwo.**

Dla mieszkańców były to jeszcze:

- Relacje międzyludzkie: z sąsiadami, przyjaciółmi, znajomymi.

A dla liderów:

- Atrakcyjność turystyczna (przyrodnicza i kulturowa).

Wszyscy badani jako **najsłabiej oceniane obszary** powiatu wymieniali:

- **Oferty pracy, rynek pracy,**
- **Wysokość zarobków i płac,**
- **Komunikacja i transport zbiorowy.**

Dla mieszkańców była to jeszcze:

- Warunki dla przedsiębiorczości – otwarcia, prowadzenia własnej firmy,

- Skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami i większymi miastami.

A dla liderów:

- Oferta i infrastruktura kulturalna i rozrywkowa,
- Oferta usług społecznych i opiekuńczych (żłobki, przedszkola, domy opieki).

Najważniejsze **przedsięwzięcia**, jakie powinny być zrealizowane zdaniem wszystkich badanych to:

- **Tworzenie nowych miejsc pracy,**
- **Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia,**
- **Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.,**
- **Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury publicznej: chodniki, przystanki, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe.**

Dla mieszkańców była to jeszcze:

- Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna).

A dla liderów:

- Lepsza promocja obszaru, budowanie marki, prestiżu, dobrych skojarzeń

Należy przy tym zwrócić uwagę, że na część wskazywanych działań powiat ma wpływ wyłącznie pośredni, gdyż dotyczą one albo właściwości gospodarczej – przedsiębiorstw (np. tworzenie nowych miejsc pracy), albo właściwości pozostałych samorządów lub władzy centralnej (np. edukacja przedszkolna, finansowanie czy tworzenie zewnętrznych połączeń komunikacyjnych, w tym drogi krajowe czy trasy kolejowe). Natomiast część proponowanych inwestycji, np. wsparcia przedsiębiorczości, lepsza komunikacja powiatowa, rozwiązania transportowe czy promocja obszaru i sieciowanie partnerów, mogą zostać objęte zainteresowaniem Powiatu na etapie strategicznym i określania kierunków rozwoju i inwestycji.

2.5. ANALIZA ZDIAGNOZOWANYCH UWARUNKOWAŃ ROZWOJOWYCH

2.5.1. Kluczowe potencjały

Potencjały obszaru powiatu to przede wszystkim posiadane zasoby, oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść korzyści bezpośrednie (dochody) lub pośrednie poprzez wytworzenie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy obszaru. Potencjały to **możliwości rozwoju, zbudowane na kompetencjach, sprawnościach i posiadanych zasobach**, a także na umiejętnym korzystaniu z zasobów otoczenia, które mają służyć osiągnięciu określonych celów lub kierunków rozwojowych.

Potencjały te mogą zostać wykorzystane do określania kluczowych potrzeb, a co za tym idzie celów i projektów strategicznych, stanowiąc wsparcie i wzmocnienie tych aspektów.

Potencjały możemy podzielić na dwie kategorie: **zasobów** i **produktów**. Zostały one zidentyfikowane w trakcie przeprowadzonej diagnozy w procesie warsztatowym, podczas mapowania i rangowania obu tych kategorii czynników, według oceny możliwości ich wykorzystania, unikalności (dla zasobów) oraz wartości dodanej i potencjału rozwoju (dla produktów).

Rysunek 7: Warsztaty diagnostyczne w Brzozowie

Źródło: materiał własny

Zasoby, jako to, co mamy, stanowią charakterystyczne, nieprzetworzone i użyteczne elementy, materialne lub niematerialne, które są potrzebne do tworzenia produktów, usług i ofert, tj. środowisko naturalne, istniejąca infrastruktura i instytucje, ludzie i ich umiejętności, tradycje, wydarzenia historyczne, itd.

Produkty, jako to, co wytwarzamy, to konkretne rzeczy materialne i niematerialne, zdarzenia, usługi, które są oferowane i przynoszą korzyść bezpośrednią (dochody) lub pośrednią wyrażoną przez wartość dodaną dla obszaru, dla mieszkańców, dla interesariuszy, tj. produkty regionalne, znane zakłady pracy, parki narodowe, wydarzenia cykliczne, znane szlaki turystyczne, szczególne oferty inwestycyjne, standard realizacji usług, itd.

W zakresie **kluczowych zasobów z poziomu całego obszaru** zidentyfikowano i sklasyfikowano je według poniższego zestawienia wg dwóch kryteriów:

- Wysoka możliwość wykorzystania zasobu dla generowania łańcuchów produktów lokalnych
- Wysoka unikalność zasobu (wyjątkowość)

Tabela 3: Kluczowe zasoby Powiatu brzozowskiego

Zasoby POWIAT BRZozowski
KLUCZOWE
Tradycja, lokalne zwyczaje i obrzędy
Kapitał społeczny lokalnych liderów
Wysoki poziom bezpieczeństwa i wzajemne zaufanie
Dostępne tereny pod potencjalne inwestycje
Unikalne walory krajobrazowe, pogórza, rzeka San
Czyste powietrze i wody
UZUPEŁNIAJĄCE
Drewniana gotycka architektura sakralna w tym UNESCO
Droga S-19
Zaplecze turystyczne i rekreacyjne

Źródło: Opracowanie własne

W zakresie **kluczowych produktów z poziomu całego obszaru** zidentyfikowano i sklasyfikowano je według poniższego zestawienia wg dwóch kryteriów:

- Wysoka wartość dodana i generowanie korzyści
- Wysoki potencjał i perspektywa rozwoju

Tabela 4: Kluczowe produkty Powiatu brzozowskiego

Produkty POWIAT BRZozowski
KLUCZOWE
Dziedzictwo kulturowe, historia i zabytki sakralne
Ośrodek onkologiczny (szpital)
Aktywność Kół Gospodyń Wiejskich i innych organizacji
Slow tourism: park nordic walking, łowienie ryb, bird watching, tereny pod budowę wież widokowych, szlak rowerowy green velo
Wydarzenie sportowo-rozrywkowe Drift Show Izdebki
Oferta i dziedzictwo kulinarne

UZUPEŁNIAJĄCE

Oferta opiekuńcza i senioralna

Zakłady przemysłu drzewnego

Twórczość lokalna: rzeźba, malarstwo, koronka, poezja ludowa

Źródło: Opracowanie własne

Dzięki temu procesowi, przeprowadzonemu z udziałem szerszej grupy interesariuszy w formie warsztatowej, w efekcie udało się wyselekcjonować i ocenić potencjał lokalnych zasobów, które mogą być wykorzystane dla generowania łańcuchów produktów, oraz zidentyfikować kluczowe produkty, o największym **potencjale rozwoju i generujących największe korzyści dla lokalnej społeczności**.

Podsumowując zdiagnozowany potencjał obszaru, to jednej strony stanowią go **zasoby obszaru**, które zasadniczo nie są wykorzystywane w pełni ich możliwości. Potencjał **lokalnych tradycji** i zwyczajów oraz zasobów kulturowych i sakralnych, wspieranych przez **wysoki poziom zaufania** i kapitał społeczny lokalnych liderów w wymiarze społecznym. Od strony gospodarczej to dostępne tereny na obszarze powiatu, które można wykorzystać pod **potencjalne inwestycje gospodarcze** – zarówno jako większe i zaawansowane tereny inwestycyjne, jak i mniejsze przestrzenie pod usługi prywatne, ale też **dostęp do drogi S-19** przebiegającej przez zachodnią część powiatu, umożliwiającą transport szybkiego ruchu. Ale to także unikalne **walory przyrodnicze** i krajobrazowe oraz **czyste powietrze i wody** na obszarze powiatu wraz z podstawowym zapleczem turystycznym i rekreacyjnym stanowią kluczowe zasoby w wymiarze środowiskowym i przestrzennym.

Na obszarze powiatu zidentyfikowane zostały również **kluczowe produkty**, które generują korzyści i mają potencjał dalszego rozwoju. To bogate **dziedzictwo kulturowe**, historia i **zabytki sakralne** o wysokim potencjale, uzupełnione o **dziedzictwo kulinarne** i twórczość lokalną, przy wsparciu lokalnych liderów i organizacji pozarządowych, np. KGW, pozwalają rozbudować ideę **slow tourismu** – wokół już funkcjonujących wydarzeń i form aktywności turystycznych, np. drift show, szlak green velo, watorów widokowe i krajobrazowych. Z drugiej strony mocne produkty stanowi rozwijająca się **oferta opiekuńcza i senioralna**, z wysokiej jakości **ośrodkiem onkologicznym** – co może stanowić ciekawą gałąź rozwoju strategicznego wokół tematyki zdrowotnej. Zauważyć należy również rozwinięty sektor przemysłu drzewnego, który stanowi potencjał w obszarze gospodarczym.

2.5.2. Kluczowe problemy

Problemy – bariery rozwojowe – to zjawiska lub czynniki (wewnętrzne i zewnętrzne), które **uniemożliwiają lub utrudniają realizację kierunków lub celów rozwojowych**. Składają się na nie niekorzystne zjawiska, niewykorzystane potencjały, istniejąca sytuacja negatywna, niekorzystne warunki (zamiast

pożądanych), itd. w trakcie procesu diagnostycznego, metodą warsztatową, wyodrębniono problemy kluczowe, które wynikają z innych problemów pośrednich / przyczyn, i które mogą generować wiele odczuwalnych skutków / trudności, wspólnych dla całego środowiska społeczno-gospodarczego. Deficyty te budowane są w układzie tzw. **drzewa problemów**, czyli matrycy logicznej, uporządkowanej w układzie:

- **przyczyna → problem → skutek**

W ramach budowania matrycy logicznej, poza określeniem samych problemów zasadniczych, diagnozowano również, co powoduje dany problem oraz jakie negatywne efekty przynosi. Identyfikując podstawowe bariery rozwojowe i problemy dotyczące całego obszaru dokonano ich grupowania na obszary tematyczne, w wymiarach gospodarczym, społecznym i środowiskowo-przestrzennym. Dokonano także analizy **związków przyczynowo-skutkowych** i wskazania problemu kluczowego, generującego najwięcej problemów, którego skutki są najszersze i najbardziej odczuwalne dla interesariuszy.

Wypracowane drzewo problemów, wraz z ich przyczynami i skutkami prezentują poniższe matryce logiczne – wyodrębnione dla kluczowych wymiarów: społecznego, gospodarczego i środowiskowo-przestrzennego.

Drzewo problemów w **wymiarze społecznym** jak poniżej:

Tabela 5: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar społeczny

WYMIAR SPOŁECZNY		
PRZYCZYNA	PROBLEM	SKUTEK
1 niski przyrost naturalny 2 migracje osób młodych do większych ośrodków 3 niewystarczający napływ nowych mieszkańców 4 starzenie się społeczeństwa	Negatywne zmiany demograficzne	1 ograniczony rozwój 2 brak zastępowalności społecznej 3 wysokie koszty usług społecznych (infrastruktura, usługi senioralne) 4 brak pracowników do sektora gospodarczego
1 niewystarczająca infrastruktura edukacyjna (żłobki, szkoły średnie, szkoły wyższe) 2 niewielki zasób mieszkań komunalnych i niskie zainteresowanie deweloperów 3 deficyty w zakresie oferty samorealizacji i uczenia przez całe życie (edukacja pozaformalna) 4 słaby dostęp do komunikacji publicznej	Niewystarczająca dostępność do kluczowych usług publicznych – edukacyjnych i mieszkaniowych	1 migracje do większych ośrodków 2 niska atrakcyjność obszaru (społeczna, gospodarcza) 3 negatywne skutki społeczne (pomoc społeczna, rozwarstwienie) 4 brak możliwości rozwoju mieszkańców
1 bariery organizacyjne i finansowe w zakresie prowadzenia działań społecznych 2 niski poziom integracji i tożsamości lokalnej 3 przyczyny historyczne (PGR) 4 niski poziom wykształcenia	Niska aktywność społeczna	1 dziedziczenie biedy powodujące stały, niski poziom życia 2 ubóstwo i bezrobocie 3 niski poziom przedsiębiorczości i angażowania społecznego 4 niskie poczucie lokalnej tożsamości (migracje)

Źródło: Opracowanie własne

Drzewo problemów w **wymiarze gospodarczym** jak poniżej:

Tabela 6: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar gospodarczy

WYMIAR GOSPODARCZY		
PRZYCZYNA	PROBLEM	SKUTEK
1 kryzysy zewnętrzne 2 polityka centralizacji zadań lokalnych 3 ograniczanie bezpośrednich dochodów samorządów 4 deficyty w zakresie stabilizacji prawa gospodarczego	Niestabilna gospodarka (wpływ wydarzeń makro-gospodarczych i wewnętrznych)	1 niższa zdolność do realizowania inwestycji publicznych 2 przewaga myślenia doraźnego nad planowym 3 wysokie koszty utrzymania obecnej infrastruktury 4 ograniczenie inwestycji prywatnych (podwyższone ryzyko)

<p>1 deficyty w zakresie dostępu do innowacji</p> <p>2 niskie wykształcenie ludności (przedsiębiorczość)</p> <p>3 niesprzyjające warunki prawne do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej</p>	<p>Niska innowacyjność rynku pracy</p>	<p>1 narażenie na skutki niestabilnych warunków gospodarczych</p> <p>2 niski poziom stałego rozwoju gospodarczego</p> <p>3 brak większych ośrodków pracy (podatnik, miejsce zatrudnienia)</p> <p>4 stagnacja gospodarcza i niski poziom innowacyjnych przedsiębiorstw</p>
<p>1 położenie poza dużymi ośrodkami gospodarczymi, poza głównymi trasami komunikacyjnymi</p> <p>2 deficyty w zakresie funkcjonujących terenów inwestycyjnych</p> <p>3 niski dostęp do oferty wspierającej (IOB, oferta dla przedsiębiorców)</p> <p>4 deficyty w zakresie infrastruktury teletechnicznej oferującej pracę zdalną</p>	<p>Niewystarczająca oferta gospodarcza (tereny inwestycyjne, infrastruktura i oferta wspierająca)</p>	<p>1 brak lokowania nowych przedsiębiorstw</p> <p>2 stałe migracje ludności w celach gospodarczych</p> <p>3 zwiększone bezrobocie i koszty społeczne</p> <p>4 niski dopływ innowacji i nowych technologii</p>

Źródło: Opracowanie własne

Drzewo problemów w **wymiarze środowiskowo-przestrzennym** jak poniżej:

Tabela 7: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar środowiskowo-przestrzenny

WYMIAR ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY		
PRZYCZYNA	PROBLEM	SKUTEK
<p>1 ograniczenia finansowe i organizacyjne</p> <p>2 rozproszenie mieszkańców po różnych ośrodkach</p> <p>3 potrzeby dzieci, osób starszych i niemobilnych możliwe do realizacji wyłącznie poza miejscowością zamieszkania</p> <p>4 deficyty w zakresie infrastruktury alternatywnych środków transportu</p> <p>5 deficyty w zakresie porozumień ponadlokalnych</p>	<p>Ograniczona dostępność komunikacyjna (wewnętrzna)</p>	<p>1 przeludnione autobusy w mieście</p> <p>2 ograniczona mobilność dzieci i osób starszych i niepełnosprawnych</p> <p>3 wykluczenie komunikacyjne</p> <p>4 brak dostępu do części usług publicznych (szkoła, kultura, praca, rozrywka)</p> <p>5 zanieczyszczenie środowiska - indywidualne środki transportu (samochody)</p>
<p>1 duży obszar i wysokie koszty inwestycji sieciowych</p> <p>2 skomplikowane inwestycje (procedury)</p> <p>3 deficyty w zakresie świadomości i edukacji</p> <p>4 niski poziom planowania przestrzennego i</p>	<p>Niewystarczająca infrastruktura publiczna (wodno-ściekowa, OZE)</p>	<p>1 niedostosowanie do zmieniającego się klimatu</p> <p>2 zwiększanie negatywnych skutków zjawisk susze, brak dostępu do wody, smog, zanieczyszczenia</p> <p>3 obniżenie poziomu zdrowia mieszkańców</p>

długofalowych działań strategicznych 5 deficyty w zakresie infrastruktury kanalizacyjnej		4 niska atrakcyjność zamieszkania
1 deficyty w zakresie świadomości i edukacji 2 Niski poziom aktywności i przedsiębiorczości lokalnej 3 Niski poziom współpracy międzysektorowej 4 Ograniczenia formalne i prawne	Niewykorzystane zasoby turystyczne	1 Utrata potencjału naturalnego 2 Zanieczyszczenie powietrza, wód, gleby 3 Niska atrakcyjność obszaru 4 Migracje mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne

Dzięki temu procesowi możliwa była **identyfikacja i selekcja zasadniczych problemów** dotyczących obszaru powiatu, **mapowanie powiązań logicznych** problemów z ich **przyczynami i skutkami**. Konsekwencją tej logicznej, uporządkowanej matrycy jest możliwość generowania **kierunkowych obszarów interwencji**, określenia celów strategicznych oraz konkretnych działań do podejmowania, mających niwelować wskazane deficyty przy wykorzystaniu posiadanych zasobów i produktów.

2.5.3. Czynniki warunkujące rozwój (analiza SWOT)

Jedną z podstawowych technik analizy strategicznej, podsumowującej charakterystykę danego obszaru za pomocą różnych czynników jest analiza SWOT. Jest to badanie silnych i słabych stron obszaru (czynniki wewnętrzne) oraz szans i zagrożeń pojawiających się przed nim (czynniki zewnętrzne). Wykonując podstawową analizę SWOT otrzymujemy zestawienie czterech kategorii:

- listę silnych i słabych stron obszaru
- listę szans i zagrożeń, jakie istnieją lub mogą pojawić się w otoczeniu

Listy te są ograniczone i syntetyczne, zawierają zazwyczaj po kilka najważniejszych i dobrze zdefiniowanych silnych stron i słabości oraz szans i zagrożeń. Umożliwia to koncentrację na tym, co dla jednostki ma najważniejsze znaczenie (i rezygnację z czynników mniej istotnych). Takie świadome i ograniczone pole widzenia ma charakter decyzji strategicznych. Wykonując szczegółową analizę dla powiatu dokonano dodatkowego podziału czynników wewnętrznych i zewnętrznych na trzy podstawowe wymiary:

- społeczny
- gospodarczy
- środowiskowo-przestrzenny

Podział analizy na obszary pozwala na szczegółowe przebadanie najważniejszych czynników mających wpływ na rozwój badanego obszaru.

Tabela 8: Zestawienie mocnych i słabych stron Powiatu brzozowskiego

WYMIAR	MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
SPOŁECZNY	oferta dla seniorów	emigracja młodych ludzi i niski przyrost naturalny
	ośrodek onkologiczny	brak oferty przemysłu czasu wolnego szczególnie dla młodzieży
	tradycja, lokalne zwyczaje i obrzędy	białe plamy w zakresie usług publicznych
GOSPODARCZY	potencjał obszarów pod inwestycje	niska jakość oferowanej pracy i wysokie bezrobocie
	kapitał społeczny lokalnych liderów	niskie wynagrodzenia
ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY	unikalne walory krajobrazowe, pogórza, rzeka San	słabo rozwinięta komunikacja publiczna
	czyste powietrze i wody	deficyty w obszarze gospodarki wodno-kanalizacyjnej i OZE
	wysoki poziom bezpieczeństwa	zagospodarowanie przestrzeni

Źródło: Opracowanie własne

Przeprowadzone analizy wykazały kilka kluczowych obszarów **szans i zagrożeń** (czynniki zewnętrzne) obszaru według poniższego podsumowania:

Tabela 9: Zestawienie szans i zagrożeń Powiatu brzozowskiego

WYMIAR	SZANSE	ZAGROŻENIA
SPOŁECZNY	promocja lokalnej kultury i tradycji	odpływ młodych ludzi
	aktywność senioralna	zwiększające się dysproporcje i marginalizacja regionu
GOSPODARCZY	rozwój agroturystyki	niestabilność gospodarcza
	rozwój lokalnych i ekologicznych produktów spożywczych	inflacja i wysokie ceny usług
	plany rozwoju usług zdrowotnych (szpital)	
ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY	rozwój turystyki - szlaki, ścieżki, parkingi itd.	brak świadomości ekologicznej
	droga S-19 - zjazdy	zmiany klimatu
		dzikie zwierzęta - zagrożenia dla bezpieczeństwa, zdrowia i gospodarki

Źródło: Opracowanie własne

Przedstawiona powyżej analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń jest syntezą poszczególnych obszarów życia społeczno-gospodarczo-środowiskowego powiatu.

Analizowany obszar charakteryzuje się określonymi silnymi i słabymi stronami, dotyczą go również zewnętrzne szanse i zagrożenia, które stale wpływają na jego rozwój, stanowiąc główne czynniki kształtujące ten proces. Bogactwo naturalne i jego produkty, atrakcyjność dla turystów i osób szukających rekreacji i kultury, wysokiej jakości specjalistyczne usługi medyczne oraz kapitał liderów sprawiają, że jest to miejsce zachęcające do zamieszkania. Deficyty dotyczą aspektów związanych z rozwojem rynku pracy i jego niską jakością, potrzebą podniesienia poziomu przedsiębiorczości, wzmocnieniem poczucia lokalnej tożsamości i przywiązania do miejsca pochodzenia, a także uzupełnieniem niektórych usług publicznych, takich jak dostęp do kanalizacji i wody oraz wykorzystania OZE w celu ochrony lokalnego potencjału środowiskowego.

2.5.4. Kluczowe potrzeby rozwojowe

Kluczowe (strategiczne) potrzeby rozwojowe to sposób (działanie, kierunek, coś co trzeba zrobić) wpływu kluczowych czynników rozwoju na pozytywną zmianę innych czynników SWOT, tzn. to w jaki sposób osłabiają one zagrożenia i/lub wykorzystują szanse i/lub wzmocnią silne strony i/lub ograniczą słabe strony.

Przeprowadzone kluczowe badania i analizy oraz warsztaty problemowe, potwierdziły, że **brak odpowiednich kierunków rozwoju** oraz **wykorzystania dostępnych zasobów przyrodniczych i ludzkich**, ma znaczny wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą obszaru.

Podsumowując całościowo proces diagnostyczny wypracowano kilka **zasadniczych potrzeb kierunkowych Powiatu brzozowskiego** – z punktu widzenia społecznego, gospodarczego i środowiskowo-przestrzennego, które na tym etapie przenikają się i nie są ściśle przypisane do wymiaru – wpływają na większy aspekt życia społeczno-gospodarczego.

Tabela 10: Matryca kluczowych potrzeb Powiatu brzozowskiego

MATRYCA POTRZEB	
1	Integracja społeczna mieszkańców
2	Rozwój infrastruktury i usług edukacyjnych
3	Rozwój infrastruktury mieszkaniowej
4	Dostęp do wysokiej jakości usług medycznych i opiekuńczych

5	Rozwój infrastruktury i usług turystycznych, rekreacji i kultury
6	Rozwój lokalnej przedsiębiorczości
7	Wsparcie lokalnych inwestycji
8	Rozwój transportu publicznego
9	Inwestycje w czyste środowisko
10	Rozwój współpracy międzysektorowej

Źródło: Opracowanie własne

Potwierdza się też, że wykorzystanie istniejącego już potencjału oraz wspólny rozwój obranych kierunków przyniesie większą korzyść dla całego obszaru niż działania doraźne, indywidualne czy punktowe. **Powiat brzozowski jest obszarem o dużym potencjale i określonych wyzwaniach**, co potwierdza przeprowadzona diagnoza. Obraz ten jest podstawą do budowania strategii, która ma przyczynić się do poprawy warunków i jakości życia mieszkańców tego obszaru.

Wypracowana analiza diagnostyczna stanowi **podstawę do kierunkowania rozwoju strategicznego** – określenia wyjściowej wizji i celów strategicznych, a w konsekwencji przygotowania odpowiednich inwestycji i działań do podjęcia w celu ich realizacji.

3. CELE POWIATU BRZOSOWSKIEGO I ICH OPERACJONALIZACJA

Wizja strategiczna tworzy obraz rzeczywistości w dalszej perspektywie strategicznej, jako punkt odniesienia do realizacji długofalowych działań i interwencji. Z kolei cele strategiczne stanowią wskazanie kierunków średnioterminowych – do podjęcia w pierwszej, kilkuletniej perspektywie w celu dążenia do urzeczywistnienia wizji, przy jednoczesnej świadomości potencjałów, ale też deficytów, które wzmacniają bądź osłabiają proces.

Wizja rozwoju Powiatu brzoszowskiego oraz cele strategiczne zostały określone w trybie partycypacyjno-eksperymentalnym. Formułując wizję i cele strategiczne wykorzystano podejście zintegrowane, łączące i grupujące różne wątki i obszary wyzwań zidentyfikowanych w trakcie procesu. Skutkuje to w sposób zamierzony również ich pewnym uproszczeniem, umożliwiającym szersze spojrzenie na rozwój obszaru.

Na finalny kształt wizji oraz celów wpłynęły:

- wyniki analizy danych społeczno-gospodarczych, które pokazały potencjały obszaru, ale i istniejące luki, deficyty i potrzeby interwencji;
- opinie społeczne mieszkańców i interesariuszy dotyczące oczekiwanej wizji otoczenia oraz wskazania najważniejszych aspektów wymagających zmian;
- wnioski z warsztatów i dyskusji prowadzonych z przedstawicielami samorządu oraz interesariuszami.

Jako punkt wyjścia, w ramach przeprowadzonego procesu konstrukcji **wizji i celów strategicznych obszaru** zaproponowane zostało po kilka propozycji warsztatowych, przedstawionych do refleksji i selekcji wg powyższych założeń.

Propozycje wizji oraz celów strategicznych zostały przedyskutowane i sformułowane w procesie wspólnej dyskusji, wypracowane w **ostatecznym kształcie** jak w kolejnych punktach.

3.1. WIZJA POWIATU BRZOSOWSKIEGO

W wyniku przeprowadzonego procesu warsztatowego i podjętych **decyzji strategicznych** dokonano kluczowych wyborów i podsumowania **wizji** według dwóch założeń:

- Wizji w formie haseł – jako określenia uproszczone, sloganowe, do wykorzystania jako element skojarzenia, promocji, marketingu;
- Wizji w formie pełnej – jako element refleksji, opisu oczekiwań i kierunku rozwoju w perspektywie wieloletniej.

Wizja w formie haseł – sloganów wygląda jak poniżej.

Tabela 11: Wizja Powiatu brzozowskiego – forma uproszczona

Nazwa kategorii	Opis kategorii
WIZJA POWIATU BRZozOWSKIEGO (HASŁA)	<ul style="list-style-type: none">• Powiat Brzozowski: Twoje miejsce w harmonii z naturą• Powiat Brzozowski: Gdzie marzenia stają się rzeczywistością• Powiat Brzozowski: Wspólnota, która wspiera i docenia• Powiat Brzozowski: Energia, rozwój, natura• Powiat Brzozowski: Twoja przestrzeń do rozwoju i kreatywności• Powiat Brzozowski: Żyj zdrowo i bezpiecznie w sercu natury• Powiat Brzozowski: Innowacje w zgodzie z tradycją• Powiat Brzozowski: Miejsce, które inspiruje i motywuje• Powiat Brzozowski: Przedsiębiorczość napędzana lokalnym wsparciem• Powiat Brzozowski: Odkryj urokliwe zakątki, żyj pełnią życia

Źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów strategicznych

Z kolei wizja w formie pełnego opisu została przygotowana w następujący sposób:

Tabela 12: Wizja Powiatu brzozowskiego – pełen opis

Nazwa kategorii	Opis kategorii
<p>WIZJA POWIATU BROZOWSKIEGO (PEŁNA)</p>	<p>Powiat brzozowski to miejsce, w którym społeczność jest zintegrowana i aktywna, gospodarka lokalna się rozwija i zapewnia potrzeby mieszkańców, a życie codzienne płynie w harmonii z naturą.</p> <p>Powiat brzozowski to miejsce, gdzie każdy mieszkaniec czuje się wspierany i doceniany będąc częścią wspólnoty, gdzie każdy ma szansę na realizację swoich marzeń i aspiracji, a jego działania wspierane są przez aktywny samorząd. Mieszkańcy są zdrowi i bezpieczni, korzystają z dostępnych usług i dbają o dobre samopoczucie.</p> <p>Powiat brzozowski to obszar rozwoju zawodowego i osobistego, gdzie ceni się przedsiębiorczość i kreatywność, a każdy pomysł ma szansę na realizację. Tworzone są nowe przedsiębiorstwa, które często wykorzystują lokalne potencjały i mają zapewnione odpowiednie wsparcie publiczne.</p> <p>Powiat brzozowski to miejsce, gdzie życie toczy się w bliskim kontakcie z naturą, a malownicze ścieżki rowerowe i piesze zachęcają do spędzania czasu wolnego na świeżym powietrzu. Zapewniony jest nowoczesny i ekologiczny transport publiczny, a także dostęp do infrastruktury wodno-ściekowej i odnawialnych źródeł energii. Turystyka i rekreacja są integralną częścią życia mieszkańców, a także przyciągają turystów, którzy chcą odkrywać urokliwe zakątki tego obszaru.</p> <p>Powiat brzozowski tworzy społeczność pełna życia, energii i możliwości. To miejsce, gdzie każdy mieszkaniec czuje się ważny i doceniany, gdzie gospodarka kwitnie, a środowisko naturalne jest chronione i pielęgnowane. To powiat, który inspirowanie do działania, motywuje do rozwoju i tworzy warunki do spełnienia marzeń i aspiracji. Powiat aktywny to nasza przyszłość – miejsce, które warto tworzyć razem.</p>

Źródło: opracowanie własne

3.2. CELE STRATEGICZNE POWIATU BRZOWSKIEGO

Cele strategiczne stanowią finalny wynik procesu strategicznego – bazują na przeprowadzonej diagnozie, zidentyfikowanych potencjałach rozwojowych, mają na celu rozwiązywanie kluczowych problemów, oddziaływanie na czynniki SWOT i wspieranie realizacji kluczowych potrzeb rozwojowych. Ten sposób myślenia stanowi o zintegrowanym charakterze celów strategicznych, uwzględniającym poszczególne etapy procesu i sytuacji społeczno-gospodarczej.

W wyniku przeprowadzonego procesu warsztatowego i podjętych **decyzji strategicznych** dokonano kluczowych wyborów i podsumowania **celów strategicznych** według trzech założeń:

- Cel główny – w sposób zintegrowany, kompleksowy, określający kierunek rozwoju obszaru;
- Cele szczegółowe (1.-3.) – odnoszące się do kluczowych wymiarów rozwojowych: gospodarczego, społecznego i środowiskowo-przestrzennego
- Cele operacyjne (1.1-3.3) – odnoszące się szczegółowo do kierunków w ramach danego wymiaru rozwojowego, osobno społecznego, gospodarczego i środowiskowo-przestrzennego.

W efekcie zaproponowano pełną kafenię celów strategicznych.

Tabela 13: Zatwierdzone cele strategiczne Powiatu brzozowskiego

Nazwa kategorii	Opis kategorii
CEL GŁÓWNY	Powiat aktywny
1. CEL SZCZEGÓŁOWY: SPOŁECZNY	Powiat wspierający
1.1 Cel operacyjny: społeczny	Integracja mieszkańców
1.2 Cel operacyjny: społeczny	Wysoka jakość usług publicznych
1.3 Cel operacyjny: społeczny	Wysoka jakość zdrowia
2. CEL SZCZEGÓŁOWY: GOSPODARCZY	Powiat przedsiębiorczy
2.1 Cel operacyjny: gospodarczy	Rozwinięta infrastruktura gospodarcza
2.2 Cel operacyjny: gospodarczy	Wysoki poziom przedsiębiorczości
2.3 Cel operacyjny: gospodarczy	Promocja lokalnych produktów
3. CEL SZCZEGÓŁOWY: ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY	Powiat atrakcyjny
3.1 Cel operacyjny: środ.-przestrz.	Rozwinięta infrastruktura komunikacyjna
3.2 Cel operacyjny: środ.-przestrz.	Ekologiczna infrastruktura
3.3 Cel operacyjny: środ.-przestrz.	Zintegrowana oferta turystyczna

Źródło: opracowanie własne

3.3. KIERUNKI DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH

Cele strategiczne zostały jednocześnie zdefiniowane poprzez dokonanie ich opisu wyznaczającego kierunki działań rozwoju strategicznego – doprecyzowanie zakresu danego celu, czy to na poziomie ogólnym, szczegółowym czy operacyjnym. Pozwala to w dalszych krokach na odpowiednie zaplanowanie projektów strategicznych w określonych zakresach.

Cel główny został zdefiniowany jak poniżej.

Tabela 14: Cel główny – definicja

Nazwa kategorii	Opis kategorii
CEL GŁÓWNY	Powiat aktywny
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Zasadniczy cel strategiczny do realizacji koncentrujący się na podejmowaniu aktywnych działań w zakresie wsparcia mieszkańców powiatu i zapewnieniu im dostępu do dostosowanych do potrzeb usług publicznych, satysfakcjonującej pracy i atrakcyjnego miejsca zamieszkania, w celu poprawy jakości życia zarówno w sensie indywidualnego dobra, jak i wspólnoty.

Źródło: opracowanie własne

Cele dotyczące **wymiaru społecznego** zostały zdefiniowane i określone za pomocą kierunków działań jak poniżej.

Tabela 15: Cele społeczne – definicje

Nazwa kategorii	Opis kategorii
1. CEL SZCZEGÓŁOWY: SPOŁECZNY	Powiat wspierający
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Cel koncentrujący się na wsparciu mieszkańców powiatu poprzez dostosowane do potrzeb usługi publiczne, w tym przede wszystkim edukację, zdrowie, mieszkalnictwo i kulturę, a także wspierający aktywność i integrację mieszkańców z miejscem zamieszkania i wzmocnianiem więzi lokalnych
1.1 Cel operacyjny: społeczny	Integracja mieszkańców
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Działania wspierające integrację i aktywność mieszkańców powiatu, w tym integrację międzypokoleniową,

	mieszkańców z różnych grup społecznych, środowisk i krajów, mieszkańców poszczególnych samorządów, wspieranie talentów i ich promocję, działania kulturalne, integracyjne, promocyjne dla zmiany trendów demograficznych i wspierania lokalnych środowisk oraz wzmacniania lokalnej tożsamości
1.2 Cel operacyjny: społeczny	Wysoka jakość usług publicznych
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Poprawa jakości infrastruktury i usług publicznych, przede wszystkim mieszkaniowej, edukacyjnej, kulturalnej i innej służącej mieszkańcom; optymalizacja tych usług również poprzez działania wspólne i międzysektorowe; działania poprawiające jakość przestrzeni i chroniące potencjał obszaru i jego mieszkańców, a także wykorzystujące nowoczesne technologie i trendy, w tym cyfryzacji, e-usług, udostępniania danych i cyberbezpieczeństwa
1.3 Cel operacyjny: społeczny	Wysoka jakość zdrowia
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Rozwój usług i infrastruktury medycznej, okołomedycznej, opiekuńczej, w tym opieki nad dziećmi i osobami starszymi; wykorzystanie wzajemnych dobrych praktyk; inicjatywy w celu wspólnego dostarczania usług dla kilku partnerów i optymalizacja tych usług oraz działania deinstytucjonalizujące procesy; współpraca międzysektorowa

Źródło: opracowanie własne

Cele dotyczące **wymiaru gospodarczego** zostały zdefiniowane i określone za pomocą kierunków działań jak poniżej.

Tabela 16: Cele gospodarcze – definicje

Nazwa kategorii	Opis kategorii
2. CEL SZCZEGÓŁOWY: GOSPODARCZY	Powiat przedsiębiorczy
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Cel koncentrujący się na rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców i wspieraniu lokalnego rynku pracy oraz jego produktów, a także inwestycjach w wysokiej jakości usługi i infrastrukturę wspierającą gospodarkę
2.1 Cel operacyjny: gospodarczy	Rozwinięta infrastruktura gospodarcza

KIERUNKI DZIAŁAŃ	Rozwój infrastruktury niezbędnej do otwarcia i prowadzenia działalności gospodarczej – od infrastruktury drogowej, IT i innych sieci i instalacji gospodarczych, w szczególności poprzez wyodrębnianie formalne lub nieformalne stref gospodarczych i inwestycyjnych, w tym również na obszarach gmin wiejskich, inkubatorów przedsiębiorczości i innych form wsparcia rozwoju gospodarczego
2.2 Cel operacyjny: gospodarczy	Wysoki poziom przedsiębiorczości
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Działania wspierające przedsiębiorczość mieszkańców w różnym wieku, przede wszystkim poprzez działania edukacyjne (systemowe i pozasystemowe) w celu rozwoju kompetencji mieszkańców i dostosowania do wymagań społecznych i gospodarczych oraz aktywizacji zawodowej mieszkańców, w tym osób młodych, dorosłych, odchodzących z rolnictwa, ubogich, bezrobotnych; wsparcie szkolnictwa ogólnego i zawodowego zwiększającego kompetencje i kwalifikacje; zapewnienie wysokiej jakości obsługi gospodarczej w sektorze publicznym; współpraca międzysektorowa
2.3 Cel operacyjny: gospodarczy	Promocja lokalnych produktów
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Wsparcie rozwoju lokalnych produktów poprzez wspólne działania promocyjne i inwestycyjne, w tym integrujące, siecujące, koordynujące i organizujące przestrzeń i dostępność usług oraz rozwój oferty; współpraca międzysektorowa

Źródło: opracowanie własne

Cele dotyczące **wymiaru środowiskowo-przestrzennego** zostały zdefiniowane jak poniżej.

Tabela 17: Cele środowiskowo-przestrzenne – definicje

Nazwa kategorii	Opis kategorii
3. CEL SZCZEGÓŁOWY: ŚROD.-PRZESTRZ.	Powiat atrakcyjny
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Cel koncentrujący się na rozwoju dostępności obszaru w oparciu o środowisko i przestrzeń – transportu i komunikacji, adaptacji do zmian klimatu i ekologicznej infrastrukturze, a także turystyce i rekreacji dla mieszkańców oraz turystów zewnętrznych

3.1 Cel operacyjny: środ.-przestrz.	Rozwinięta infrastruktura komunikacyjna
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Inwestycje w usługi i infrastrukturę transportową i komunikacyjną – zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną; w tym infrastruktura drogowa, piesza, rowerowa, towarzysząca; rozwój środków transportu, w tym transportu alternatywnego; cyfryzacja transportu; integracja systemów transportowych, zrównoważona mobilność i współpraca między samorządami i sektorami
3.2 Cel operacyjny: środ.-przestrz.	Ekologiczna infrastruktura
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Inwestycje w edukację, promocję, usługi i infrastrukturę energetyczną – wykorzystania odnawialnych źródeł energii, efektywność energetyczna i dążenie do samowystarczalności energetycznej; Inwestycje w edukację, promocję, usługi i infrastrukturę wodno-ściekową – retencja, zagospodarowanie wód opadowych, zabezpieczenie przed kataklizmami ekologicznymi, ochrona naturalnych zbiorników wody, dostęp do wody pitnej, gospodarka ściekowa; ochrona przyrody i bioróżnorodności i działania w kierunku adaptacji do zmian klimatu
3.3 Cel operacyjny: środ.-przestrz.	Zintegrowana oferta turystyczna
KIERUNKI DZIAŁAŃ	Wykorzystanie dostępnych potencjałów środowiska naturalnego dla zapewnienia usług rekreacyjnych, sportowych i turystycznych dla mieszkańców i turystów; Inwestycje w promocję i tworzenie marki turystycznej (zrównoważonej) dla mieszkańców i turystów zewnętrznych; inwestycje w infrastrukturę i przestrzeń w zakresie podejmowania i integrowania działań w obszarze przemysłów czasu wolnego; współpraca z podmiotami publicznymi, prywatnymi i pozarządowymi w obszarze rozwoju rekreacji i przemysłów czasu wolnego

Źródło: opracowanie własne

3.4. ZGODNOŚĆ LOGICZNA CELÓW STRATEGICZNYCH

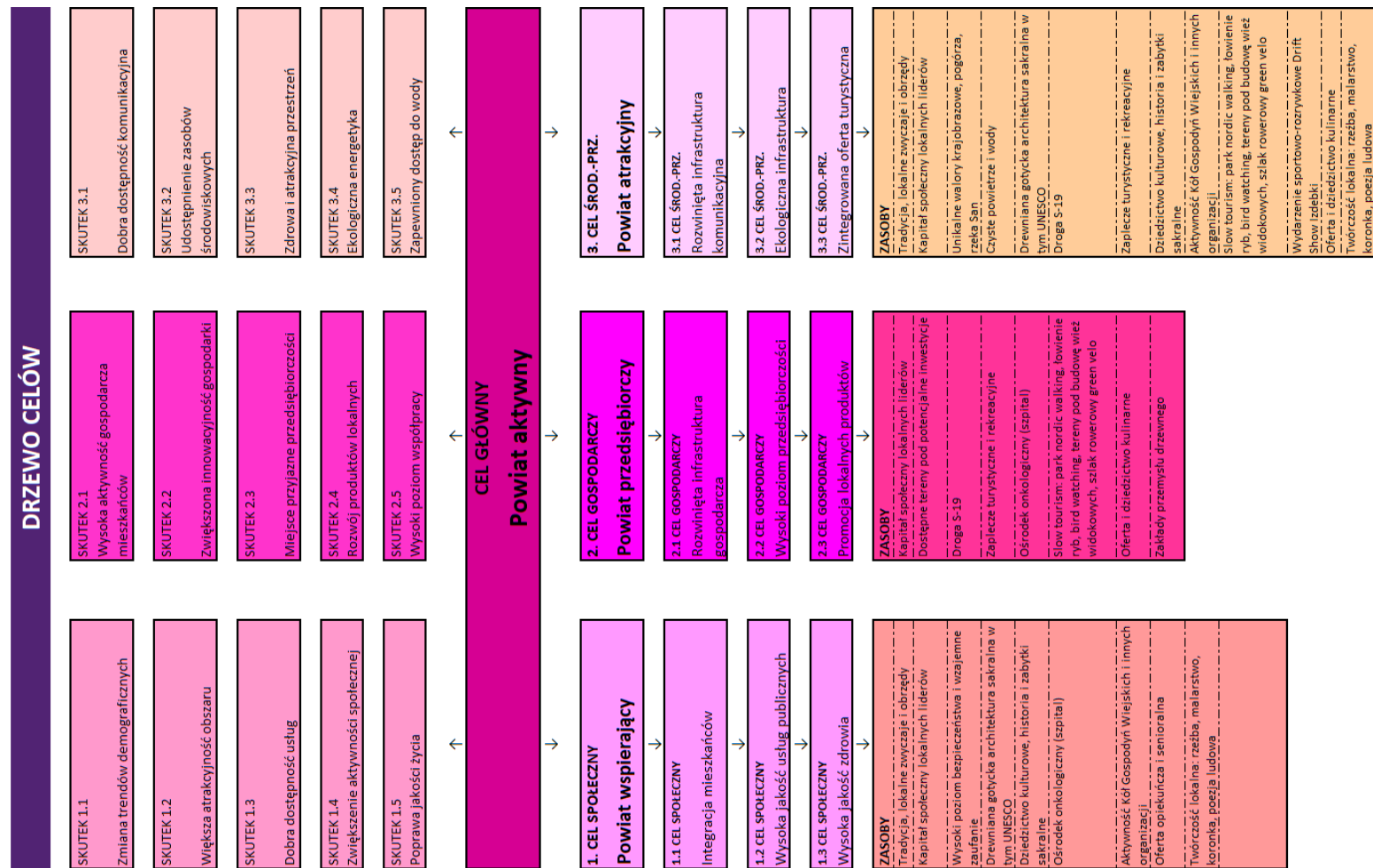
Dla wypracowanych i opisanych celów strategicznych przygotowane zostały matryce logiczne w zakresie celów i powiązania z zasobami oraz problemami.

3.4.1. Drzewo celów

Matryca w formie **drzewa celów**, uwzględniająca przyczyny, podstawy do wykorzystania (zasoby i produkty) oraz spodziewane skutki interwencji strategicznych wyodrębnione dla każdego z celów strategicznych, znajduje się poniżej.

Zatwierdzone cele strategiczne **odpowiadają** zidentyfikowanym na etapie diagnostycznym **kluczowym problemom i wyzwaniom**, mają **charakter zintegrowany**, łącząc różne obszary problemowe wynikające z przeprowadzonej diagnozy i najpełniej realizują wyznaczone kierunki strategicznej interwencji i współpracy, jednocześnie zachowując konieczny poziom ogólności i dystans.

Rysunek 8: Matryca logiczna – drzewo celów

Źródło: opracowanie własne

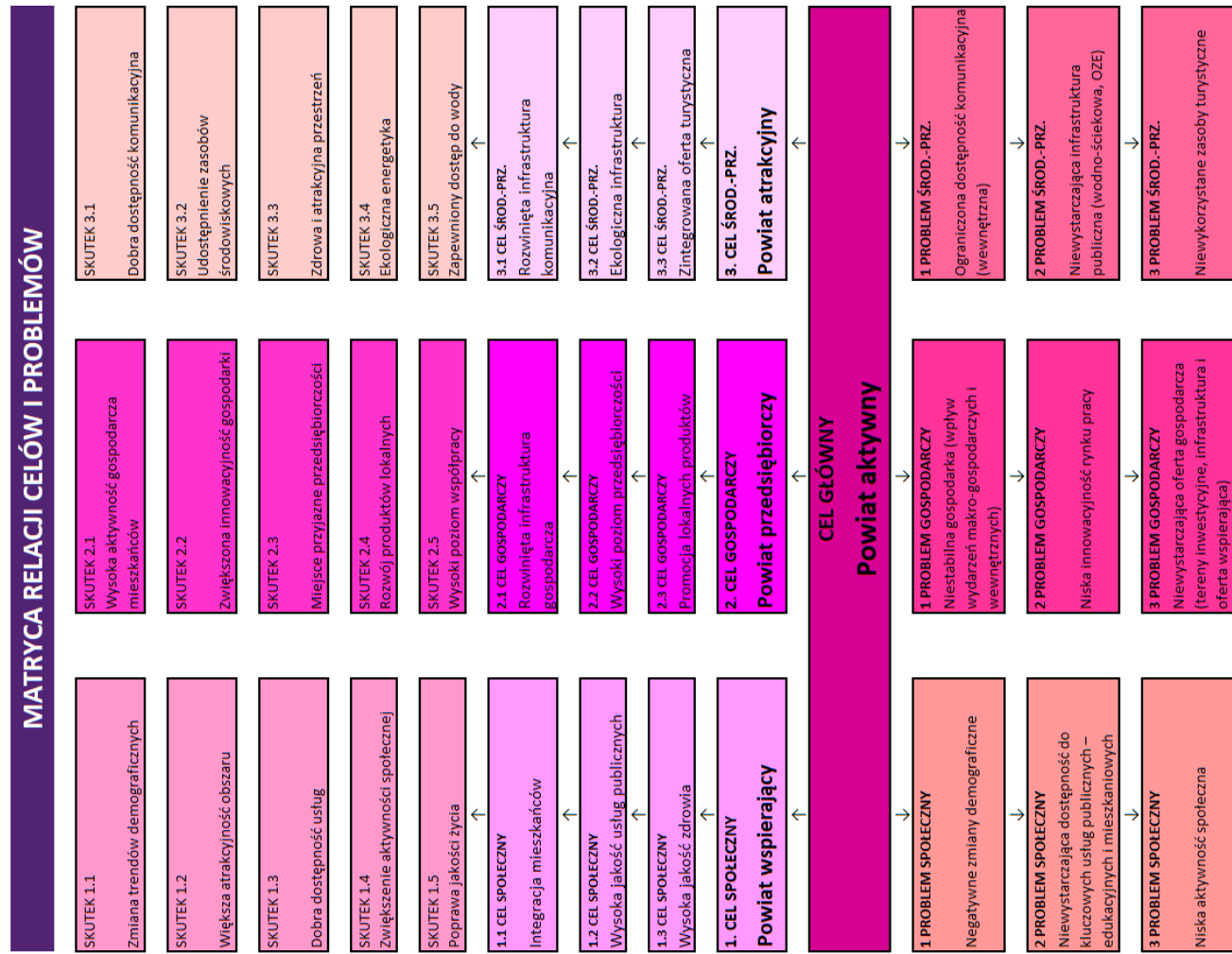
3.4.2. Relacja celów i problemów

Zidentyfikowana siatka celów wraz z ich cechami odnosić się powinna do zidentyfikowanych problemów głównych i szczegółowych, ich przyczyn i możliwych skutków. Poziom spójności i **nakładanie się celów na problemy** jest kluczowe w kontekście potencjalnej **skuteczności strategii** i podejmowanych interwencji, wg zasady, że podejmowane działania powinny wykorzystywać potencjały i niwelować problemy w możliwie najszerszy i trwały sposób.

Relację między celami i problemami obrazuje poniższy schemat.

Rysunek 9: Matryca relacji celów i problemów

Źródło: opracowanie własne

3.4.3. Relacja celów i potrzeb

Zidentyfikowana kategoria celów strategicznych i operacyjnych wraz z ich cechami odnosić się powinna również do zidentyfikowanych potrzeb rozwojowych. Poziom spójności i **nakładanie się celów operacyjnych na potrzeby** jest kluczowe w kontekście potencjalnej **skuteczności strategii** i podejmowanych interwencji, wg zasady, że podejmowane działania powinny realizować kluczowe potrzeby rozwojowe obszaru w możliwie najszerszy i trwały sposób.

Relację między celami operacyjnymi i potrzebami obrazuje poniższa tabela.

Tabela 18: Matryca relacji celów operacyjnych i potrzeb rozwojowych

CELE STRATEGII	REALIZOWANE POTRZEBY ROZWOJOWE
1 CEL SPOŁECZNY: Powiat wspierający	
CEL OPERACYJNY 1.1 SPOŁECZNY: Integracja mieszkańców	Integracja społeczna mieszkańców Rozwój infrastruktury i usług turystycznych, rekreacji i kultury Wsparcie lokalnych inwestycji Rozwój współpracy międzysektorowej
CEL OPERACYJNY 1.2 SPOŁECZNY: Wysoka jakość usług publicznych	Rozwój infrastruktury i usług edukacyjnych Rozwój infrastruktury mieszkaniowej Rozwój infrastruktury i usług turystycznych, rekreacji i kultury Wsparcie lokalnych inwestycji Rozwój współpracy międzysektorowej
CEL OPERACYJNY 1.3 SPOŁECZNY: Wysoka jakość zdrowia	Dostęp do wysokiej jakości usług medycznych i opiekuńczych Wsparcie lokalnych inwestycji Inwestycje w czyste środowisko Rozwój współpracy międzysektorowej
2 CEL GOSPODARCZY: Powiat przedsiębiorczy	
CEL OPERACYJNY 2.1 GOSPODARCZY: Rozwinięta infrastruktura gospodarcza	Rozwój lokalnej przedsiębiorczości Wsparcie lokalnych inwestycji Rozwój współpracy międzysektorowej

CEL OPERACYJNY 2.2 GOSPODARCZY: Wysoki poziom przedsiębiorczości	Rozwój infrastruktury i usług edukacyjnych Rozwój lokalnej przedsiębiorczości Wsparcie lokalnych inwestycji Rozwój współpracy międzysektorowej
CEL OPERACYJNY 2.3 GOSPODARCZY: Promocja lokalnych produktów	Rozwój infrastruktury i usług turystycznych, rekreacji i kultury Rozwój lokalnej przedsiębiorczości Wsparcie lokalnych inwestycji Inwestycje w czyste środowisko Rozwój współpracy międzysektorowej
3 CEL ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY: Powiat atrakcyjny	
CEL OPERACYJNY 3.1 ŚRODOWISKOWY: Rozwinięta infrastruktura komunikacyjna	Wsparcie lokalnych inwestycji Rozwój transportu publicznego Inwestycje w czyste środowisko Rozwój współpracy międzysektorowej
CEL OPERACYJNY 3.2 ŚRODOWISKOWY: Ekologiczna infrastruktura	Wsparcie lokalnych inwestycji Inwestycje w czyste środowisko
CEL OPERACYJNY 3.3 ŚRODOWISKOWY: Zintegrowana oferta turystyczna	Integracja społeczna mieszkańców Rozwój infrastruktury i usług turystycznych, rekreacji i kultury Rozwój lokalnej przedsiębiorczości Wsparcie lokalnych inwestycji Inwestycje w czyste środowisko Rozwój współpracy międzysektorowej

Źródło: opracowanie własne

3.4.4. Kontekst strategiczny

W kontekście zarówno strategicznym, jak i operacyjnym, kluczowe jest uzyskanie spójności, komplementarności i zgodność pomiędzy proponowanymi celami strategicznymi danego obszaru z założeniami strategicznymi wyższego rzędu. Zidentyfikowane kierunki interwencji muszą wpisywać się w cele nadrzędne i nie powinny stać w sprzeczności z tymi celami, stanowiąc ich istotne uzupełnienie, rozwinięcie i wzmocnienie na poziomie danego obszaru. Pozwala to na osiągnięcie

lepszego rezultatu strategicznego i wzmocnienie efektywności podejmowanych działań i interwencji.

Polityka dotycząca regionów jest kształtowana i prowadzona zarówno z poziomu Unii Europejskiej, jak i kraju, którego terytorium dotyczy. Dokumentem programującym rozwój regionalny w Polsce jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030. Strategia ta kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich poprzez efektywne rozwijanie oraz wykorzystywanie miejscowych zasobów i potencjałów, a za kluczowe wyzwania uznaje³:

- Wyzwanie 1. Adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska
- Wyzwanie 2. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych
- Wyzwanie 3. Rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego
- Wyzwanie 4. Wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek
- Wyzwanie 5. Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach
- Wyzwanie 6. Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami
- Wyzwanie 7. Przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych

Ważnym w procesie formułowania celów dla Powiatu brzozowskiego było zachowanie kierunków wyznaczonych w obszarach horyzontalnych Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030, które obowiązują wszystkich interesariuszy regionalnej polityki rozwoju oraz determinują sposób osiągania celów rozwoju. Zapisy kierunkowe strategii województwa zostały ujęte w następujące obszary tematyczne:

³ Wyzwania rozwojowe kraju w ujęciu regionalnym do 2030 roku w świetle analiz terytorialnych

Rysunek 10: Obszary Horyzontalne Strategii rozwoju województwa

Źródło: opracowanie własne

Wypracowane cele strategiczne Powiatu brzozowskiego zachowują **pełną zgodność**, spójność i komplementarność z obowiązującymi **dokumentami strategicznymi krajowymi i regionalnymi**, co potwierdza przeprowadzona analiza porównawcza i celowa przyjętych celów strategicznych z celami strategicznymi określonymi w kluczowych dokumentach:

- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030⁴,
- Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030⁵,
- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027⁶.

Spójność przygotowanego dokumentu pozwoli na dalsze scalanie różnych sektorów życia, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej już na etapie wdrażania Strategii Rozwoju. Cele Strategii Rozwoju tworzą spójny, ściśle ze sobą powiązany logiczny system warunkujący sukces wdrożenia strategii oraz świadome i aktywne uczestnictwo interesariuszy w podejmowaniu decyzji strategicznych.

⁴ „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030” przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. w sprawie przyjęcia "Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030"

⁵ „Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030+” przyjęta uchwałą nr XXVII/458/20 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 28 września 2020 r.

⁶ „Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027” dokument zatwierdzony przez Komisję Europejską w dniu 2 grudnia 2022 r. [C(2022) 8692], przyjęty uchwałą nr 445/9205/22 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 20 grudnia 2022 r.

W odniesieniu do celu **głównego** zastosowanie znajduje poniższa tabela.

Tabela 19: Odniesienie celu głównego do innych strategii

Odniesienie	Uzasadnienie komplementarności i pomocniczości
CEL GŁÓWNY	Powiat aktywny
KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO	<p>Cel główny: Efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym</p> <p>W oparciu o ideę rozwoju zrównoważonego, pojawia się konieczność koncentracji wsparcia na przeciwdziałaniu nadmiernym dysproporcjom rozwojowym, zarówno między regionami, jak i w samych regionach. Z drugiej strony, obok działań o charakterze wyrównawczym, interwencje w ramach polityki regionalnej odnoszą się do wszystkich terytoriów uwzględniając ich pozycję rozwojową, w tym w szczególności jakość kapitału ludzkiego, rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności czy też nasycenie infrastrukturalne. Tym samym zakłada się wykorzystanie występujących potencjałów endogenicznych, właściwych dla danego obszaru i zwiększanie ich spójności.</p> <p>Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym</p> <p>Cel zakłada wsparcie o charakterze wyrównawczym, ukierunkowane na przezwyciężenie barier i problemów obszarów o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwojowych, gdzie wdrażane będą zintegrowane pakiety działań, skoncentrowane na identyfikacji i wykorzystaniu ich zasobów oraz potencjałów.</p> <p>Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych</p> <p>Wykorzystywane będą instrumenty wsparcia ukierunkowane na tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności, innowacyjności, ale też tworzenie klimatu inwestycyjnego w oparciu o kapitał terytorialny oraz takie czynniki rozwoju, które mogą zostać wykreowane lub ulepszone</p>
STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA – PODKARPACKIE 2030	<p>Cel główny: Odpowiedzialne i efektywne wykorzystanie zasobów endo- i egzogenicznych regionu, zapewniające trwałe, zrównoważony i terytorialnie równomierny rozwój gospodarczy oraz wysoką jakość życia mieszkańców województwa</p> <p>W dążeniu do zrównoważonego rozwoju kładzie się nacisk na wykorzystanie bogactwa potencjałów wewnętrznych. Wymiar gospodarczy w rozwoju województwa jest istotny, a szczególną powiązany z wysoką innowacyjnością jako podstawą kształtowania przyszłości województwa. Na tym tle wysoka jakość życia mieszkańców powinna wiązać się z wysokimi parametrami środowiska przyrodniczego województwa</p> <p>Cel 2. Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców</p> <p>W ramach celu zakłada się wysoki poziom wzmacniania kapitału ludzkiego oraz spójności społecznej, który przekłada się na potencjał rozwojowy. Należy skoncentrować się na wzmocnieniu zintegrowanych systemów wsparcia oraz poprawie dostępu do usług społecznych, wsparciu przedsiębiorczości, rynku pracy wyrównując szanse wykluczonych grup społecznych. Powyższe działania będą miały istotny wpływ na poprawę dostępności do ofert tego obszaru</p>

	<p>Cel 3. Rozbudowa infrastruktury służącej rozwojowi oraz optymalizacja wykorzystania zasobów naturalnych i energii przy zachowaniu dbałości o stan środowiska przyrodniczego</p> <p>Działania podejmowane będą w kierunku budowy i przebudowy infrastruktury transportowej, rozwoju transportu publicznego, infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej oraz turystyki. Województwo podkarpackie posiada dobre warunki naturalne do rozwoju infrastruktury OZE dlatego też ważnym aspektem są działania prowadzące do zwiększenia udziału energetyki opartej na OZE w ogólnym bilansie energetycznym województwa oraz poprawy jakości powietrza</p> <p>Cel 4. Zwiększenie dostępu obywateli do usług publicznych i podniesienie standardu ich świadczenia dla poprawy jakości życia i wzmocnienia procesów rozwojowych</p> <p>Istotnym elementem jest stała optymalizacja świadczonych usług publicznych, osiągana dzięki włączaniu obywateli w artykułowanie potrzeb i proponowanie własnych rozwiązań. Zaangażowanie mieszkańców oznacza wykorzystanie ich potencjałów i zasobów, które determinują operatywność współpracy. Oczywiście staje się także zaangażowanie podmiotów miejscowych, w zakresie definiowania potrzeb i możliwości podnoszenia standardu świadczenia usług chociażby poprzez wykorzystanie technologii cyfrowych</p>
<p>FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA PODKARPACIA 2021-2027</p>	<p>Cel szczegółowy 5 (ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie</p> <p>Dążenie do zapewnienia zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem peryferyjnie położonych terenów, poprzez interwencje oparte na strategiach terytorialnych i udział społeczności lokalnych. Kluczowe działania obejmują zachowanie tożsamości kulturowej i lokalnych tradycji, rozwój zróżnicowanych rynków zewnętrznych oraz wykorzystanie lokalnych zasobów do produkcji towarów i usług. Turystyka postrzegana jako część gospodarki kreatywnej odgrywa ważną rolę w strategiach rozwoju lokalnego łącząc się z kulturą, rekreacją i innowacyjnością. W kontekście adaptacji do zmian klimatu, priorytetowe jest zatrzymywanie i zagospodarowanie wód opadowych, szczególnie na terenach rolniczych, leśnych i przyrodniczo cennych oraz rozwój zielono-błękitnej infrastruktury na obszarach miejskich. Działania te mają na celu poprawę zarządzania zasobami wodnymi i ochronę środowiska. Współpraca władz samorządowych z lokalnymi podmiotami oraz efektywne zarządzanie na szczeblu samorządowym są kluczowe dla sukcesu tych inicjatyw. Małe miasta pełniące funkcje administracyjne, przemysłowe, edukacyjne, zdrowotne i usługowe mają istotną rolę jako liderzy lokalnego rozwoju. Wybór i wykorzystanie regionalnych oraz lokalnych atutów przyczyni się do zwiększenia konkurencyjności i zrównoważonego rozwoju tych obszarów</p>

Źródło: opracowanie własne

W odniesieniu do celu szczegółowego: **społecznego** zastosowanie znajduje poniższa tabela.

Tabela 20: Odniesienie celu szczegółowego: społecznego do innych strategii

Odniesienie	Uzasadnienie komplementarności i pomocniczości
<p>1. CEL SZCZEGÓŁOWY: SPOŁECZNY</p>	<p>Powiat wspierający</p>
<p>KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO</p>	<p>Cel 1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo Polityka regionalna tam, gdzie występuje zagrożenie trwałą marginalizacją, zostanie ukierunkowana na integrację świadczenia usług w skali obszaru powiązanego funkcjonalnie. Wspierana też będzie aktywizacja podmiotów publicznych, prywatnych, ekonomii społecznej i mieszkańców na rzecz rozwoju i współpracy, w tym poprzez szersze wykorzystanie partnerstw publiczno-publicznych i międzysektorowych</p> <p>Cel 1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów Wspieranie rozwoju infrastruktury należy do jednych z ważniejszych działań podejmowanych przez władze regionalne w celu stymulowania rozwoju różnego typu obszarów (miejskich i wiejskich) i podnoszenia jego konkurencyjności i atrakcyjności, jak również ożywienia otoczenia i wzrostu dobrobytu społeczności lokalnych oraz szeroko pojętej jakości życia. Konieczne jest wyrównywanie różnicowań między i wewnątrzregionalnych w dostępie do infrastruktury usług publicznych, w tym w szczególności budowy sieci połączeń transportowych czy infrastruktury komunalnej i społecznej</p> <p>Cel 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego W ramach którego zakłada się, iż rozwój terytoriów w dużej mierze jest rezultatem talentów, wiedzy i przedsiębiorczości ludności na nich zamieszkującej. Biorąc pod uwagę aktywność zawodową głównym obszarem oddziaływania polityki regionalnej w zakresie kapitału ludzkiego i społecznego będą przedsięwzięcia prowadzące do rozwijania wysoko wykwalifikowanych zasobów pracy oraz efektywnego wykorzystania dostępnego kapitału ludzkiego. Z kolei w celu rozwijania kapitału społecznego należy prowadzić działania wspierające wysokiej jakości edukację włączającą, opartą na nowym modelu kształcenia dzieci, młodzieży, ale też dorosłych</p>
<p>STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA – PODKARPACKIE 2030</p>	<p>Cel 2.2. Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa poprzez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia Cel zakłada zapewnienie powszechnego dostępu do wysokiej jakości usług medycznych, redukcję zachorowalności, przyspieszenie procesów rekonwalescencji i rehabilitacji, obniżenie wskaźnika umieralności a także zapewnienie bezpieczeństwa w stanach epidemii. Wymaga wzrostu jakości i efektywności świadczeń medycznych, zwłaszcza tych wysokospecjalistycznych. Kluczowe działania obejmują inwestycje w infrastrukturę medyczną, dostosowanie bazy leczniczej do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych, w tym zmian demograficznych i epidemiologicznych oraz reorganizację struktury świadczeń zdrowotnych. Istotnym elementem jest również optymalne wykorzystanie innowacyjnych technologii</p> <p>Cel 2.3. Rozwój form i instytucji kultury z uwzględnieniem dziedzictwa oraz wymagań nowoczesności Wykorzystanie bogactwa kulturowego województwa podkarpackiego do tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych. Atrakcyjny wizerunek regionu, zarówno na poziomie krajowym, jak i</p>

	<p>międzynarodowym należy tworzyć poprzez ochronę obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo oraz racjonalne wykorzystanie zasobów dziedzictwa, a także inwestycje w nowoczesną infrastrukturę kultury. Kolejnym istotnym aspektem jest integracja dziedzin kultury, sieciowanie instytucji oraz regularne organizowanie wydarzeń o znaczeniu ponadregionalnym stanowią kluczowe elementy tej strategii</p> <p>2.5. Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne</p> <p>Celem jest poprawa zaangażowania społecznego oraz współpracy pomiędzy podmiotami publicznymi, prywatnymi, sektorem nauki i społeczeństwem obywatelskim poprzez różnorodne formy partnerstwa. Ważne jest wspieranie świadomego społeczeństwa zaangażowanego w sprawy wspólnoty i budowanie poczucia tożsamości. Działania będą skoncentrowane na dostarczaniu niezbędnej pomocy technicznej, szczególnie dla starszych organizacji oraz tworzeniu lokalnych programów współpracy. Kluczowe jest również budowanie instytucji dialogu społecznego, wspieranie wolontariatu i rozwijanie kompetencji społecznych mieszkańców. Ponadto celem jest rozwijanie zaufania między instytucjami publicznymi a organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, co zwiększy partycypację obywatelską w życiu publicznym poprzez instrumenty takie jak referenda, debaty i konsultacje społeczne</p> <p>2.6 Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie</p> <p>Aktywizacja społeczna powinna prowadzić do aktywizacji zawodowej, która w dłuższej perspektywie utrzyma postawy aktywne, motywujące do poszukiwania pracy, następnie do jej podjęcia i utrzymania. Ważnym aspektem aktywizacji społecznej będzie kreowanie przedsięwzięć integrujących środowiska lokalne. Pobudzanie aktywności zawodowej mieszkańców regionu jest kluczowym elementem kreowania nowoczesnego rynku pracy, gdyż bierność zawodowa, marginalizacja i wykluczenie społeczne wynikają w dużej mierze z braku zatrudnienia</p>
<p>FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA PODKARPACIA 2021-2027</p>	<p>Cel szczegółowy 4 (v) Zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej</p> <p>Zapewnienie pełnej dostępności i komplementarności systemu opieki zdrowotnej, ze szczególnym uwzględnieniem podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (AOS). Działania koncentrują się na wyrównaniu szans do wysokiej jakości opieki medycznej, eliminując nierównomierne rozłożenie placówek oraz tzw. białe plamy. Poprawa dostępu do usług zdrowotnych, zwłaszcza dla dzieci i grup defaworyzowanych, jest priorytetem, co obejmuje zwiększenie liczby oddziałów dziecięcych oraz redukcję migracji pacjentów poza region. Wzmocnienie infrastruktury zdrowia będzie obejmować przystępne cenowo usługi opieki zdrowotnej oraz rozwój zdeinstytucjonalizowanej opieki długoterminowej, aby sprostać wyzwaniom związanym ze starzeniem się ludności</p> <p>Cel szczegółowy 4(vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych</p> <p>Działania nakierowane na umożliwienie efektywnego wykorzystania potencjału kulturalnego i turystycznego oraz wdrożenia nowoczesnej,</p>

	atrakcyjnej i kompleksowej oferty kulturalno-turystycznej. Stanowiąc mają impuls do poprawy sytuacji gospodarczej, aktywizacji zawodowej oraz spójności i integracji społecznej
--	---

Źródło: opracowanie własne

W odniesieniu do celu szczegółowego: **gospodarczego** zastosowanie znajduje poniższa tabela.

Tabela 21: Odniesienie celu szczegółowego: gospodarczego do innych strategii

Odniesienie	Uzasadnienie komplementarności i pomocniczości
2. CEL SZCZEGÓŁOWY: GOSPODARCZY	Powiat przedsiębiorczy
KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO	<p>Cel 1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo</p> <p>Polityka regionalna tam, gdzie występuje zagrożenie trwałą marginalizacją, zostanie ukierunkowana na promocję i wsparcie inwestycji prywatnych wykorzystujących lokalne zasoby. Wspierana też będzie aktywizacja podmiotów publicznych, prywatnych, ekonomii społecznej i mieszkańców na rzecz rozwoju i współpracy, w tym poprzez szersze wykorzystanie partnerstw publiczno-publicznych i międzysektorowych. Polityka regionalna dodatkowo zostanie ukierunkowana na pobudzanie procesów rozwojowych, m.in. poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej i terenów inwestycyjnych</p> <p>Cel 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym</p> <p>Wspieranie przedsiębiorczości to jedno z głównych zadań, zmierzających do stworzenia spójnego systemu, który zaoferuje rozwiązania i wsparcie uwzględniające zróżnicowane potrzeby dużych i małych firm. Wspieranie strefy gospodarczej skupiać się będzie na tworzeniu warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na różnych obszarach, rozwijaniu atrakcyjności inwestycyjnej oraz szerszego wykorzystania lokalnych potencjałów prorozwojowych</p>
STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA – PODKARPACKIE 2030	<p>Cel 1.3 Zapewnienie dobrych warunków i systemu wsparcia podmiotów gospodarczych i rolnictwa w dostosowaniu do wymagań i potrzeb współczesnej otwartej gospodarki</p> <p>Kierunkiem działań jest stworzenie efektywnego systemu wsparcia dla podmiotów gospodarczych i rolnictwa, aby mogły sprostać wymaganiom współczesnej gospodarki. Kluczowe działania obejmują rozwój innowacyjności poprzez współpracę między sektorem biznesu, naukowo-badawczym i instytucjami publicznymi z naciskiem na tworzenie centrów transferu technologii i ośrodków innowacyjności. Ważnym aspektem jest rozwój usług wspierających konkurencyjność i innowacyjność oraz rola klastrów gospodarczych w stymulowaniu wzrostu regionalnego. Wsparcie innowacji będzie realizowane przez inkubatory przedsiębiorczości, programy start-upowe oraz parki przemysłowe i technologiczne. Kluczowe jest także budowanie „kultury innowacyjności” oraz zapewnienie odpowiedniej infrastruktury i kapitału ludzkiego. Działania te mają na celu zrównoważony rozwój gospodarki regionalnej,</p>

	<p>poprawę jakości życia oraz zwiększenie odporności na kryzysy gospodarcze</p> <p>Cel 2.1 Podniesienie jakości edukacji i jej dostosowanie do wyzwań społeczeństwa przyszłości</p> <p>Rozwój gospodarki integralnie połączony jest z jakością kształcenia i elastycznością systemu edukacji wobec zmieniających się oczekiwań pracodawców. Podejmowane działania edukacyjne muszą być nacechowane efektywnością i profesjonalnie zharmonizowane z rynkiem pracy</p> <p>Cel. 3.5 Tworzenie miejsc umożliwiających prowadzenie działalności gospodarczej i rozwój usług turystycznych</p> <p>Właściwe wsparcie oraz pakiet zachęt dla potencjalnych inwestorów jest podstawą kreowania właściwych kierunków rozwoju regionu, niezbędny jest rozwój infrastruktury adekwatnej do oczekiwań podmiotów chcących prowadzić bądź prowadzących działalność gospodarczą w regionie. Szczególnie ważne będzie rozwijanie infrastruktury służącej zarówno dla rozwoju przemysłu, jak też udostępnianie terenów inwestycyjnych oraz kompleksowe przygotowanie miejsc dla koncentracji aktywności gospodarczej. Istotne jest także rozwijanie infrastruktury turystycznej, aby wykorzystać walory przyrodnicze i krajobrazowe regionu. Plany obejmują budowę kompleksów turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowych, poprawę dostępności turystycznej oraz inwestycje w różnorodne produkty turystyczne, takie jak wykorzystanie wód geotermalnych, rozwój turystyki aktywnej, promocję transportu wodnego i rewitalizację linii kolejowych wąskotorowych. Działania te mają na celu kształtowanie gospodarki turystycznej oraz podniesienie jakości i różnorodności usług turystycznych</p>
<p>FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA PODKARPACIA 2021-2027</p>	<p>Cel szczegółowy 1(iii) Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne</p> <p>W ramach celu zakłada się wsparcie i aktywizację w zakresie podniesienia konkurencyjności MŚP z uwzględnieniem zmieniających się warunków rynkowych. Działania ukierunkowane będą na podniesienie poziomu innowacyjności przedsiębiorstw. Wsparciem inwestycyjnym objęte zostaną istniejące inkubatory przedsiębiorczości. W podnoszeniu konkurencyjności MŚP zakłada się dużą rolę świadczonych usług specjalistycznych doradczych i szkoleniowych dostosowanych do specyfiki przedsiębiorstw</p> <p>Cel szczegółowy 4(e) (EFS+) poprawa jakości, poziomu włączenia społecznego i skuteczności systemów kształcenia i szkolenia oraz ich powiązania z rynkiem pracy – w tym przez walidację uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, w celu wspierania nabywania kompetencji kluczowych, w tym umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych oraz przez wspieranie wprowadzania dualnych systemów szkolenia i przygotowania zawodowego</p> <p>Planowane wsparcie ma na celu wypracowanie otoczenia metodyczno-dydaktycznego w celu wykształcenia kompetencji pożądaných na rynku pracy. Działania nakierunkowane będą na wsparcie budowania potencjalnych kadr, które będą gotowe na wyzwania cyfrowej transformacji i w przyszłości będą mogły skutecznie konkurować na regionalnym rynku pracy</p>

Źródło: opracowanie własne

W odniesieniu do celu szczegółowego: **środowiskowo-przestrzennego** zastosowanie znajduje poniższa tabela.

Tabela 22: Odniesienie celu szczegółowego: środowiskowo-przestrzennego do innych strategii

Odniesienie	Uzasadnienie komplementarności i pomocniczości
3. CEL SZCZEGÓŁOWY: ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY	Powiat atrakcyjny
KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO	<p>Cel 1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów Wysoki poziom infrastruktury technicznej i społecznej wpływa na zwiększenie atrakcyjności regionu, jak również prowadzi do ożywienia otoczenia i wzrostu dobrobytu społeczności lokalnych. Zgodnie z zasadą zrównoważonego inwestowania rozwój infrastruktury musi odbywać się w sposób zrównoważony, uwzględniający potrzeby gospodarcze i społeczne, ale też względy przyrodnicze i środowiskowe. Inwestycje dotyczyć mają w szczególności budowy sieci dróg i połączeń transportowych, modernizacji infrastruktury ochrony środowiska i energetyki, infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej, a także infrastruktury telekomunikacyjnej zapewniającej dostęp do usług cyfrowych</p>
STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA – PODKARPACKIE 2030	<p>Cel. 3.2 Poprawa zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz zrównoważenie struktury komunikacyjnej na obszarze województwa Dostępność komunikacyjna warunkuje jednocześnie rozwój poszczególnych społeczności i obszarów. Korzyści płynące z działań rozwijających infrastrukturę komunikacyjną mają zarówno wymiar wewnętrzny, obejmujący wsparcie spójności i integralności, gwarantujące mobilność mieszkańców, wzrost jakości życia, jak i wymiar zewnętrzny – niezbędny do poszerzania spektrum kontaktów gospodarczych i społecznych, otwierania i udostępnienia rynków zbytu, tranzytu, przepływu siły roboczej, rozwoju turystyki. Zrównoważony transport jest integralną częścią tego celu. Obejmuje on wykorzystanie nisko- lub zeroemisyjnych środków transportu, takich jak autobusy elektryczne i rowery oraz promowanie ekologicznych form przemieszczania się. Działania te nie tylko zmniejszą emisję CO₂, ale również poprawią jakość powietrza i zdrowie mieszkańców. Zintegrowany i zrównoważony system transportu publicznego przyczyni się do bardziej efektywnej i ekologicznej mobilności w regionie, co jest niezbędne dla jego długoterminowego rozwoju</p> <p>Cel. 3.5 Tworzenie miejsc umożliwiających prowadzenie działalności gospodarczej i rozwój usług turystycznych Właściwe wsparcie oraz pakiet zachęt dla potencjalnych inwestorów jest podstawą kreowania właściwych kierunków rozwoju regionu, niezbędny jest rozwój infrastruktury adekwatnej do oczekiwań podmiotów chcących prowadzić, bądź prowadzących działalność gospodarczą w regionie. Szczególnie ważne będzie rozwijanie infrastruktury służącej zarówno dla rozwoju przemysłu, jak też udostępnianie terenów inwestycyjnych oraz kompleksowe przygotowanie miejsc dla koncentracji aktywności gospodarczej. Istotne jest także rozwijanie infrastruktury turystycznej, aby wykorzystać walory przyrodnicze i krajobrazowe regionu. Plany obejmują budowę</p>

	<p>kompleksów turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowych, poprawę dostępności turystycznej oraz inwestycje w różnorodne produkty turystyczne, takie jak wykorzystanie wód geotermalnych, rozwój turystyki aktywnej, promocję transportu wodnego i rewitalizację linii kolejowych wąskotorowych. Działania te mają na celu kształtowanie gospodarki turystycznej oraz podniesienie jakości i różnorodności usług turystycznych</p> <p>3.7. Zapobieganie i minimalizowanie skutków zagrożeń antropogenicznych</p> <p>Cel zakłada poprawę jakości powietrza, efektywne zarządzanie zasobami wodnymi oraz skuteczne gospodarowanie odpadami w województwie podkarpackim. Kluczowe działania obejmują ograniczanie emisji z systemów grzewczych i transportu, wprowadzenie niskoemisyjnego transportu publicznego oraz monitorowanie stanu powietrza. Ważnym aspektem jest również zarządzanie hałasem komunikacyjnym. W zakresie zarządzania zasobami wodnymi konieczne jest wdrażanie nowoczesnych technologii wodno-ściekowych, budowa zbiorników retencyjnych oraz edukacja społeczna w zakresie racjonalnego wykorzystania wody. Działania te mają na celu zniwelowanie różnic między obszarami miejskimi i wiejskimi oraz wsparcie terenów o trudnych warunkach geograficznych. W dziedzinie gospodarki odpadami ważne jest kontynuowanie selektywnej zbiórki, recyklingu oraz ograniczanie ilości wytwarzanych odpadów. Duży nacisk należy kłaść na edukację ekologiczną społeczeństwa w zakresie zarządzania odpadami, która jest kluczowa dla wzrostu gospodarczego regionu, a także na ograniczenie negatywnego wpływu działalności człowieka na przyrodę</p>
<p>FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA PODKAPRACIA 2021-2027</p>	<p>Cel szczegółowy 2(i) Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych</p> <p>Interwencja polega na wsparciu poprawy efektywności energetycznej, poprawy stanu powietrza oraz zmniejszeniu zjawiska ubóstwa energetycznego</p> <p>Cel szczegółowy 3(ii) Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawa dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej</p> <p>Działania dotyczą bezpośrednio poprawy dostępności transportowej i wzrostu bezpieczeństwa w ruchu drogowym. W zakresie infrastruktury drogowej inwestycje będą obejmować m.in. lepsze skomunikowanie z siecią TEN-T, budowę obwodnic oraz poprawę dostępności obszarów o utrudnionej dostępności przy pomocy transportu publicznego. Włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności jest jednym z działań wzmacniających szanse rozwojowe obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją</p> <p>Cel szczegółowy 4(vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych</p> <p>Działania nakierunkowane na umożliwienie efektywnego wykorzystania potencjału kulturalnego i turystycznego oraz wdrożenia nowoczesnej, atrakcyjnej i kompleksowej oferty kulturalno-turystycznej. Stanowiąc mają impuls do poprawy sytuacji gospodarczej, aktywizacji zawodowej oraz spójności i integracji społecznej</p>

Źródło: opracowanie własne

4. PROJEKTY STRATEGICZNE

Projekty strategiczne to kompleksowe działania mające na celu realizację założonych celów strategicznych, kluczowe z punktu widzenia całego obszaru i dotyczące szerokiego obszaru wyzwań.

Z uwagi na kierunkowy charakter strategii przygotowane zostały **wstępne zarysy projektów strategicznych** jako inspiracja do dalszego rozwinięcia i opracowania. Zarysy wskazują na pewne aspekty istotne z punktu widzenia celów strategicznych i kierunków działań mające na celu wykorzystanie potencjałów, niwelowanie problemów i realizację potrzeb rozwojowych.

Tabela 23: Lista zarysów projektów strategicznych

Lp.	Tytuł
1.1 Cel operacyjny: społeczny Integracja mieszkańców	
1.1.1.	Powiatowe Centrum Aktywności Społecznej
1.1.2.	Oferta wydarzeń międzypokoleniowych
1.1.3.	Lokalna Akademia Talentów
1.2 Cel operacyjny: społeczny Wysoka jakość usług publicznych	
1.2.1.	Poprawa jakości przestrzeni publicznej
1.2.2.	Rozwój e-usług publicznych
1.2.3.	Nowoczesna edukacja
1.3 Cel operacyjny: społeczny Wysoka jakość zdrowia	
1.3.1.	Rozwój usług zdrowotnych
1.3.2.	Program wsparcia zdrowia psychicznego
1.3.3.	Mobilne usługi medyczne
2.1 Cel operacyjny: gospodarczy Rozwinięta infrastruktura gospodarcza	
2.1.1.	Powiatowy Inkubator Przedsiębiorczości
2.1.2.	Promocja sieci gospodarczej
2.1.3.	Rozbudowa infrastruktury IT w powiecie
2.2 Cel operacyjny: gospodarczy Wysoki poziom przedsiębiorczości	
2.2.1.	Akademia Przedsiębiorczości
2.2.2.	Program Startup dla młodych
2.2.3.	Oferta szkoleniowo-doradcza dla rolników
2.3 Cel operacyjny: gospodarczy Promocja lokalnych produktów	
2.3.1.	Powiatowy Festiwal Lokalnych Produktów

2.3.2.	Platforma e-commerce dla lokalnych produktów
2.3.3.	Lokalna marka powiatu
3.1 Cel operacyjny: środ.-przestrz. Rozwinięta infrastruktura komunikacyjna	
3.1.1.	Modernizacja sieci drogowej
3.1.2.	Powiatowa sieć ścieżek rowerowych
3.1.3.	Integracja systemów transportowych
3.2 Cel operacyjny: środ.-przestrz. Ekologiczna infrastruktura	
3.2.1.	Powiatowe Centrum Energii Odnawialnej
3.2.2.	System monitorowania środowiska
3.2.3.	Program Edukacji Ekologicznej
3.3 Cel operacyjny: środ.-przestrz. Zintegrowana oferta turystyczna	
3.3.1.	Powiatowy szlak turystyczny
3.3.2.	Marka turystyczna powiatu
3.3.3.	Partnerstwo dla turystyki

Źródło: opracowanie własne

Mechanizm zarządzania funkcjonalnego strategią, zakłada możliwość wyłaniania projektów, zarówno podstawowych, strategicznych, kluczowych z punktu widzenia całego Powiatu i dotyczących szerokiego obszaru wyzwań, ale również pewnych działań o charakterze interwencyjnym, pośrednim, czyli tzw. projektów uzupełniających.

Wraz z dalszym rozwojem procesu strategicznego, pojawić się mogą dodatkowe rozwiązania i działania w formie projektów strategicznych, które nie zostały uwzględnione w momencie „wejścia w życie” strategii.

4.1. ZARYSY PROJEKTÓW STRATEGICZNYCH

Tabela 24: Zarysy projektów strategicznych 1.1 Cel operacyjny: społeczny Integracja mieszkańców

Tytuł projektu	1.1.1. Powiatowe Centrum Aktywności Społecznej
Opis projektu	Projekt zakłada utworzenie Powiatowego Centrum Aktywności Społecznej, które będzie miejscem spotkań, warsztatów oraz wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych. Centrum będzie działać jako hub integrujący mieszkańców z różnych grup społecznych i wiekowych, oferując szeroką gamę zajęć: od warsztatów rękodzielniczych, przez spotkania tematyczne, po szkolenia z nowych technologii. Dodatkowo, centrum będzie wspierać

	lokalnych artystów i rękodzielników poprzez organizację wystaw i targów
Cel projektu	Celem projektu jest stworzenie przestrzeni, która sprzyja integracji międzypokoleniowej oraz współpracy mieszkańców z różnych grup społecznych i środowisk. Poprzez organizację różnorodnych wydarzeń i zajęć, projekt ma na celu zwiększenie aktywności społecznej oraz promowanie lokalnych talentów, co przyczyni się do wzmocnienia lokalnej tożsamości i pozytywnych zmian demograficznych
Tytuł projektu	1.1.2. Oferta wydarzeń międzypokoleniowych
Opis projektu	Projekt przewiduje organizację wydarzeń i usług międzypokoleniowych w zakresie kultury, w ramach których mieszkańcy powiatu będą mogli dzielić się swoimi tradycjami, kulturą oraz talentami. Oferta będzie obejmować występy muzyczne, teatralne, warsztaty rękodzielnicze, konkursy kulinarne, a także pokazy historyczne i rekonstrukcje. Szczególny nacisk zostanie położony na aktywne uczestnictwo zarówno młodszych, jak i starszych mieszkańców
Cel projektu	Celem projektu jest integracja mieszkańców powiatu poprzez wspólne celebrowanie lokalnej kultury i tradycji. Projekt ma na celu budowanie więzi międzypokoleniowych, wzmacnianie poczucia przynależności do lokalnej społeczności oraz promowanie różnorodności kulturowej. Projekt będzie również okazją do promocji talentów i zwiększenia aktywności kulturalnej mieszkańców
Tytuł projektu	1.1.3. Lokalna Akademia Talentów
Opis projektu	Lokalna Akademia Talentów to projekt edukacyjny mający na celu odkrywanie, rozwijanie i promowanie talentów wśród mieszkańców powiatu. Akademia będzie oferować zajęcia i warsztaty w różnych dziedzinach, takich jak sztuka, muzyka, sport, nauka i technologia. Działania akademii będą obejmować zarówno zajęcia stacjonarne, jak i online, aby dotrzeć do jak najszerszej grupy odbiorców
Cel projektu	Celem projektu jest wspieranie i promowanie talentów wśród mieszkańców powiatu poprzez oferowanie dostępu do wysokiej jakości zajęć edukacyjnych i warsztatów. Projekt ma na celu zwiększenie aktywności społecznej, integrację mieszkańców z różnych grup społecznych oraz wzmacnianie lokalnej tożsamości poprzez promowanie osiągnięć lokalnych talentów

Źródło: opracowanie własne

Tabela 25: Zarysy projektów strategicznych 1.2 Cel operacyjny: społeczny Wysoka jakość usług publicznych

Tytuł projektu	1.2.1. Poprawa jakości przestrzeni publicznej
Opis projektu	Projekt zakłada kompleksową poprawę jakości wybranych przestrzeni publicznych w powiecie, takich jak parki, place miejskie i skwery. Inicjatywa obejmie modernizację infrastruktury, poprawę estetyki i funkcjonalności oraz wprowadzenie nowych elementów, takich jak nowoczesne place zabaw, ścieżki rowerowe, miejsca do rekreacji i odpoczynku. Projekt będzie prowadzony z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju oraz konsultacji z lokalną społecznością, przy uwzględnieniu procesów realizowanych przez gminy
Cel projektu	Celem projektu jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez stworzenie atrakcyjnych, funkcjonalnych i bezpiecznych przestrzeni publicznych. Projekt ma na celu zwiększenie aktywności społecznej, poprawę estetyki środowiska miejskiego oraz wspieranie integracji społecznej i międzysektorowej współpracy
Tytuł projektu	1.2.2. Rozwój e-usług publicznych
Opis projektu	Projekt zakłada stworzenie kompleksowej platformy e-usług publicznych, która umożliwi mieszkańcom dostęp do różnych usług publicznych online. Platforma będzie oferować możliwość załatwiania spraw urzędowych, składania wniosków, a także dostęp do informacji na temat lokalnych wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych. Projekt obejmie również szkolenia z zakresu korzystania z e-usług dla mieszkańców
Cel projektu	Celem projektu jest poprawa jakości i dostępności usług publicznych poprzez wprowadzenie nowoczesnych technologii cyfrowych. Projekt ma na celu zwiększenie efektywności administracji publicznej, ułatwienie mieszkańcom dostępu do usług oraz promowanie cyfryzacji i e-usług, co przyczyni się do optymalizacji usług publicznych i satysfakcji mieszkańców
Tytuł projektu	1.2.3. Nowoczesna edukacja
Opis projektu	Projekt zakłada rozwój nowoczesnej edukacji, które będzie obejmować innowacyjne programy edukacyjne dla młodzieży i dorosłych. Konieczne będzie uwzględnienie nowoczesnych technologii i sprzętu komputerowego i multimedialnego. Działania w ramach projektu będą obejmować kursy z zakresu STEM (nauka, technologia, inżynieria, matematyka), programy rozwoju zawodowego oraz zajęcia rozwijające kompetencje cyfrowe
Cel projektu	Celem projektu jest podniesienie jakości edukacji w powiecie poprzez wprowadzenie nowoczesnych metod i narzędzi edukacyjnych. Projekt ma na celu rozwijanie umiejętności i kompetencji mieszkańców, wspieranie ich w adaptacji do zmieniających się wymagań rynku pracy oraz promowanie innowacyjnej edukacji, co przyczyni się do poprawy jakości usług edukacyjnych i zwiększenia konkurencyjności powiatu

Tabela 26: Zarysy projektów strategicznych 1.3 Cel operacyjny: społeczny Wysoka jakość zdrowia

Tytuł projektu	1.3.1. Rozwój usług zdrowotnych
Opis projektu	Projekt zakłada rozwój usług zdrowotnych i opiekuńczych, w ramach których powiat i jego jednostki będą oferować kompleksowe usługi medyczne i opiekuńcze dla mieszkańców. W ramach projektu konieczny będzie rozwój Podkarpackiego Ośrodka Onkologicznego, ale również rozwój placówek opieki dziennej dla dzieci i osób starszych. Inicjatywa będzie realizowana we współpracy ze szpitalem, organizacjami pozarządowymi i sektorem prywatnym
Cel projektu	Celem projektu jest poprawa jakości i dostępności usług medycznych i opiekuńczych w powiecie poprzez stworzenie nowoczesnego centrum zdrowia i opieki. Projekt ma na celu integrację różnych form opieki, wspieranie zdrowia mieszkańców oraz optymalizację procesów opiekuńczych poprzez współpracę międzysektorową i wykorzystanie wzajemnych dobrych praktyk
Tytuł projektu	1.3.2. Program wsparcia zdrowia psychicznego
Opis projektu	Projekt obejmuje stworzenie kompleksowego programu wsparcia zdrowia psychicznego, który będzie oferował różnorodne usługi i inicjatywy wspierające zdrowie psychiczne mieszkańców powiatu. Program będzie zapewniać dostęp do regularnych sesji terapeutycznych, w tym w zakresie radzenia sobie ze stresem oraz kampanie edukacyjne na temat zdrowia psychicznego, szczególnie dla dzieci i młodzieży. W ramach projektu przewidziana jest także współpraca z lokalnymi szkołami i pracodawcami
Cel projektu	Celem projektu jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępności i jakości usług wsparcia psychicznego. Projekt ma na celu podniesienie świadomości na temat zdrowia psychicznego, zapewnienie odpowiedniej opieki i wsparcia osobom potrzebującym oraz promowanie zdrowych nawyków psychicznych w społeczności lokalnej
Tytuł projektu	1.3.3. Mobilne usługi medyczne
Opis projektu	Projekt zakłada wprowadzenie mobilnych usług medycznych, które umożliwią dostarczanie podstawowych usług zdrowotnych bezpośrednio do mieszkańców, zwłaszcza w obszarach wiejskich i trudno dostępnych. Mobilne jednostki medyczne będą wyposażone w nowoczesny sprzęt diagnostyczny i będą prowadzić badania profilaktyczne, szczepienia oraz konsultacje medyczne. Projekt będzie realizowany we współpracy z lokalnymi ośrodkami zdrowia i organizacjami pozarządowymi
Cel projektu	Celem projektu jest zwiększenie dostępności do podstawowych usług medycznych dla mieszkańców powiatu, zwłaszcza tych z

	obszarów mniej dostępnych. Projekt ma na celu poprawę zdrowia publicznego poprzez regularne badania profilaktyczne, zwiększenie wykrywalności chorób oraz zapewnienie mieszkańcom szybkiego dostępu do opieki medycznej
--	---

Źródło: opracowanie własne

Tabela 27: Zarysy projektów strategicznych 2.1 Cel operacyjny: gospodarczy Rozwinięta infrastruktura gospodarcza

Tytuł projektu	2.1.1. Powiatowy Inkubator Przedsiębiorczości
Opis projektu	Projekt zakłada utworzenie powiatowego Inkubatora Przedsiębiorczości, który będzie oferować wsparcie dla nowopowstających firm oraz przedsiębiorców z powiatu. Inkubator będzie zapewniał dostęp do biur, sal konferencyjnych, sprzętu biurowego oraz doradztwa w zakresie zarządzania, marketingu, finansów i prawa. Program inkubatora obejmie także warsztaty, szkolenia i mentoring prowadzony przez doświadczonych przedsiębiorców oraz ekspertów
Cel projektu	Celem projektu jest wspieranie rozwoju gospodarczego powiatu poprzez tworzenie warunków sprzyjających zakładaniu i rozwojowi nowych firm. Projekt ma na celu zwiększenie liczby przedsiębiorstw, tworzenie nowych miejsc pracy oraz rozwój lokalnej gospodarki, szczególnie na obszarach wiejskich. Dzięki inkubatorowi przedsiębiorcy będą mogli skorzystać z kompleksowego wsparcia, co zwiększy ich szanse na sukces rynkowy
Tytuł projektu	2.1.2. Promocja sieci gospodarczej
Opis projektu	Projekt przewiduje promocję sieci gospodarczej na obszarze powiatu, w tym potencjałów gmin wiejskich. Inicjatywa ta obejmuje organizację targów, konferencji i warsztatów, które mają na celu zwiększenie widoczności lokalnych przedsiębiorstw i ich produktów. Dodatkowo, planowane są działania promocyjne w mediach, zarówno tradycyjnych, jak i cyfrowych, mające na celu przyciągnięcie inwestorów oraz klientów. Projekt zakłada również współpracę z lokalnymi samorządami i organizacjami pozarządowymi, aby stworzyć spójny i atrakcyjny wizerunek gospodarczy powiatu
Cel projektu	Celem projektu jest promocja gospodarcza powiatu, mająca na celu zwiększenie konkurencyjności lokalnych przedsiębiorstw oraz przyciągnięcie nowych inwestycji. Promocja całej sieci gospodarczej ma zapewnić wsparcie dla lokalnych przedsiębiorców poprzez zwiększenie ich rozpoznawalności i dostępności na rynku. W efekcie, projekt ma przyczynić się do wzrostu zatrudnienia, rozwoju infrastruktury oraz poprawy jakości życia mieszkańców powiatu.
Tytuł projektu	2.1.3. Rozbudowa infrastruktury IT w powiecie
Opis projektu	Projekt zakłada kompleksową rozbudowę infrastruktury IT w powiecie, obejmującą instalację szerokopasmowego internetu,

	modernizację sieci telekomunikacyjnych oraz stworzenie punktów dostępu do internetu w miejscach publicznych. Inicjatywa przewiduje także wsparcie dla firm w zakresie cyfryzacji i wdrażania nowoczesnych technologii, poprzez organizację szkoleń i doradztwo technologiczne
Cel projektu	Celem projektu jest rozwój infrastruktury IT, niezbędnej do otwarcia i prowadzenia działalności gospodarczej w powiecie. Projekt ma na celu zwiększenie konkurencyjności lokalnych firm poprzez zapewnienie im dostępu do nowoczesnych technologii oraz wsparcie w procesie cyfryzacji. Dzięki rozbudowie infrastruktury IT, powiat stanie się bardziej atrakcyjny dla inwestorów, co przyczyni się do rozwoju gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy

Źródło: opracowanie własne

Tabela 28: Zarysy projektów strategicznych 2.2 Cel operacyjny: gospodarczy Wysoki poziom przedsiębiorczości

Tytuł projektu	2.2.1. Akademia Przedsiębiorczości
Opis projektu	Projekt zakłada utworzenie Akademii Przedsiębiorczości, która będzie oferować szeroki zakres programów edukacyjnych i szkoleń z zakresu przedsiębiorczości dla mieszkańców powiatu. Akademia będzie prowadzić kursy dla młodzieży, dorosłych, osób odchodzących z rolnictwa, ubogich i bezrobotnych. Programy obejmą tematy takie jak zarządzanie, marketing, finanse, rozwijanie pomysłów biznesowych, a także warsztaty z umiejętności miękkich, takich jak komunikacja i negocjacje
Cel projektu	Celem projektu jest rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców powiatu poprzez edukację i szkolenia z zakresu przedsiębiorczości. Projekt ma na celu aktywizację zawodową, zwiększenie poziomu przedsiębiorczości wśród mieszkańców oraz dostosowanie ich umiejętności do wymagań rynku pracy. Akademia Przedsiębiorczości ma również na celu wspieranie integracji społecznej i gospodarczej oraz promowanie postaw przedsiębiorczych
Tytuł projektu	2.2.2. Program Startup dla młodych
Opis projektu	Projekt przewiduje stworzenie programu Startup dla młodych, który będzie wspierał młodych przedsiębiorców w zakładaniu i rozwijaniu własnych firm. Program będzie obejmował warsztaty, mentoring, doradztwo biznesowe oraz dostęp do funduszy startupowych. Młodzi przedsiębiorcy będą mieli możliwość uczestniczenia w konkursach na najlepsze pomysły biznesowe, a także w networkingowych spotkaniach z inwestorami i doświadczonymi przedsiębiorcami
Cel projektu	Celem projektu jest zwiększenie przedsiębiorczości wśród młodych mieszkańców powiatu poprzez wsparcie ich w zakładaniu i prowadzeniu własnych firm. Projekt ma na celu rozwój kompetencji przedsiębiorczych, zwiększenie liczby nowych firm

	oraz tworzenie nowych miejsc pracy. Program Startup dla młodych ma również na celu promowanie innowacji i kreatywności wśród młodych ludzi oraz budowanie sieci współpracy międzysektorowej
Tytuł projektu	2.2.3. Oferta szkoleniowo-doradcza dla rolników
Opis projektu	Projekt zakłada realizację usług szkoleniowo-doradczych dla rolników, w zakresie specjalistycznych szkoleń i doradztwa dla osób odchodzących z rolnictwa i chcących rozpocząć działalność gospodarczą w innych sektorach. Oferta będzie obejmować kursy z zakresu przedsiębiorczości, zarządzania, marketingu, a także szkolenia z nowych technologii i innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie
Cel projektu	Celem projektu jest wspieranie transformacji zawodowej rolników poprzez rozwijanie ich kompetencji i kwalifikacji potrzebnych do prowadzenia działalności gospodarczej poza rolnictwem. Projekt ma na celu aktywizację zawodową, zwiększenie przedsiębiorczości oraz dostosowanie umiejętności mieszkańców do wymagań współczesnej gospodarki. Projekt ma również na celu promowanie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie, co przyczyni się do rozwoju lokalnej gospodarki

Źródło: opracowanie własne

Tabela 29: Zarysy projektów strategicznych 2.3 Cel operacyjny: gospodarczy Promocja lokalnych produktów

Tytuł projektu	2.3.1. Powiatowy Festiwal Lokalnych Produktów
Opis projektu	Projekt zakłada organizację cyklicznego Powiatowego Festiwalu Lokalnych Produktów, który będzie platformą promocji dla lokalnych producentów i rzemieślników. Festiwal obejmie stoiska z lokalnymi wyrobami, degustacje, warsztaty, pokazy kulinarnych mistrzów oraz koncerty i wydarzenia kulturalne. Inicjatywa ma na celu zwiększenie świadomości i zainteresowania lokalnymi produktami wśród mieszkańców i turystów
Cel projektu	Celem projektu jest wsparcie rozwoju i promocji lokalnych produktów poprzez stworzenie wydarzenia, które integruje producentów, mieszkańców i turystów. Projekt ma na celu zwiększenie sprzedaży lokalnych wyrobów, rozwój gospodarki lokalnej oraz wzmacnianie lokalnej tożsamości i tradycji. Festiwal będzie również okazją do nawiązania współpracy międzysektorowej i budowania sieci kontaktów między producentami
Tytuł projektu	2.3.2. Platforma e-commerce dla lokalnych produktów
Opis projektu	Projekt zakłada stworzenie dedykowanej platformy e-commerce, która umożliwi lokalnym producentom sprzedaż swoich wyrobów online. Platforma będzie oferować wsparcie w zakresie tworzenia ofert, logistyki, marketingu oraz obsługi klienta. Inicjatywa obejmie także szkolenia dla producentów z zakresu sprzedaży internetowej i

	marketingu cyfrowego, aby zwiększyć ich kompetencje i umiejętności
Cel projektu	Celem projektu jest wsparcie rozwoju lokalnych produktów poprzez umożliwienie producentom dostępu do szerszego rynku zbytu za pośrednictwem internetu. Projekt ma na celu zwiększenie sprzedaży lokalnych wyrobów, rozwój umiejętności cyfrowych producentów oraz promowanie lokalnej gospodarki. Platforma e-Commerce ma również na celu integrację lokalnych producentów i ułatwienie współpracy międzysektorowej
Tytuł projektu	2.3.3. Lokalna marka powiatu
Opis projektu	Projekt przewiduje stworzenie wspólnej marki dla lokalnych produktów powiatu, która będzie promować wysoką jakość i unikalność wyrobów pochodzących z regionu. Inicjatywa obejmuje opracowanie strategii marki, stworzenie logo, materiałów promocyjnych oraz kampanii marketingowych. Lokalna marka powiatu będzie wykorzystywana przez producentów na swoich produktach, w materiałach reklamowych i podczas wydarzeń promocyjnych
Cel projektu	Celem projektu jest wsparcie promocji lokalnych produktów poprzez stworzenie rozpoznawalnej i cenionej marki, która zwiększy ich wartość rynkową. Projekt ma na celu integrację producentów wokół wspólnej marki, rozwój lokalnej gospodarki oraz zwiększenie świadomości konsumentów na temat wysokiej jakości lokalnych wyrobów. Marka ma również na celu ułatwienie współpracy międzysektorowej i promowanie regionu na rynku krajowym i międzynarodowym

Źródło: opracowanie własne

Tabela 30: Zarysy projektów strategicznych 3.1 Cel operacyjny: środ.-przestrz. Rozwinięta infrastruktura komunikacyjna

Tytuł projektu	3.1.1. Modernizacja sieci drogowej
Opis projektu	Projekt zakłada kompleksową modernizację sieci drogowej w powiecie, obejmującą remonty istniejących dróg, budowę nowych odcinków oraz poprawę infrastruktury towarzyszącej, takiej jak oświetlenie uliczne, chodniki i przystanki autobusowe. Inicjatywa będzie realizowana we współpracy z lokalnymi samorządami i firmami budowlanymi, z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju i bezpieczeństwa ruchu drogowego
Cel projektu	Celem projektu jest poprawa jakości infrastruktury drogowej w powiecie, co przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa i komfortu podróżowania mieszkańców oraz efektywności transportu. Projekt ma na celu również wsparcie rozwoju gospodarczego poprzez lepsze połączenia komunikacyjne i ułatwienie dostępu do różnych części powiatu

Tytuł projektu	3.1.2. Powiatowa sieć ścieżek rowerowych
Opis projektu	Projekt przewiduje budowę rozbudowanej sieci ścieżek rowerowych w powiecie, która połączy główne miejscowości, atrakcje turystyczne i obszary rekreacyjne. Infrastruktura będzie obejmować również punkty serwisowe dla rowerzystów, parkingi rowerowe oraz stacje wypożyczalni rowerów. Projekt będzie realizowany we współpracy z lokalnymi organizacjami rowerowymi i samorządami
Cel projektu	Celem projektu jest promowanie zrównoważonej mobilności i aktywnego trybu życia poprzez rozwój infrastruktury rowerowej. Projekt ma na celu zwiększenie liczby osób korzystających z rowerów jako środka transportu, zmniejszenie natężenia ruchu samochodowego oraz poprawę jakości powietrza. Sieć ścieżek rowerowych ma również na celu wspieranie turystyki i rekreacji w powiecie
Tytuł projektu	3.1.3. Integracja systemów transportowych
Opis projektu	Projekt zakłada integrację różnych systemów transportowych w powiecie, w tym komunikacji publicznej, transportu rowerowego i samochodowego. Inicjatywa obejmuje stworzenie zintegrowanego systemu biletowego, uruchomienie aplikacji mobilnej do planowania podróży oraz rozwój infrastruktury przesiadkowej, takiej jak parkingi Park&Ride oraz stacje przesiadkowe. Projekt będzie realizowany we współpracy z operatorami transportu publicznego i lokalnymi samorządami
Cel projektu	Celem projektu jest zwiększenie efektywności i wygody korzystania z różnych środków transportu poprzez ich integrację. Projekt ma na celu promowanie zrównoważonej mobilności, zmniejszenie liczby podróży samochodowych oraz poprawę jakości usług transportowych w powiecie. Integracja systemów transportowych ma również na celu zwiększenie dostępności transportu publicznego dla mieszkańców oraz wsparcie współpracy międzysektorowej i między samorządami

Źródło: opracowanie własne

Tabela 31: Zarysy projektów strategicznych 3.2 Cel operacyjny: środ.-przestrz. Ekologiczna infrastruktura

Tytuł projektu	3.2.1. Powiatowe Centrum Energii Odnawialnej
Opis projektu	Projekt zakłada utworzenie Powiatowego Centrum Energii Odnawialnej, które będzie pełnił funkcję edukacyjną, promocyjną i usługową w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE). Centrum będzie oferować szkolenia, warsztaty i doradztwo dla mieszkańców, przedsiębiorstw oraz instytucji publicznych na temat instalacji i efektywnego wykorzystania systemów OZE, takich jak panele fotowoltaiczne, turbiny wiatrowe i pompy ciepła

Cel projektu	Celem projektu jest zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii w powiecie poprzez edukację i wsparcie techniczne dla mieszkańców i przedsiębiorstw. Projekt ma na celu poprawę efektywności energetycznej, dążenie do samowystarczalności energetycznej oraz redukcję emisji CO ₂ , co przyczyni się do ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju powiatu
Tytuł projektu	3.2.2. System monitorowania środowiska
Opis projektu	Projekt przewiduje kompleksowe inwestycje w technologie monitorowania jakości środowiska w powiecie. Planowana jest instalacja czujników do monitorowania jakości wód, powietrza i gleby, co pozwoli na bieżące śledzenie stanu środowiska. System będzie również monitorować składowiska odpadów oraz rejestry odpadów, zapewniając pełną kontrolę nad ich zarządzaniem. Nowoczesne usługi IT umożliwią zintegrowane zarządzanie i analizę zebranych danych, co przyczyni się do lepszego podejmowania decyzji w zakresie ochrony środowiska
Cel projektu	Celem projektu jest stworzenie i wdrożenie zintegrowanego systemu monitorowania środowiska, który umożliwi efektywne zarządzanie zasobami naturalnymi i kontrolę jakości środowiska w powiecie. Projekt ma poprawić stan środowiska poprzez wczesne wykrywanie zanieczyszczeń i szybką reakcję na zagrożenia. Dzięki zaawansowanym technologiom monitoringu, powiat będzie lepiej chronić zdrowie mieszkańców i dbać o zrównoważony rozwój. Inwestycje te zwiększą również świadomość ekologiczną lokalnej społeczności oraz wesprą realizację polityki ochrony środowiska
Tytuł projektu	3.2.3. Program Edukacji Ekologicznej
Opis projektu	Projekt zakłada uruchomienie szeroko zakrojonego Programu Edukacji Ekologicznej skierowanego do mieszkańców powiatu, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Program będzie obejmować zajęcia w szkołach, warsztaty, konkursy ekologiczne, kampanie informacyjne oraz współpracę z organizacjami ekologicznymi. Tematyka programu będzie obejmować odnawialne źródła energii, efektywność energetyczną, gospodarkę wodno-ściekową, ochronę bioróżnorodności i adaptację do zmian klimatu
Cel projektu	Celem projektu jest zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców oraz promowanie proekologicznych postaw i zachowań. Projekt ma na celu edukację na temat ochrony środowiska, zrównoważonego rozwoju oraz adaptacji do zmian klimatycznych. Program Edukacji Ekologicznej ma również na celu zaangażowanie społeczności lokalnej w działania na rzecz ochrony przyrody i bioróżnorodności

Źródło: opracowanie własne

**Tabela 32: Zarysy projektów strategicznych 3.3 Cel operacyjny: śród.-przeestr.
Zintegrowana oferta turystyczna**

Tytuł projektu	3.3.1. Powiatowy szlak turystyczny
Opis projektu	Projekt zakłada stworzenie rozbudowanego powiatowego szlaku turystycznego, który połączy najważniejsze atrakcje przyrodnicze, kulturalne i historyczne regionu. Szlak będzie obejmować trasy piesze, rowerowe i konne, a także punkty widokowe, miejsca wypoczynkowe oraz tablice informacyjne. Dodatkowo, zostanie opracowana mobilna aplikacja turystyczna, która ułatwi zwiedzanie i dostarczy informacji o atrakcjach, usługach oraz wydarzeniach w regionie
Cel projektu	Celem projektu jest wykorzystanie potencjału środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego powiatu do stworzenia zintegrowanej oferty turystycznej. Projekt ma na celu zwiększenie liczby turystów, promocję regionu jako atrakcyjnej destynacji turystycznej oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju turystyki. Szlak turystyczny ma również na celu aktywizację lokalnych społeczności i współpracę międzysektorową w obszarze rozwoju rekreacji i przemysłów czasu wolnego
Tytuł projektu	3.3.2. Marka turystyczna powiatu
Opis projektu	Projekt zakłada stworzenie i promocję unikalnej marki turystycznej powiatu, która będzie podkreślać walory przyrodnicze, kulturowe i rekreacyjne regionu. Inicjatywa obejmie opracowanie strategii marketingowej, stworzenie materiałów promocyjnych, takich jak broszury, filmy i strony internetowe, oraz kampanie promocyjne w mediach tradycyjnych i społecznościowych. Marka będzie promować zrównoważony rozwój turystyki i angażować lokalne społeczności w działania promocyjne
Cel projektu	Celem projektu jest zwiększenie rozpoznawalności powiatu jako atrakcyjnej destynacji turystycznej i przyciągnięcie większej liczby turystów. Projekt ma na celu wspieranie lokalnej gospodarki poprzez rozwój sektora turystycznego oraz promocję zrównoważonej turystyki, która szanuje i chroni środowisko naturalne. Marka turystyczna powiatu ma również na celu budowanie pozytywnego wizerunku regionu i angażowanie lokalnych społeczności w rozwój turystyki
Tytuł projektu	3.3.3. Partnerstwo dla turystyki
Opis projektu	Projekt przewiduje zawiązanie partnerstwa między sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w celu rozwijania oferty turystycznej powiatu. Inicjatywa obejmie tworzenie klastrów turystycznych, organizację spotkań i warsztatów networkingowych oraz wspólne projekty inwestycyjne i promocyjne. Partnerstwo będą dążyć do integracji działań, wymiany dobrych praktyk oraz wspólnego wykorzystania zasobów i potencjałów turystycznych regionu
Cel projektu	Celem projektu jest rozwój zintegrowanej i konkurencyjnej oferty turystycznej powiatu poprzez współpracę międzysektorową.

	<p>Projekt ma na celu zwiększenie efektywności działań promocyjnych, inwestycyjnych i organizacyjnych oraz lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów i atrakcji turystycznych. Projekt ma również na celu budowanie trwałych relacji i sieci współpracy między różnymi podmiotami działającymi w obszarze turystyki i rekreacji</p>
--	--

Źródło: opracowanie własne

5. WARUNKI I PROCEDURY OBOWIĄZUJĄCE W REALIZACJI STRATEGII

5.1. ZARZĄDZANIE WDRAŻANIEM STRATEGII

Planowanie strategiczne jest ciągłym procesem i aby osiągnąć zamierzone wyzwania strategiczne wymagane jest stworzenie efektywnych mechanizmów gwarantujących konsekwentne i skuteczne wdrażanie, monitorowanie i ewaluację efektów strategii. Różne podmioty i jednostki publiczne, prywatne, społeczne będą miały wpływ na realizację głównego celu strategicznego, wykonalność projektów strategicznych, a także sposoby włączenia, kontroli społecznej.

W proces wdrażania strategii, podobnie jak w proces jej tworzenia, zostaną zaangażowane wskazane organy samorządu wraz z otoczeniem społeczno-gospodarczym, tj. organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, partnerzy społeczni oraz gospodarczy, organizacje skupiające pracodawców, instytucje pomocy i integracji społecznej, lokalne grupy działania, szkoły i placówki prowadzące kształcenie, lasy państwowe i inne.

Za wdrażanie Strategii odpowiedzialny jest Zarząd Powiatu brzozowskiego. Do operacjonalizacji tego procesu wyznaczy on jednostkę organizacyjną, która będzie zarządzać całym procesem wdrażania i koordynowania działań, w tym monitorowania postępów i ryzyk.

System wdrażania, monitorowania i finansowania Strategii Rozwoju Powiatu brzozowskiego zawiera bezpośrednio odniesienie do procedur i zakresu odpowiedzialności za realizację zapisów strategicznych, dokonanie pomiaru i obserwacji postępów w realizacji Strategii.

5.2. OBOWIĄZYWANIE I AKTUALIZACJA STRATEGII

Strategia przewidziana jest **na okres do 2030 roku** i została przygotowana (opisana) w drugim kwartale 2024 roku, a do jej przygotowania wykorzystano ówczesny stan wiedzy i wynikających stąd wniosków i założeń. Jednocześnie dokument ten zakłada **proces aktualizacji**, a w zależności od kontekstu formalnego i merytorycznego proces ten może przyjąć formę:

- **aktualizacji systemowej**, gdzie zmiana dotyczy celów strategicznych, systemów zarządzania, wdrażania lub monitorowania. Konieczność zmian wynika z wniosków z monitorowania oraz ewaluacji, analizy zmian sytuacji społeczno-gospodarczej, lub innych o charakterze systemowym;

- **aktualizacji listy projektów**, która wynika z procesu wyłaniania projektów strategicznych oraz weryfikacji listy wskazanej w strategii.

Przyjęto, iż w ramach procesu monitorowania, Strategia będzie przedmiotem oceny wszystkich jej elementów, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej, systemu finansowania, warunków formalnych i prawnych, i innych mających wpływ na jej efektywną realizację.

Na podstawie przeprowadzonej analizy formułuje się wnioski będące podstawą do podjęcia decyzji strategicznej przez samorząd powiatowy, w zakresie zmiany lub utrzymania kierunków strategicznych, w tym okresu jej obowiązywania.

5.3. WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

Strategia Rozwoju Powiatu brzozowskiego jest podstawowym dokumentem programującym rozwój powiatu do roku 2030. Wszystkie pozostałe, zarówno obowiązkowe, jak i fakultatywne, plany i programy strategiczne i sektorowe są względem Strategii dokumentami wykonawczymi, uzupełniającymi i wspierającymi i powinny pozostać zgodne z jej zapisami, w celu zapewnienia spójności programowania rozwoju na całym terenie powiatu, niezależnie od obszaru tematycznego czy strategicznego.

5.4. MONITOROWANIE I OCENA WDRAŻANIA

Elementem kontroli społecznej i sposobem oceny skuteczności realizacji zamierzeń strategicznych jest system monitoringu i ewaluacji strategii, będącej podstawą do jej oceny w kontekście efektywności i skuteczności. Proces ten prowadzony jest zasadniczo w dwóch uzupełniających się aspektach, które powinny być stosowane łącznie, tj.:

- danych liczbowych i wskaźnikowych (ile i jak jest?)
- refleksji pogłębionej i komentarza kontekstowego (co to oznacza i dlaczego tak jest?)

Skwantyfikowane dane i wskaźniki realizacji strategii stanowią podstawowy, chociaż nie jedyny, element walidacji skuteczności podejmowanych działań strategicznych. Analiza wskaźników i ich wartości stanowić może jedynie wstęp do formułowania wniosków, gdyż **wymaga każdorazowo komentarza strategicznego** w ocenie skuteczności.

5.4.1. Rezultaty strategiczne

System oceny realizacji strategii będzie dostarczał informacji dotyczących głównych problemów i sukcesów w realizacji celów strategicznych oraz będzie wskazywał na niezbędny zakres i przedmiot aktualizacji jej zapisów. Ocena realizacji strategii będzie dokonywana za pomocą dwóch rodzajów wskaźników: rezultatu strategicznego i produktu, według poniższej tabeli.

Matryca prezentuje zasadnicze wskaźniki oceny skuteczności podejmowanych działań i oczekiwane trendy. Szczegółowe wartości docelowe wynikać będą z realizowanych projektów strategicznych wynikających z określonych celów i kierunków strategicznych.

Tabela 33: Matryca wskaźników strategicznych

Rodzaj wskaźnika	Nazwa wskaźnika	Trend
WSKAŹNIKI REZULTATU STRATEGICZNEGO		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 SPOŁECZNY: POWIAT WSPIERAJĄCY		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	WLWK-PLKLCR03 - Liczba podmiotów, które rozszerzyły ofertę wsparcia lub podniosły jakość oferowanych usług	Wzrost
CEL SZCZEGÓŁOWY 2 GOSPODARCZY: POWIAT PRZEDSIĘBIORCZY		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	WLWK-EECR03 - Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	Wzrost
CEL SZCZEGÓŁOWY 3 ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY: POWIAT ATRAKCYJNY		
WSKAŹNIK REZULTATU STRATEGICZNEGO	WLWK-PLRR051 - Liczba przedsięwzięć proekologicznych	Wzrost
WSKAŹNIKI PRODUKTU		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 SPOŁECZNY: POWIAT WSPIERAJĄCY		
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO205 - Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne	Wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-EECO07 - Liczba osób w wieku 18-29 lat objętych wsparciem w programie	Wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO160 - Liczba rozwiązań wykorzystujących informacje sektora publicznego/dane prywatne	Wzrost
CEL SZCZEGÓŁOWY 2 GOSPODARCZY: POWIAT PRZEDSIĘBIORCZY		
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-EECO19 - Liczba objętych wsparciem mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (w tym spółdzielni i przedsiębiorstw społecznych)	Wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLFCO07 - Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	Wzrost

WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-EECO05 - Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie	Wzrost
CEL SZCZEGÓŁOWY 3 ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY: POWIAT ATRAKCYJNY		
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO077 - Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	Wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-PLRO073 - Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych kształtujących świadomość ekologiczną	Wzrost
WSKAŹNIK PRODUKTU	WLWK-RCO058 - Wspierana infrastruktura rowerowa	Wzrost

Źródło: opracowanie własne

5.4.2. Monitorowanie procesu wdrażania strategii

Podstawą skutecznego wdrażania działań służących osiągnięciu celu głównego i celów szczegółowych strategii jest dysponowanie **wiedzą na temat postępów** osiągniętych w zakresie wdrażanego projektu strategicznego, ich skuteczności (efektywności) oraz **zdolność do reagowania na pojawiające się trudności i ryzyka** w realizacji założeń strategii, w tym osiągnięcia zaplanowanych efektów w określonych terminach.

Monitoring wdrażania strategii w trakcie jej realizacji będzie polegał na ciągłym i systematycznym gromadzeniu i opracowywaniu informacji i danych zbieranych od poszczególnych realizatorów działań strategicznych.

Za monitorowanie realizacji strategii odpowiada samorząd powiatu poprzez wyznaczoną jednostkę organizacyjną. Niezbędne dane, informacje o ryzykach i inne niezbędne dane wraz z kontekstem, istotne z punktu widzenia realizacji strategii będą gromadzone na poziomie roboczym, a decyzje w ich zakresie zależą od władz samorządu.

W celu operacjonalizacji powyższych założeń, zakłada się **cykliczny proces monitorowania w postaci raportów**, zawierających kluczowe informacje o postępie rzeczowym i finansowym dotyczącym strategii.

Wnioski płynące z procesu monitoringu (raportu), przygotowane w okresach dwuletnich za lata 2024-2026, 2027-2028 i 2029-2030, przygotowane przez odpowiednią jednostkę organizacyjną, zaopiniowane przez Zespół Doradczy i przyjęte przez władze powiatu, będą stanowiły podstawę do **ewentualnej aktualizacji strategii** poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań.

5.4.3. Ewaluacja strategii

Kluczowym narzędziem oceny skuteczności strategii z punktu widzenia wstecz, ale też na przyszłość, jest **ewaluacja**, która odbywa się w konkretnych momentach czasu i dotyczy analizy osiągniętych zamierzeń i rezultatów oraz ich wpływu na sytuację społeczno-gospodarczą powiatu. W procesie ewaluacji kluczowy jest komentarz i **refleksja pogłębiona** na temat skuteczności podjętych działań z perspektywy czasu oraz możliwych sugestii i praktyk na przyszłość.

W strategii zakłada się ewaluację dwuetapową:

- **Ewaluacja śródoterminowa** (mid-term): jest prowadzona w celu diagnozy stopnia, w jakim udało się osiągnąć zakładane wskaźniki rezultatu w połowie realizacji strategii; przeprowadzana co najmniej raz (w połowie, po roku 2028, za okres do 2028);
- **Ewaluacja końcowa** (ex-post): pokazuje, co się udało osiągnąć, jakim kosztem, a także, co się nie udało, z jakich powodów i kto za to odpowiada. w ramach ewaluacji ex-post zbadać można, jaki wpływ realizacja strategii miała na mieszkańców obszaru powiatu; przeprowadzana na zakończenie procesu wdrażania strategii (za cały okres do roku 2030).

Przedmiotem ewaluacji będzie przede wszystkim stopień osiągnięcia celów strategicznych, skuteczność osiągania rezultatów bezpośrednich, wpływ na środowisko społeczno-gospodarcze oraz głębokość zmian (trwałość). W systemie oceny uwzględnia się stosowanie poniższych kryteriów oceny:

- **Trafność** – zgodność interwencji ze zdiagnozowanymi wyzwaniami;
- **Efektywność** – relacja pomiędzy poniesionymi nakładami, a faktycznymi efektami;
- **Skuteczność** – stopień realizacji celów strategicznych;
- **Użyteczność** – faktyczna użyteczność i konsekwencje podjętych interwencji;
- **Trwałość** – stopień głębokości zmian.

Za ewaluację strategii odpowiada samorząd powiatu poprzez wyznaczoną jednostkę organizacyjną. Niezbędne dane, informacje o ryzykach i inne niezbędne dane wraz z kontekstem, istotne z punktu widzenia realizacji strategii będą gromadzone na poziomie roboczym, a decyzje w ich zakresie zależeć będą od władz powiatu.

W celu operacjonalizacji powyższych założeń, rekomenduje się opracowywanie **Raportów ewaluacyjnych z realizacji strategii**, zawierających:

- Metodologię i bazowe informacje **rzeczowe i finansowe**, w tym dane liczbowe, statystyczne i nominalne w zakresie efektów realizacji strategii;
- Stopień realizacji **celów strategicznych**, w tym rezultatów i wskaźników;
- **Kontekst i komentarz**, tworzące niezbędne tło i pozwalających na stworzenie całościowego obrazu;

- **Analizę wyników** (efektywności);
- **Zewnętrzne spojrzenie** i zestawienie z otoczeniem społeczno-gospodarczym;
- Podsumowanie z **rekomendacjami** dotyczącymi następnego okresu.

Wnioski płynące z raportu śródterminowego, przygotowane przez odpowiednią jednostkę organizacyjną, zaopiniowane przez Zespół Doradczy i przyjęte przez władze powiatu, będą stanowiły podstawę do **ewentualnej aktualizacji strategii** poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie zmian systemu zarządzania, projektów strategicznych, przyjętych wskaźników. Wnioski płynące z raportu końcowego, przygotowanego przez odpowiednią jednostkę organizacyjną, zaopiniowane przez Zespół Doradczy i przyjęte przez władze powiatu, będą stanowiły podstawę do **programowania przyszłej strategii**, jako punkt wyjścia do kolejnych raportów i analiz diagnostycznych.

6. OPIS PROCESU ANGAŻOWANIA PARTNERÓW SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH

Kwestia partycypacji uważana jest za miarę **poziomu rozwoju demokracji** i społeczeństwa obywatelskiego. Dlatego też jedną z istotniejszych form współpracy samorządu terytorialnego ze społecznością lokalną jest **udział mieszkańców w tworzeniu regionalnych i lokalnych planów rozwoju**, jako elementy aktywnej partycypacji społecznej.

Dla zapewnienia właściwego rozwoju ważny i konieczny staje się udział społeczności lokalnej lub jej reprezentantów w opracowywaniu i realizacji różnych decyzji, zwłaszcza tych o charakterze strategicznym. Dlatego też mieszkańcy muszą mieć zapewnioną możliwość uczestnictwa w procesie przygotowywania i wdrażania dokumentów, których efekty wdrożeniowe mają ich bezpośrednio i pośrednio dotyczyć. Sprawne funkcjonowanie lokalnej wspólnoty jest możliwe dzięki wdrożeniu jasnych zasad współpracy oraz klarownemu podziałowi ról i zadań.

W procesie planowania uwzględnia się lokalne uwarunkowania, szczególnie dotyczące właściwych interesariuszy, cele ich działań, punkty widzenia oraz rolę poszczególnych osób i ich oczekiwania. Zaangażowanie lokalnych przedstawicieli w proces planowania sprzyja wzrostowi świadomości społecznej na temat celów podejmowanych działań. W ten sposób następuje **utożsamianie się przedstawicieli lokalnej społeczności z podejmowanymi przez administrację działaniami**. Wzmacnia to również jakość podejmowanych decyzji publicznych (więcej punktów widzenia). Natomiast brak współpracy z osobami zainteresowanymi, które żyją i mieszkają na danym terenie, sprzyja niedowierzaniu mieszkańców co do zasadności i transparentności prowadzonych przez władze poczynań.

Proces zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych można ukazać we wszystkich trzech horyzontach czasowych:

- Etap **przygotowania** strategii,
- Etap **realizacji** strategii,
- Etap **oceny** strategii.

We wszystkich dotychczasowych działaniach w ramach przygotowania strategii kluczowym elementem było **aktywne i transparentne włączenie mieszkańców** i reprezentujących ich podmiotów. Po opinię społeczeństwa sięgano wielokrotnie używając różnych form współdziałania i tworzenia relacji, ale też informowania o planach i efektach podejmowanych działań (feedback).

Działanie w ramach partycypacji społecznej przy opracowaniu niniejszej strategii pozwoliło dostosować misję, wizję i cele strategiczne obszaru do potrzeb i oczekiwań interesariuszy, a także uzyskać społeczną akceptację podejmowanych przedsięwzięć.

Wybrany poziom zaangażowania mieszkańców w proces tworzenia strategii determinuje stopień użyteczności wypracowanych rozwiązań i osiągnięcia sukcesu w zmierzeniu się ze zdiagnozowanymi wyzwaniami powiatu. Ma on wpływ na:

- integrację mieszkańców z terenem powiatu i ich zaangażowaniem, które przynieść ma odczuwalną i trwałą pozytywną zmianę (zmiany wewnętrzne);
- kształtowanie wizerunku obszaru, jego rozpoznawalność i promocję (zmiany zewnętrzne).

6.1. ZESPÓŁ DORADCZY

W ramach procesu strategicznego wybrana została grupa partnerów społeczno-gospodarczych (kluczowych interesariuszy) powołanych i funkcjonujących jako tzw. **Zespół Doradczy**, czyli wyselekcjonowana na samym początku realizacji procesu strategicznego grupa współpracy mająca na celu dostarczenie wiedzy i informacji o sytuacji na obszarze powiatu, zapewniając różnorodność wniosków i ocen w trakcie całego procesu.

Zespół Doradczy był angażowany w wielu momentach procesu tworzenia strategii od samego jej początku, już podczas pierwszych spotkań warsztatowych (diagnostycznych i strategicznych) czy ankiet opinii (ankieta mieszkańców i ankieta interesariuszy – dedykowana dla Zespołu Doradczego). Jednocześnie będzie miał ważną rolę opiniującą na etapie wdrażania strategii.

Kluczowymi czynnikami wyboru członków Zespołu Doradczego były:

- **Wpływ lokalny** – silne oddziaływanie na przygotowanie i realizację programu rozwoju powiatu wynikające z formalnej roli regulatora lub egzekutora prawa, autorytetu i pozycji społecznej interesariusza, kompetencji i wiedzy specjalistycznej, posiadanych zasobów materialnych i niematerialnych, itd.
- **Zaangażowanie** – możliwość faktycznego i realnego zaangażowania się w proces rozwoju strategicznego, zarówno na etapie przygotowań (diagnozy i strategii), ale również na etapie jej wdrażania w okresie wieloletnim
- **Reprezentatywność** – zapewnienie zróżnicowania reprezentacji różnych grup interesariuszy wg czterech kategorii, przy szczególnej rekomendacji dla interesariuszy reprezentujących jednocześnie więcej kategorii sektorów (zapewnienie jeszcze większego zróżnicowania i reprezentatywności opinii).

Rysunek 11: Sektory kluczowych interesariuszy w Zespole Doradczym

Źródło: opracowanie własne

Zespół Doradczy partnerów społeczno-gospodarczych (Zespół Doradczy) powołany został Zarządzeniem nr 22/2024 Starosty Brzozowskiego z dnia 26 marca 2024 r. w sprawie powołania Zespołu Doradczego partnerów społeczno-gospodarczych dla realizacji Strategii Rozwoju Powiatu Brzozowskiego. Wśród 17 wskazanych interesariuszy znaleźli się przedstawiciele lokalnych środowisk reprezentujący **sektor publiczny, prywatny, pozarządowy i opinii**. W skład Zespołu Doradczego wchodzi przedstawiciele samorządu powiatu wraz z przedstawicielami lokalnych środowisk społecznych, gospodarczych, publicznych i opiniotwórczych, w tym podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji działających na terenie powiatu.

6.2. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE PRZYGOTOWYWANIA STRATEGII

Zakończony proces przygotowania strategii zakładał otwarte i aktywne uczestnictwo przedstawicieli mieszkańców realizowane w różnej formie w celu uzyskiwania

najlepszych efektów – opinii i wniosków strategicznych – na każdym etapie jej tworzenia.

Partycypacja realizowana była w trzech kluczowych wymiarach partycypacji, poprzez:

- Aktywność wyselekcjonowanych **partnerów społeczno-gospodarczych**, tj. Zespołu Doradczego;
- **Badania i ankiety** zbierające opinie i propozycje społeczne;
- **Warsztaty** towarzyszące procesowi powstawaniu dokumentu, w tym diagnozy, formułowania celów i priorytetów.

6.2.1. Badania i ankiety

Bardzo ważnym elementem zbierania szerokich opinii społecznych było przeprowadzenie szeregu badań ankietowych grup społecznych z terenu powiatu.

- **Badanie opinii mieszkańców**

Przeprowadzone online w kwietniu 2024 roku, w którym wzięły udział łącznie 183 osoby deklarujące zamieszkanie na terenie powiatu. Badanie było ogólnodostępne dla wszystkich zainteresowanych.

Głównym celem badania było poznanie opinii mieszkańców obszaru o miejscu, w którym żyją, sposobach korzystania z usług publicznych i potrzebach w tym zakresie. W efekcie badanie zostanie wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.

- **Badanie opinii lokalnych liderów (VIP)**

Przeprowadzone online w kwietniu 2024 roku, w którym wzięło udział łącznie 16 osób, wyselekcjonowanych z grupy interesariuszy w ramach Zespołu Doradczego (94% wszystkich zaproszonych do badania).

Głównym celem badania było poznanie opinii liderów obszaru, z czterech grup interesów (liderów administracji, liderów gospodarki, liderów sektora społecznego i liderów opinii), o miejscu, w którym żyją, sposobach korzystania z usług publicznych i potrzebach w tym zakresie. W efekcie badanie zostanie wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.

- **Upublicznienie raportu diagnostycznego**

przeprowadzone w czerwcu 2024 roku, poprzez prezentację raportu diagnostycznego na forum przedstawicieli powiatu i interesariuszy, a następnie również przekazanie publicznie raportu diagnostycznego wszystkim zainteresowanym na kanałach informacyjnych powiatu oraz przekazanie online do wszystkich interesariuszy.

Głównym celem prezentacji było uspołecznienie wniosków z przeprowadzonej diagnozy i przekazanie do przedstawicieli lokalnego środowiska, reprezentującego

kluczowych interesariuszy obszaru powiatu oraz udostępnienie wszystkim mieszkańcom.

6.2.2. Spotkania warsztatowe

Od maja do czerwca 2024 roku na terenie powiatu prowadzone były **spotkania warsztatowe z udziałem przedstawicieli lokalnych środowisk**, w mniejszym lub większym składzie, będące elementem procesu tworzenia założeń strategicznych.

Pierwszym kluczowym elementem procesu warsztatowego były spotkania na etapie diagnostycznym w maju 2024 roku, kiedy przeprowadzono partycypacyjny proces wyłaniania i określania kluczowych zasobów, produktów, problemów i potrzeb istotnych z punktu widzenia powiatu.

W spotkaniach brali udział lokalni przedstawiciele samorządu oraz lokalni interesariusze z Zespołu Doradczego, a wypracowane propozycje pozwoliły na przygotowanie kluczowych wniosków diagnozy, jako podstawy do budowania strategii.

Rysunek 12: Warsztaty diagnostyczne w Brzozowie

Źródło: materiał własny

Drugi kluczowy element partycypacji warsztatowej przeprowadzony został na etapie opracowywania strategii w czerwcu 2024 r., kiedy odbyły się lokalne warsztaty

mające w założeniu wypracowanie wizji i celów powiatu, zgłaszanie propozycji projektów strategicznych, oraz omówienie sposobów włączania partnerów na etapie wdrażania i oceny strategii. Było to jednocześnie bardzo produktywne forum i miejsce do budowania lokalnej społeczności i wzmacniania tkanki społecznej.

W spotkaniach brali udział lokalni przedstawiciele samorządu oraz lokalni interesariusze z Zespołu Doradczego, a wypracowane propozycje pozwoliły na przygotowanie kierunkowych rozwiązań zastosowanych w niniejszej strategii.

Rysunek 13: Warsztaty strategiczne w Brzozowie

Źródło: materiał własny

6.2.3. Informacja o sposobie uwzględnienia praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem dokumentu

Proces przygotowania dokumentu strategii prowadzony był w sposób otwarty i transparentny. Informacje o procesie, w tym badaniach ankietowych, dystrybuowane były przez kanały informacyjne samorządu powiatu, który zobowiązany jest do stosowania praktyk równościowych i niedyskryminacyjnych oraz reguł dostępności (np. wymagania dotyczące stron internetowych). Spotkania

bezpośrednio odbywały się w miejscach dostępnych – w siedzibie starostwa. W pracach nad dokumentem zachowano parytet kobiet i mężczyzn zarówno ze strony przedstawicieli samorządów, jak i strony społecznej. Ponadto w pracach warsztatowych i w informacjach na temat procesu stawiano duży nacisk na komunikatywność i jasność przekazu, by uniknąć barier zbędnej „eksperyckości” i hermetyczności języka, utrudniającego przyswajanie treści.

W ramach procesu strategicznego dokonano również szeregu uzgodnień strategicznych, zarówno tych wynikających z przepisów ogólnych, jak i przyjętych założeń w zakresie partycypacji.

6.3. UZGODNIENIA STRATEGICZNE

W ramach procesu strategicznego dokonano również szeregu uzgodnień strategicznych, zarówno tych wynikających z przepisów ogólnych, jak i przyjętych założeń w zakresie partycypacji.

6.3.1. Konsultacje społeczne

W ramach procesu partycypacyjnego przeprowadzone zostały powszechne i ogólnodostępne konsultacje społeczne, których głównym celem było uspołecznienie wniosków i założeń strategicznych, przekazanie do zaopiniowania przez przedstawicieli lokalnego środowiska i wypracowanie wspólnej, społecznie akceptowanej, wersji strategii terytorialnej.

6.3.2. Uzgodnienie z Zespołem Doradczym

W ramach procesu partycypacyjnego dokonano zaopiniowania projektu strategii przez członków Zespołu Doradczego. Głównym celem było zaopiniowanie wniosków i założeń strategicznych przez kluczowych przedstawicieli interesariuszy (Zespół Doradczy) i wypracowanie wspólnej, społecznie akceptowanej, wersji strategii terytorialnej.

6.3.3. Uzgodnienie w zakresie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

W ramach formalnego procesu dokonano uzgodnień w zakresie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska oraz Podkarpackim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym.

6.4. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE WDRAŻANIA I OCENY STRATEGII

Zaangażowanie środowiska społecznego we wdrażanie i ocenę strategii jest istotnym warunkiem jej sukcesu. Na tym etapie szczególnie ważna jest także współpraca międzysamorządowa i międzysektorowa, z uwagi na przewidywaną rolę również otoczenia zewnętrznego w stosunku do organizacji powiatu.

Udział społeczeństwa w realizacji określonych działań w ramach realizacji strategii musi być oparty na **przejrzystych zasadach** spełniając minimum następujące kryteria:

- **trafność działań** – powiązanych z obszarem problemowym, w którym jest realizowana strategia, a partnerzy powinni posiadać potencjał pozwalający na aktywne uczestnictwo w prowadzonych pracach
- **optymalność** – osiągnięcie optymalnej reprezentacji społeczeństwa, aby ich głos był widoczny w procesie
- **bezstronność** – umożliwienie podejmowania decyzji w sposób neutralny, na podstawie obiektywnych kryteriów, a nie partykularnych przekonań, uprzedzeń czy preferencji, bez faworyzowania którejkolwiek ze stron
- **efektywność** – działanie w sposób możliwie najskuteczniejszy, przy optymalnym zaangażowaniu środków, wiedzy i kapitału ludzkiego
- **prawo do uczestnictwa** – zapewnienie udziału właściwych przedstawicieli społeczeństwa we wszystkich etapach realizacji strategii.

Udział interesariuszy w realizacji strategii jest kluczowy dla osiągnięcia sukcesu w jej wdrożeniu i będzie realizowany na dwóch poziomach:

- **Skoncentrowanym** – polegającym na aktywności wyodrębnionego Zespołu Doradczego, stanowiącego reprezentację kluczowych środowisk mieszkańców
- **Powszechnym** – polegającym na aktywności ogółu mieszkańców obszaru powiatu

6.4.1. Poziom skoncentrowany

W zakresie działań **skoncentrowanych** w kwietniu 2024 roku powołany został **Zespół Doradczego partnerów społeczno-gospodarczych dla realizacji Strategii Rozwoju Powiatu Brzozowskiego (Zespół Doradczy)**, pełniący rolę ciała opiniującego-doradczego dla powiatu w procesie strategicznym, zapewniającego stałą partycypację społeczną w procesie rozwoju lokalnego na poziomie powiatu.

Rolą Zespołu Doradczego na etapie wdrażania i oceny będzie przede wszystkim opiniowanie realizacji strategii w dwóch aspektach – monitorowania i ewaluacji.

6.4.2. Poziom powszechny

Z kolei szersza, **powszechna** partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii uwzględnić będzie **aktywny udział mieszkańców** poprzez zaplanowanie szeregu działań:

- **badania sondażowe i ankiety** na temat oceny procesów, które zaszły na obszarze powiatu w trakcie wdrażania strategii – badanie odbędzie się podobnie jak na etapie przygotowywania strategii poprzez ankiety internetowe skierowane do wskazanych grup społecznych
- **badania fokusowe** dotyczące jakości życia na obszarze powiatu – przeprowadzone podczas bezpośrednich spotkań z mieszkańcami w każdej z gmin lub podczas spotkania przedstawicieli z całego obszaru – częstotliwość spotkań będzie dostosowana do potrzeb (np. zgłaszanych uwag)
- **debaty** z władzami publicznymi i partnerami społeczno-gospodarczymi na temat efektów zrealizowanych działań – przeprowadzona w jednej lub kilku z dostępnych form
- **zbieranie opinii** o realizacji strategii zgłaszanych różnymi kanałami do przedstawicieli powiatu.

6.4.3. Komunikacja

Jednocześnie bardzo ważnym elementem jest dalsza właściwa **komunikacja zewnętrzna i informowanie** mieszkańców i ośrodków opinii publicznej o zamierzeniach i efektach strategii działając w oparciu o spójną politykę komunikacyjną i narzędzia (działania PR). Ważne, aby komunikacja ta prowadzona była różnymi kanałami i metodami, z uwzględnieniem potrzeb osób o szczególnych potrzebach, np. seniorów czy osób z niepełnosprawnościami, tak, aby charakteryzować się maksymalną skutecznością i dostępnością.

Elementami do wykorzystania w skutecznej komunikacji będą:

- Publikacje w mediach tradycyjnych (lokalnych, krajowych, zagranicznych)
- Publikacje w mediach społecznościowych
- Nowoczesne formy komunikacji (e-biuletyny, czaty, spotkania online, wideo, itd.)
- Spotkania bezpośrednie (warsztaty, debaty, spotkania lokalne)
- Materiały drukowane, pisane, promocyjne (foldery, broszury, katalog dobrych praktyk)
- Promocja efektów strategii (lokalnych podmiotów i produktów)
- Promocja zewnętrzna strategii (konferencje, fora, debaty, spotkania z przedstawicielami)
- Organizacja cyklicznego wydarzenia poświęconego w całości lub w części efektom realizacji strategii.

7. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Planowanie strategiczne i realizacja projektów rozwojowych w powiecie brzozowskim wymaga solidnego zaplecza finansowego. Skuteczne pozyskiwanie środków finansowych jest kluczowym elementem, który decyduje o powodzeniu wdrażanych inicjatyw. W obliczu ograniczonych zasobów budżetowych powiat musi poszukiwać różnorodnych źródeł finansowania, aby zapewnić zrównoważony rozwój gospodarczy, społeczny i infrastrukturalny regionu.

Analiza dostępnych źródeł finansowania pozwoli na lepsze zrozumienie, jakie możliwości stoją przed powiatem brzozowskim oraz jakie kroki należy podjąć, aby efektywnie zarządzać zasobami finansowymi. Dzięki temu możliwe będzie nie tylko zabezpieczenie środków na bieżące potrzeby, ale także inwestowanie w przyszłość regionu, zwiększając jego atrakcyjność i konkurencyjność.

System finansowania Strategii rozwoju Powiatu Brzozowskiego będzie opierał się na różnych środkach publicznych, zarówno krajowych jak i zagranicznych (środki z budżetu UE) współfinansowanych w całości lub częściowo, w oparciu o bezzwrotne środki zewnętrzne, instrumenty finansowe oraz finansowanie dłużne, które obejmują:

- budżet Państwa,
- fundusze celowe i innych środków publicznych,
- środki z funduszy Unii Europejskiej oraz innych państw,
- budżety jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Partnerstwa (środki własne, wkład własny w projektach),
- wkład prywatny, w tym wnoszonego w formie partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP),
- pożyczki i kredyty.

Kluczowe źródło finansowania projektów na poziomie krajowym przewidzianych w ramach strategii stanowić będą środki funkcjonujące w ramach Umowy Partnerstwa określającej perspektywę finansową polityki spójności na lata 2021-2027. Środki pochodzące z Unii Europejskiej dystrybuowane będą w ramach programów operacyjnych zarządzanych z poziomu krajowego lub regionalnego.

Dzięki kompleksowemu podejściu do tematu finansowania, Powiat brzozowski będzie mógł skutecznie planować i realizować projekty, które przyczynią się do długofalowego rozwoju i poprawy jakości życia mieszkańców.

7.1. PROGRAM REGIONALNY

Program Operacyjny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 (FEP) został zaprojektowany z myślą o zrównoważonym rozwoju regionu. W ramach programu przewidziano kilka Osi Priorytetowych, które obejmują różne aspekty rozwoju

regionalnego, takie jak innowacje, infrastruktura, ochrona środowiska, a także wsparcie dla przedsiębiorczości i kapitału ludzkiego. Jest to program dwufunduszowy (EFRR i EFS+) o łącznej alokacji 2 546 668 767 EUR.

Fundusze EFRR i EFS+ stanowią fundament wsparcia finansowego w ramach FEP, oferując szerokie możliwości finansowania projektów mających na celu zrównoważony rozwój regionu. EFRR skupia się na inwestycjach infrastrukturalnych, technologicznych i środowiskowych, natomiast EFS+ koncentruje się na wsparciu zatrudnienia, edukacji i integracji społecznej, przyczyniając się do kompleksowego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Tabela 34: Podział osi priorytetowych w ramach FEP

Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027		Alokacja EUR
Oś Priorytetowa I	Konkurencyjna i cyfrowa gospodarka (EFRR)	291 535 348
Oś Priorytetowa II	Energia i środowisko (EFRR)	604 081 582
Oś Priorytetowa III	Mobilność miejska (EFRR)	82 733 637
Oś Priorytetowa IV	Mobilność i łączność (EFRR)	276 354 777
Oś Priorytetowa V	Przyjazna przestrzeń społeczna (EFRR)	114 049 082
Oś Priorytetowa VI	Rozwój zrównoważony terytorialnie (EFRR)	368 025 300
Oś Priorytetowa VII	Kapitał ludzki gotowy do zmian (EFS+)	671 483 718
Oś Priorytetowa VIII	Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (EFS+)	31 578 948
Oś Priorytetowa IX	Pomoc techniczna EFRR	76 726 271
Oś Priorytetowa X	Pomoc techniczna EFS+	30 100 102

Źródło: Opracowanie własne

Realizacja Strategii i dobór źródeł finansowania będzie procesem dynamicznym, szczególnie biorąc pod uwagę Osie Priorytetowe FEP, w których praktycznie w każdej z osi przewidziane są nabory w których o środki finansowe mogą ubiegać się samorzady oraz jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego.

Dynamiczny proces realizacji Strategii oraz elastyczny dobór źródeł finansowania, w połączeniu z indywidualnymi aplikacjami gmin i zintegrowanym podejściem do działań, stanowią fundament skutecznego i zrównoważonego rozwoju regionalnego. Dzięki temu region ma szansę na osiągnięcie swoich celów rozwojowych, wykorzystując dostępne fundusze w sposób efektywny i dopasowany do lokalnych potrzeb.

7.2. PROGRAMY KRAJOWE

Kompleksowe podejście do wykorzystania krajowych programów finansowych jest kluczowe dla realizacji zamierzeń strategicznych powiatu brzozowskiego. Wykorzystanie programów finansowanych z budżetu Unii Europejskiej, budżetu państwa oraz innych środków publicznych umożliwi powiatowi realizację projektów, które przyczynią się do rozwoju infrastruktury, wsparcia przedsiębiorczości i poprawy jakości życia mieszkańców.

Tabela 35: Podział środków ze źródeł krajowych

Środki z budżetu Państwa, fundusze celowe i inne środki publiczne		
Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg Samorządowych	Fundusz ma na celu poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej, a także zwiększenie atrakcyjności i dostępności terenów inwestycyjnych. Wspiera rozwój lokalnej infrastruktury drogowej, działając komplementarnie do inicjatyw krajowych w zakresie budowy autostrad i dróg ekspresowych. Źródła finansowania Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg to wpłaty pochodzące z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW), dotacje z budżetu państwa (w tym z części budżetu, której dysponentem jest Minister Obrony Narodowej), Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe oraz z zysku jednoosobowych spółek Skarbu Państwa i spółek, w których wszystkie akcje (udziały) są własnością Skarbu Państwa.	
Pozostałe programy finansowane z budżetu państwa	W zakresie ochrony środowiska	realizowane przez NFOŚiGW oraz właściwy WFOŚiGW
	W zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi	realizowane przez PFRON
	W zakresie aktywizacji osób starszych	Program Senior+

Źródło: Opracowanie własne

Głównymi zewnętrznymi źródłami finansowania projektów w ramach strategii będą środki z funduszy unijnych w ramach Wieloletnich Ram Finansowych UE na lata 2021-2027. Na poziomie krajowym szczególnie ważne dla realizacji ujętych w strategii projektów mogą być programy: Polska Wschodnia, FEnIKS, FERS, FERC oraz Pomoc Techniczna. Dodatkowo istotnym źródłem finansowania będzie Krajowy Plan

Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO), który jest częścią unijnego Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF).

Tabela 36: Podział środków finansowych z funduszy UE na poziomie krajowym

Środki z funduszy Unii Europejskiej na poziomie krajowym	
Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027	<p>Celem programu jest utrwalenie warunków sprzyjających konkurencyjności gospodarki oraz wyższej jakości życia w PW+. Z programu mogą skorzystać 5 województw: lubelskie, podlaskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie oraz tzw. region statystyczny mazowiecki regionalny. Cele szczegółowe programu to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, • zwiększenie atrakcyjności miast i podniesienie jakości życia mieszkańców w dobie zmian klimatu, • zwiększenie dostępności transportowej Polski Wschodniej, • rozwój społeczno-gospodarczy dzięki turystyce. <p>Budżet programu to 2,65 mld EUR</p>
Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)	<p>Głównym celem programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego. Projekty realizowane w ramach programu przyczynić się mają do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. W ramach FEnIKS można inwestować w:</p> <ul style="list-style-type: none"> • obniżenie emisyjności gospodarki i transformację w kierunku gospodarki przyjaznej środowisku i w obiegu zamkniętym, • budowę efektywnego i odpornego systemu transportowego, o jak najniższym negatywnym wpływie na środowisko naturalne, • dokończenie realizacji sieci bazowej TEN-T do roku 2030, • poprawę bezpieczeństwa transportu, • zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej oraz poprawę odporności systemu ochrony zdrowia, • wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. <p>Budżet programu to ponad 24 mld EUR</p>
Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)	<p>W ramach programu będzie realizowane wsparcie na rzecz: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.</p> <p>Program FERS ma na celu:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie samozatrudnienia poprzez udzielanie preferencyjnych pożyczek na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej, • rozwój potencjału instytucji i służb rynku pracy, • wspieranie przedsiębiorców, innych pracodawców oraz ich pracowników w obszarach kluczowych dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, • poprawę jakości systemów kształcenia oraz rozwój edukacji włączającej, • wspieranie procesu uczenia się przez całe życie, w tym kompetencji cyfrowych osób dorosłych, • wsparcie systemu szkolnictwa wyższego, w tym w dostosowaniu oferty do wyzwań związanych z cyfrową i zieloną transformacją, • wspieranie instytucji odpowiedzialnych za integrację społeczno-zawodową migrantów, • rozwój potencjału instytucji działających w sferze integracji społecznej, usług społecznych i ekonomii społecznej, • rozwój opieki nad najmłodszymi dziećmi m.in. poprzez tworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 i podnoszenie kompetencji kadr w tym obszarze, • zapewnienie równych szans dla osób z niepełnosprawnościami, • wsparcie systemu ochrony zdrowia, w tym kształcenie podyplomowe lekarzy, pielęgniarek, położnych oraz innych zawodów związanych z ochroną zdrowia, • budowanie potencjału partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego, • rozwój innowacji społecznych i upowszechnianie przetestowanych rozwiązań. <p>Budżet programu to 21,7 mld PLN</p>
Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)	<p>Program koncentruje się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury i przedsiębiorców.</p> <p>Budżet programu to ok. 2 mld EUR</p>
Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich	<p>Celem programu jest zapewnienie skutecznego systemu realizacji polityki spójności w latach 2021-2027 w wymiarze strategicznym, wdrożeniowym i refleksyjnym. W ramach programu finansowane będą m.in. działania dot.: upowszechnienia nowoczesnych metod zarządzania zasobami ludzkimi w administracji</p>

	<p>odpowiedzialnej za wdrażanie funduszy w perspektywie finansowej 2021-2027, stworzenia i utrzymania odpowiednich warunków pracy dla urzędników wdrażających fundusze, zwiększenia zdolności administracyjnych instytucji wdrażających fundusze; zwiększenia potencjału beneficjentów m.in. poprzez działania szkoleniowe i eksperckie, wsparcie wdrożenia instrumentów rozwoju terytorialnego.</p> <p>Budżet programu to 550 mln EUR</p>
<p>Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększenia Odporności (KPO)</p>	<p>KPO ma na celu wsparcie państw członkowskich w łagodzeniu gospodarczych i społecznych skutków pandemii COVID-19 oraz wzmocnienie ich odporności gospodarczej i społecznej. W ramach KPO zgodnie z celami UE znaczną część budżetu zostanie przeznaczona na cele klimatyczne (46,60%) oraz na transformację cyfrową (21,36%). Będą wspierane następujące obszary:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Odporność i konkurencyjność gospodarki tj.: <ul style="list-style-type: none"> • nowe miejsca pracy, • nowe inwestycje i wyższe zarobki, • pomoc rodzicom na rynku pracy (więcej żłobków i klubów dziecięcych), • likwidacja barier prawnych i ułatwienia dla firm, • innowacje i nowoczesne technologie. 2. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności tj.: <ul style="list-style-type: none"> • czyste powietrze, • szybsza wymiana starych pieców węglowych na bardziej ekologiczne, • zakup paneli fotowoltaicznych i kolektorów słonecznych, • farmy wiatrowe na Bałtyku, • inteligentna sieć energetyczna, • technologie wodorowe, • zielone miasta. 3. Transformacja cyfrowa tj.: <ul style="list-style-type: none"> • szybki Internet, • e-usługi, • sale informatyczne i komputery dla szkół, • bezpieczeństwo w Internecie. 4. Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia tj.: <ul style="list-style-type: none"> • nowy sprzęt dla szpitali, • modernizacja placówek medycznych, • liczniejszy personel medyczny, • większa dostępność do usług medycznych, • rozwój przemysłu farmaceutycznego w Polsce. 5. Zielona, inteligentna mobilność tj.: <ul style="list-style-type: none"> • więcej autobusów elektrycznych i wodorowych, • więcej nowoczesnych pociągów i linii kolejowych, • kolejne obwodnice, • bezpieczniejsze drogi. 6. Poprawa jakości instytucji i warunków realizacji Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności. 7. REPowerEU

	Budżet KPO to 59,8 mld EUR (ok. 256 mld PLN), z czego 25,27 mld EUR (108 mld PLN) dotacji i 34,54 mld EUR (148 mld PLN) w formie preferencyjnych pożyczek
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR 2023-2027)	<p>Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 jest kluczowym dokumentem opracowanym na podstawie analizy potrzeb polskiego rolnictwa oraz możliwości, jakie oferuje zreformowana Wspólna Polityka Rolna (WPR). Plan Strategiczny WPR będzie realizował 9 celów szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej, które dotyczą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapewnienia rolnikom godziwych dochodów, • zwiększenie konkurencyjności, • pozycji rolnika w łańcuchach wartości, • rolnictwo i łagodzenie zmiany klimatu, • wydajnego gospodarowania glebą, • różnorodności biologicznej i krajobrazów rolniczych, • zmian strukturalnych i wymiany pokoleń, • zatrudnienie i wzrost gospodarczy na obszarach, • zdrowia, żywności i oporność na środki przeciwdrobnoustrojowe. <p>PS WPR 2023-2027 utrzymuje inicjatywę LEADER, która ma charakter oddolny i w sposób wyjątkowy służy aktywizacji społeczeństwa i poprawie jakości życia na obszarach wiejskich.</p> <p>PS WPR 2023-2027 zakłada wsparcie w kwocie 17,3 mld EUR w ramach I filaru WPR i 4,7 mld EUR w ramach II filaru WPR</p>

Źródło: Opracowanie własne

7.3. POZOSTAŁE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Rozwój regionalny współczesnych społeczności niejednokrotnie opiera się na zróżnicowanych strategiach finansowych, które nie tylko wspierają lokalne inicjatywy, lecz również umożliwiają transgraniczną współpracę. Istotnym elementem w tym kontekście są międzynarodowe programy takie jak Interreg, które pełnią kluczową rolę w budowaniu mostów pomiędzy sąsiednimi regionami. Przykładem takiego wsparcia dedykowanego dla obszaru powiatu brzozowskiego są Program Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027 oraz Program Interreg Polska-Słowacja 2021-2027, które nie tylko oferują znaczne środki finansowe, ale także stwarzają ramy do realizacji projektów o znaczeniu transgranicznym.

Te inicjatywy nie tylko promują rozwój infrastruktury czy poprawę jakości środowiska, lecz również wspierają innowacje społeczne i gospodarcze. Dzięki nim możliwe jest realizowanie wspólnych przedsięwzięć, które przekraczają tradycyjne granice administracyjne, tworząc synergiczne efekty i wartość dodaną zarówno dla lokalnego społeczeństwa powiatu brzozowskiego, jak i dla jego partnerów po drugiej

stronie granicy. Otwierają one drzwi do nowych możliwości współpracy, umacniając jednocześnie więzi między ludźmi i regionami.

Tabela 37: Programy Interreg w latach 2021-2027

Programy Interreg w latach 2021-2027	
Program Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027	<p>Dofinansowanie może zostać przeznaczone na działania związane z ochroną przyrody, poprawą jakości zasobów wodnych i usprawnieniem gospodarki wodnej, ochroną zdrowia, w tym rozbudowę infrastruktury szpitalnej i zakup sprzętu, współpracą administracji i społeczności lokalnych, działania promocyjne i szkoleniowe, usprawnienie funkcjonowania granicy polsko-ukraińskiej.</p> <p>Budżet programu wynosi 187,4 mln EUR ze środków unijnych. Program może sfinansować maksymalnie 90% wartości projektu.</p>
Program Interreg Polska-Słowacja 2021-2027	<p>Wsparcie w ramach programu skierowane jest do działań związanych z branżą turystyczną, rekreacyjną i kulturalną, przystosowaniem do zmian klimatu oraz ochroną przyrody i bioróżnorodnością, dostępnością komunikacyjną pogranicza, a także potencjałem instytucji publicznych oraz budowaniem wzajemnego zaufania i więzi międzyludzkich.</p> <p>Budżet programu to 132,5 mln EUR. Dofinansowanie projektów ze środków programu wynosi do 80% wydatków.</p>

Źródło: Opracowanie własne

Identyfikacja źródeł finansowania planowanych inwestycji jest niezmiernie istotna. Obecnie środki przeznaczane przez gminy na przedsięwzięcia pochodzą głównie z funduszy unijnych i krajowych programów rządowych. Dodatkowo jednostki sektora finansów publicznych, mogą korzystać ze zwrotnych form finansowania inwestycji czyli kredytów. To pozwala na współfinansowanie projektów w ramach montażu finansowych. Jednostki samorządu terytorialnego zostały wyposażone w możliwość kreowania indywidualnego zestawu narzędzi pozwalającego na gromadzenie funduszy na ten proces oraz angażowanie inwestorów prywatnych. Bowiernie nie zawsze uda się pozyskać środki na planowane inwestycje z funduszy unijnych dlatego też ważne jest zadbanie o rozwój alternatywach źródeł finansowania.

Jedną z takich form jest finansowanie przedsięwzięć w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. Za pomocą tej formuły finansuje się projekty inwestycyjno-eksploatacyjne realizowane w oparciu o umowę długoterminową zawartą przez władze publiczne i podmioty sektora prywatnego (podmioty rynkowe), których celem jest stworzenie niezbędnej infrastruktury rzeczowej, finansowej i organizacyjnej, umożliwiającej świadczenie usług publicznych. Przedsięwzięcia w formule PPP sprawdzają się przede wszystkim w:

- projektach obejmujących budowę parkingów miejskich,
- transporcie publicznym,
- infrastrukturze drogowej i transportowej,
- infrastrukturze wodnokanalizacyjnej,
- infrastrukturze ciepłowniczej,
- projektach oświetleniowych mających za zadanie podnoszenie jakości przestrzeni miejskiej.

Dla przedsiębiorcy celem realizacji projektu jest generowanie i maksymalizacja zysków, dla samorządu terytorialnego – ożywienie gospodarcze obszaru.

Wskazane powyżej przykładowe źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, elastyczny. Okres oddziaływania strategii jest długoletni, tym samym należy zakładać, że w tym okresie pojawią się również inne programy dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach, które należy monitorować, aktualizować i dostosowywać w optymalny sposób w celu realizacji zamierzonych inwestycji i wypełnienia celów strategii.

WYKAZ TABEL I ILUSTRACJI

SPIS TABEL:

Tabela 1: Podstawowe dane liczbowe dotyczące samorządów	9
Tabela 2: Typologia gmin	12
Tabela 3: Kluczowe zasoby Powiatu brzozowskiego	29
Tabela 4: Kluczowe produkty Powiatu brzozowskiego	29
Tabela 5: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar społeczny.....	32
Tabela 6: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar gospodarczy	32
Tabela 7: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar środowiskowo- przestrzenny	33
Tabela 8: Zestawienie mocnych i słabych stron Powiatu brzozowskiego	35
Tabela 9: Zestawienie szans i zagrożeń Powiatu brzozowskiego	35
Tabela 10: Matryca kluczowych potrzeb Powiatu brzozowskiego.....	36
Tabela 11: Wizja Powiatu brzozowskiego – forma uproszczona	39
Tabela 12: Wizja Powiatu brzozowskiego – pełen opis	40
Tabela 13: Zatwierdzone cele strategiczne Powiatu brzozowskiego	42
Tabela 14: Cel główny – definicja	43
Tabela 15: Cele społeczne – definicje	43
Tabela 16: Cele gospodarcze – definicje	44
Tabela 17: Cele środowiskowo-przestrzenne – definicje	45
Tabela 18: Matryca relacji celów operacyjnych i potrzeb rozwojowych	51
Tabela 19: Odniesienie celu głównego do innych strategii.....	55
Tabela 20: Odniesienie celu szczegółowego: społecznego do innych strategii.....	57
Tabela 21: Odniesienie celu szczegółowego: gospodarczego do innych strategii.....	59
Tabela 22: Odniesienie celu szczegółowego: środowiskowo-przestrzennego do innych strategii	61
Tabela 23: Lista zarysów projektów strategicznych	63
Tabela 24: Zarysy projektów strategicznych 1.1 Cel operacyjny: społeczny Integracja mieszkańców	64
Tabela 25: Zarysy projektów strategicznych 1.2 Cel operacyjny: społeczny Wysoka jakość usług publicznych.....	66
Tabela 26: Zarysy projektów strategicznych 1.3 Cel operacyjny: społeczny Wysoka jakość zdrowia	67
Tabela 27: Zarysy projektów strategicznych 2.1 Cel operacyjny: gospodarczy Rozwinięta infrastruktura gospodarcza.....	68
Tabela 28: Zarysy projektów strategicznych 2.2 Cel operacyjny: gospodarczy Wysoki poziom przedsiębiorczości	69
Tabela 29: Zarysy projektów strategicznych 2.3 Cel operacyjny: gospodarczy Promocja lokalnych produktów	70

Tabela 30: Zarysy projektów strategicznych 3.1 Cel operacyjny: środ.-przestrz. Rozwinięta infrastruktura komunikacyjna	71
Tabela 31: Zarysy projektów strategicznych 3.2 Cel operacyjny: środ.-przestrz. Ekologiczna infrastruktura.....	72
Tabela 32: Zarysy projektów strategicznych 3.3 Cel operacyjny: środ.-przestrz. Zintegrowana oferta turystyczna	74
Tabela 33: Matryca wskaźników strategicznych	78
Tabela 34: Podział osi priorytetowych w ramach FEP	92
Tabela 35: Podział środków ze źródeł krajowych	93
Tabela 36: Podział środków finansowych z funduszy UE na poziomie krajowy	94
Tabela 37: Programy Interreg w latach 2021-2027	98

SPIS RYSUNKÓW:

Rysunek 1: Położenie obszaru powiatu brzozowskiego	10
Rysunek 2: Charakterystyka obszarów problemowych	14
Rysunek 3: Ogólny wskaźnik rozwoju na tle regionu (2022)	16
Rysunek 4: Społeczny wskaźnik rozwoju na tle regionu (2022).....	17
Rysunek 5: Gospodarczy wskaźnik rozwoju na tle regionu (2022).....	20
Rysunek 6: Środowiskowo-przestrzenny wskaźnik rozwoju na tle regionu (2022) ...	23
Rysunek 7: Warsztaty diagnostyczne w Brzozowie.....	28
Rysunek 8: Matryca logiczna – drzewo celów	48
Rysunek 9: Matryca relacji celów i problemów.....	50
Rysunek 10: Obszary Horyzontalne Strategii rozwoju województwa.....	54
Rysunek 11: Sektory kluczowych interesariuszy w Zespole Doradczym	84
Rysunek 12: Warsztaty diagnostyczne w Brzozowie	86
Rysunek 13: Warsztaty strategiczne w Brzozowie	87

OPEN THE BOX
Doradztwo | Biznesowe